

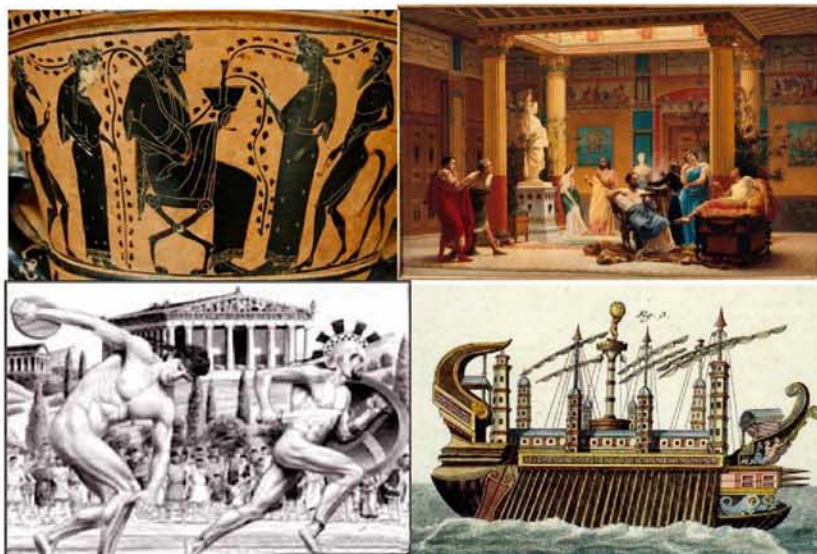
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ & ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ
ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ : ΣΤΥΛΙΑΝΗ Θ. ΠΛΙΑΚΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΑΡΒΑΝΙΤΙΔΗΣ ΠΑΣΧΑΛΗΣ (ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ)

ΒΟΛΟΣ 2017

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία έρχεται να σκιαγραφήσει το πλαίσιο και τα χαρακτηριστικά του τουρισμού στην αρχαιότητα. Ειδικότερα, στοχεύει, εστιάζοντας χρονικά στην περίοδο της αρχαίας Ελλάδας, να αναλύσει μετακινήσεις (ταξίδια) ειδικού σκοπού που θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως ένας μακρινός πρόδρομος σύγχρονων μορφών τουρισμού. Στο πλαίσιο αυτό η εργασία συζητά τη μορφή που είχαν αυτά τα ταξίδια, τα είδη τουριστών και των καταλυμάτων που διαμορφώνονται, καθώς και το ρόλο της φιλοξενίας που αποτελεί μια διάσταση της «τουριστικής προσφοράς». Η ανάλυση αυτή βασικών στοιχείων του πρώιμου, αρχαιοελληνικού, «τουρισμού» δύναται να ρίξει φως στον σύγχρονο, νεότερο, τουρισμό και να αποτελέσει μια πρώτη προσπάθεια κατανόησης της εξέλιξης του φαινομένου και των μεταβολών που υπέστη στην πορεία του χρόνου. Τα συμπεράσματα που βγαίνουν από την εργασία είναι ότι βλέπουμε αρκετά χαρακτηριστικά και στοιχεία που ομολογούν ένα είδος, αρκετά πρώιμου «τουρισμού» στην αρχαιότητα. Σε ένα βαθμό υπάρχουν αρκετές ομοιότητες με σημερινά χαρακτηριστικά ταξιδιών και ταξιδιωτών αλλά και σημαντικές διαφορές, που μελετούνται αναλυτικά στην παρούσα εργασία. Η ανάγκη των ανθρώπων για να ταξιδέψουν παραμένει σταθερή αλλά η αρχική μορφή των ταξιδιών, των τουριστών και των καταλυμάτων της αρχαιότητας έχει αλλάξει και έχει εξελιχτεί σύμφωνα με τα εκάστοτε πρότυπα της οικονομίας και της κοινωνίας.

ABSTRACT

This study's purpose is to outline the context and characteristics of Tourism in ancient times. More specifically, it aims, by focusing on the times of ancient Greece, at analyzing specific purpose journeys (trips), which could be considered the distant forerunner of modern tourism forms. In this context, this study discusses the particular form these trips had, the categories of tourists and types of accommodation and the role of hospitality, which is a variation of "tourist supply". This analysis of key elements of premature, ancient-Greek "tourism" can shed light on contemporary modern tourism, it can also become the first attempt to understand the evolution of the phenomenon and the changes occurred in the course of time. The conclusions drawn from this study show us many features and elements, which prove the existence of a quite premature kind of "tourism" in ancient times. There are, to some extent, several similarities with contemporary characteristics of travelling and travelers; there also are significant differences,

which are studied in detail in this paper. People need to travel remains unchanged but the original form of travelling, tourists and accommodation of ancient times not only has changed, but has also evolved in accordance with the respective standards of economy and society.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	10
1.2. Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΗΜΕΡΑ.....	10
1.3. Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΑΣ.....	13
1.4. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ.....	15
1.5. ΕΙΔΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	16
1.5.1. ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	17
1.5.2. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	18
1.5.3. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΙΑΜΑΤΙΚΟΣ/ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	19
1.5.4. ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	20
1.5.5. ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ (ΚΡΟΥΑΖΙΕΡΑ).....	21
1.6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ.....	23
2.2 Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ «ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ» ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ.....	23
2.3 ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΠΡΟΤΥΠΑ «ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ» ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ.....	25
2.3.1. ΗΡΟΔΟΤΟΣ.....	26
2.3.2. ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.....	27
2.3.3 ΠΛΑΤΩΝΑΣ.....	30
2.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ.....	33
3.2 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ.....	33
3.3 Η ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ.....	34
3.3 Η ΔΗΜΟΣΙΑ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ.....	36
3.5 ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ.....	37
3.6 ΤΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ.....	39
3.6.1 ΚΑΤΑΓΩΓΙΑ.....	39

3.6.2 ΠΑΝΔΟΧΕΙΑ	40
3.6.3 ΚΑΠΗΛΕΙΑ.....	41
3.6.4. ΛΟΙΠΕΣ ΔΟΜΕΣ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ	42
3.6.5. ΤΥΠΙΚΗ ΜΟΡΦΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΩΝ	43
3.7 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ.....	45
4.2 ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	45
4.2.1 ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ.....	46
4.3 ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	51
4.4 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΙΑΜΑΤΙΚΟΣ/ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	56
4.5 ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	59
4.6 ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	60
4.7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	62
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	64
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	69

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο τουρισμός θεωρείται γενικά ως ένα αρκετά πρόσφατο φαινόμενο, παρά τη μακρά ιστορία των ταξιδιών του αρχαίου κόσμου (Andriotis, 2009). Η μελέτη του τουρισμού όπως τον ξέρουμε έγινε σημαντική μόνο μετά το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα, ως αποτέλεσμα μεταβολών στον τρόπο ζωής (και εισοδημάτων) και της επακόλουθης αύξησης στην τουριστική ζήτηση και προσφορά. Κάποιοι υποστηρίζουν ότι ο τουρισμός έχει τις ρίζες του στα μέσα του 19ου αιώνα (πχ Vukonić, 2012) , με την πρόοδο των μεταφορικών υποδομών και την αύξηση του διαθέσιμου ελεύθερου χρόνου, άλλοι (πχ Verhoeven, 2013) βλέπουν ως απαρχή του σύγχρονου τουρισμού το Grand Tour, ένα είδος αριστοκρατικού ταξιδιού κατά τον 17^ο και 18^ο αιώνα, ενώ μερικοί υποστηρίζουν ότι ξεκίνησε με τα μεσαιωνικά προσκυνήματα (πχ Walton, 2009), (Branislav, 2014).

Οι περιορισμένες αναφορές και αναλύσεις του τουριστικού φαινομένου από την επιστήμη της Ιστορίας οδήγησαν συχνά τους ανθρώπους να πιστεύουν ότι ο τουρισμός είναι ένα νέο φαινόμενο. Ωστόσο, ταξίδια παρόμοια με του σημερινού τουρισμού έγιναν ήδη κατά την αρχαία περίοδο, όταν οι άνθρωποι ταξίδευαν όχι μόνο για το εμπόριο και τις συναλλαγές, τη θρησκεία, τον αθλητισμό, την υγεία και την εκπαίδευση αλλά και για άλλους λόγους με σκοπό την ψυχαγωγία και την ευχαρίστηση να γνωρίζουν νέες περιοχές και ανθρώπους. Οι άνθρωποι πάντα ταξίδευαν για να ανακαλύψουν τον κόσμο ακόμα και αν δεν υπήρχαν οι κατάλληλες υποδομές και προϋποθέσεις γι' αυτό. Η ιστορία λοιπόν, μας παρουσιάζει ταξίδια «εμβρυικής» μορφής τουρισμού με μετακινήσεις που δεν αφορούν μόνο επαγγελματικά και στρατιωτικά κίνητρα αλλά και άλλου είδους μετακινήσεις που θυμίζουν αρκετά τις σημερινές τουριστικές και χρονολογούνται από την αρχαιότητα.

Ο σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να σκιαγραφήσει το πλαίσιο και τα χαρακτηριστικά του τουρισμού στην αρχαιότητα. Ειδικότερα, στοχεύει, εστιάζοντας χρονικά στην περίοδο της αρχαίας Ελλάδας, να αναλύσει μετακινήσεις (ταξίδια) ειδικού σκοπού που θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως ένας μακρινός πρόδρομος κάποιων σύγχρονων μορφών τουρισμού. Μεθοδολογικά, η εργασία στηρίζεται σε ιστορικές πηγές και δευτερογενή δεδομένα (κυρίως βιβλία και λιγοστά διαθέσιμα

επιστημονικά άρθρα) που περιγράφουν στοιχεία ειδικών μορφών μετακινήσεων, ταξιδιών, και εν γένει τουρισμού, των αρχαίων Ελλήνων.

Η δομή της εργασίας έχει ως εξής. Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στον σύγχρονο τουρισμό και στην ανάλυση εννοιών όπως του τουρίστα, της σύγχρονης φιλοξενίας και των καταλυμάτων, καθώς και στην εννοιολογική προσέγγιση των βασικότερων μορφών ειδικού και εναλλακτικού τουρισμού. Αυτό το κεφάλαιο αποτελεί βάση για να μπορέσουμε να συγκρίνουμε στη συνέχεια τις ίδιες έννοιες στην αρχαιότητα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο θα δούμε τα ταξίδια των ανθρώπων της αρχαιότητας και θα μελετήσουμε τα χαρακτηριστικά τους σε σχέση με τα σημερινά πλαίσια. Στη συνέχεια θα αναλυθούν τα πρώτα πρότυπα αρχαίων «τουριστών» και θα προσδιορισθούν οι διαφορές και ομοιότητες με τον σύγχρονο τουρίστα.

Το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται στο πλαίσιο της τουριστικής προσφοράς. Ξεκινά με την ανάλυση του θεσμού της φιλοξενίας στην αρχαιότητα και το σημαντικό ρόλο που διαδραμάτιζε για τα ταξίδια των αρχαίων Ελλήνων. Μετέπειτα γίνεται αναφορά στις σημαντικότερες πόλεις φιλοξενίας τουριστών και το λόγο που αυτές αποτελούσαν κεντρικούς προορισμούς για τους επισκέπτες. Τέλος αναλύονται τα τουριστικά καταλύματα των αρχαίων χρόνων και γενικά οι δομές φιλοξενίας επισκεπτών.

Στο τελευταίο κεφάλαιο μελετώνται όλα τα ταξίδια ειδικού τύπου στην αρχαιότητα, ή αλλιώς εναλλακτικές μορφές τουρισμού όπως ονομάζονται σήμερα. Εξετάζεται η μορφή που είχαν στην αρχαιότητα και πόσο σημαντικό ρόλο διαδραμάτιζαν στη ζωή των αρχαίων Ελλήνων. Ακόμα, σε κάθε μορφή εναλλακτικού τουρισμού γίνεται μια σύγκριση με το σήμερα για να κατανοήσουμε τις μεταβολές που συντελέστηκαν στην πορεία των χρόνων.

Η εργασία ολοκληρώνεται με το κεφάλαιο των συμπερασμάτων, όπου καταλήγουμε ότι το τουριστικό φαινόμενο προϋπήρχε σε μια αρκετά πρώιμη μορφή στην αρχαιότητα. Τα αρχικά πρότυπα των ταξιδιών, των τουριστών και των καταλυμάτων έχουν αλλάξει από την αρχαιοελληνική περίοδο ως σήμερα. Η ανάγκη του ανθρώπου για να ταξιδέψει δεν

έχει αλλάξει αλλά εξελίσσεται και διαφοροποιείται σύμφωνα με τις εξελίξεις και τα εκάστοτε πρότυπα της οικονομίας και της κοινωνίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

1.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το παρόν κεφάλαιο συζητά κομβικές έννοιες του σύγχρονου τουρισμού, όπως του τουρίστα, της σύγχρονης φιλοξενίας και των καταλυμάτων, αναλύοντας επίσης βασικές μορφές ειδικού και εναλλακτικού τουρισμού. Η συζήτηση αυτή αποτελεί τη βάση για να μπορέσουμε να συγκρίνουμε στη συνέχεια τα χαρακτηριστικά του πρώιμου τουρισμού της αρχαιοελληνικής εποχής.

Το κεφάλαιο αποτελείται από τέσσερις ενότητες και πέντε υποενότητες. Στην πρώτη αναλύεται η έννοια του σύγχρονου τουρισμού και ποια η εξέλιξη του σήμερα ενώ στην δεύτερη ενότητα βλέπουμε πως ορίζεται η έννοια του τουρίστα και πιο συγκεκριμένα ποιοι αποκαλούνται ως τουρίστες και ποιοι όχι. Στην συνέχεια, στην τρίτη ενότητα μελετώνται τα τουριστικά καταλύματα, τα οποία αποτελούν βασικό συστατικό στοιχείο του τουριστικού προϊόντος. Στην τέταρτη ενότητα θα δούμε αρχικά τα ταξίδια ειδικού τύπου και ποια είναι τα κίνητρα μετακίνησης αυτών των ταξιδιών και στη συνέχεια εξετάζονται διάφορες μορφές εναλλακτικού τουρισμού οι οποίες συναντώνται, σε κάποια μορφή (όπως θα δούμε σε επόμενα κεφάλαια) και στην αρχαιοελληνική περίοδο. Πιο συγκεκριμένα στις υποενότητες μελετάται ο αθλητικός τουρισμός, ο θρησκευτικός και ο ιαματικός/θεραπευτικός, ο συνεδριακός και τέλος ο θαλάσσιος τουρισμός.

1.2. Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΗΜΕΡΑ

Ο τουρισμός οφείλει την ονομασία του στις λέξεις *tour* και *tourisme*, που τόσο στην αγγλική όσο και στην γαλλική γλώσσα σημαίνουν «γύρος - περιήγηση», ενώ για πρώτη φορά χρησιμοποιείται η λέξη *tourist* στην Αγγλία το 1800 (Βενετσανοπούλου, 2006). Ο σύγχρονος ανεπτυγμένος τουρισμός, η τουριστική βιομηχανία όπως αποκαλείται αλλιώς, είναι φαινόμενο του 20^{ου} αιώνα και ουσιαστικά η ραγδαία ανάπτυξη του οριοθετείται μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (Σιτάρας και Τζένος, 2007).

Ορίζεται ως η προσωρινή μετακίνηση ανθρώπων σε τουριστικούς προορισμούς που βρίσκονται εκτός των τόπων της μόνιμης κατοικίας τους, και περιλαμβάνει την ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων κατά τη διάρκεια της παραμονής τους στους τουριστικούς προορισμούς που επισκέπτονται και τη χρησιμοποίηση των τουριστικών εγκαταστάσεων που δημιουργήθηκαν για να ικανοποιούν τις τουριστικές τους ανάγκες ή επιθυμίες κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο (Ηγουμενάκης κ.α., 1998).

Σήμερα ο Τουρισμός δεν είναι απλά μία οικονομική δραστηριότητα, αλλά αποτελεί δικαίωμα, ευκαιρία γνώσης και προσέγγισης του περιβάλλοντος, και παράγοντα διεθνούς αλληλεγγύης και ειρήνης (Ξανθουδάκη, 2010). Είναι τρόπος χρησιμοποίησης του ελεύθερου χρόνου και κοινωνική παροχή που συμβάλλει στη ψυχολογική ισορροπία του ατόμου. Είναι πλέον από όλους παραδεκτό ότι ο τουρισμός είναι από τους πιο βασικούς κλάδους οικονομικής δραστηριότητας παγκοσμίως. Ο ευρύτερος τουριστικός τομέας συμβάλλει σημαντικά στο σχηματισμό του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος στις περισσότερες χώρες της υφελίου, τόσο από πλευράς δημιουργίας εισοδήματος, όσο και από τη πλευράς αύξησης της απασχόλησης και των επενδύσεων (Ξανθουδάκη, 2010).

Η ανάπτυξη του τουρισμού κυρίως τις δύο τελευταίες δεκαετίες οφείλεται σε πολλά αίτια, που έχουν οικονομική, κοινωνική, πολιτική και τεχνολογική βάση. Τα υποκειμενικά κίνητρα, δηλαδή τα κίνητρα που πηγάζουν από τη ψυχική διάθεση του ατόμου για μετακίνηση μπορούμε να πούμε ότι είναι τα εξής (Βενετσανοπούλου, 2006):

Η τάση για διερεύνηση του περιβάλλοντος. Ο σύγχρονος άνθρωπος βλέπει και γνωρίζει περισσότερα, του αρέσει να παρατηρεί τη φύση, τη μεγάλη κληρονομιά των παλαιών πολιτισμών και αισθάνεται την επιθυμία να διευρύνει τον ορίζοντα των εμπειριών του μέσα από ταξίδια.

Η τάση για ανθρώπινη επικοινωνία. Η διεθνοποίηση της ζωής ωθεί το άτομο να επιζητεί ολοένα και μεγαλύτερη επικοινωνία με συνανθρώπους του από πολλά μέρη της γης.

Η τάση φυγής και η τάση για μίμηση. Ο άνθρωπος έχει την επιθυμία της πρόσκαιρης αλλαγής, την απομάκρυνση από τη καθημερινή ρουτίνα αλλά και η μόδα και οι αφηγήσεις ταξιδιών προκαλούν μεγάλη επιθυμία για μίμηση.

Από την άλλη το σύγχρονο τουριστικό φαινόμενο δεν θα μπορούσε να υπάρξει χωρίς τις απαραίτητες οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές προϋποθέσεις και η ανάπτυξη οφείλεται στους εξής λόγους: στην αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος, στην ανάπτυξη της τεχνολογίας, στην βελτίωση των όρων εργασίας και αμοιβής εργαζομένων, στην άνοδο του μορφωτικού επιπέδου των λαών, στην ανάπτυξη των τουριστικών επιχειρήσεων και τέλος στην εξέλιξη των Μέσων Μαζικής Μεταφοράς και επικοινωνίας (Βενετσανοπούλου,2006).

Ο τουρισμός αποτελεί σημαντικό κοινωνικοοικονομικό φαινόμενο με θεαματική δυναμική, κυρίως, τα τελευταία πενήντα χρόνια. Στη χρονική αυτή διαδρομή ο τουρισμός άλλαξε μορφή και ένταση, ενώ συνεχώς εξελίσσεται και διαφοροποιείται σύμφωνα με τις εξελίξεις και τα εκάστοτε πρότυπα της οικονομίας και της κοινωνίας, στις οποίες δρα και αναπτύσσεται. Μπορεί, αναλογικά, ως μια πρώτη μορφή τουρισμού να αναγνωρίζεται η περιήγηση, με βάση μια ατομική αναζήτηση για τις ρίζες του παρελθόντος, την περιέργεια για άλλους πολιτισμούς και την περιπλάνηση σε άγνωστους τόπους, μια δραστηριότητα για τους λίγους (Lofgren, 1999). Όμως, στην κλίμακα και στην έκταση που έχει πάρει στη σύγχρονη εποχή, ο τουρισμός αναπτύχθηκε ως μαζικό φαινόμενο μετά τα μέσα του εικοστού αιώνα (Likorish και Jenkins, 2004). Με βάση την ατομική ανάγκη για ξεκούραση, εξελίχθηκε πλέον ως κοινωνική ανάγκη, ως «δικαίωμα» για αναψυχή, φαινόμενο με πολύ μεγάλη σημασία, από την πλευρά τόσο της παγκόσμιας οικονομίας όσο και της ανάπτυξης ενός τόπου (Κοκκώσης κ.α., 2011).

Αδιαμφισβήτητα, ο τουρισμός αποτελεί μέσο διάδοσης πληροφοριών σχετικών με τα ήθη, τα έθιμα και τον τρόπο ζωής των διαφορετικών πολιτισμών του πλανήτη μας και συνεισφέρει θετικά στην γνωριμία των λαών και την ειρηνική συνύπαρξή τους. Από την άλλη μεριά όμως, ο δυτικός τρόπος ζωής και τα έντονα καταναλωτικά πρότυπα που συχνά προβάλλουν οι τουρίστες επηρεάζουν, φέρνουν αλλαγές και σύγχυση στις συνήθειες και τους ρυθμούς ζωής των τοπικών κοινωνιών υποβαθμίζοντας ή καταστρέφοντας την σημασία της τοπικής κουλτούρας (Αβδελλή, 2004).

1.3. Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΑΣ

Στις 22-11-1937 η Κοινωνία των Εθνών (που αργότερα μετονομάστηκε σε ΟΗΕ) σύστησε επιτροπή για να καθορίσει με σαφήνεια ποιοι ταξιδιώτες χαρακτηρίζονται ως τουρίστες και ποιοι όχι. Έτσι ορίστηκε ότι τα άτομα που ταξιδεύουν γενικά χαρακτηρίζονται ως ταξιδιώτες (travelers), ενώ αυτοί που ταξιδεύουν για τουρισμό ονομάζονται επισκέπτες (visitors).

Το 1963 συνήλθε στη Ρώμη η πρώτη διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για τα διεθνή ταξίδια και τον τουρισμό και το 1968 η επιτροπή στατιστικών εμπειρογνομόνων του ΟΗΕ εξέδωσε την ακόλουθη οδηγία: Για στατιστικούς λόγους, ο όρος επισκέπτης περιγράφει κάθε άτομο που μεταβαίνει σε μια χώρα διαφορετική από τη χώρα μόνιμης διαμονής του, για οποιοδήποτε λόγο εκτός από εκείνον της άσκησης αμειβόμενης εργασίας από τη χώρα την οποία επισκέπτεται.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (World Tourism Organization-WTO) ενέκρινε αυτόν τον ορισμό, όμως πρότεινε το διαχωρισμό του όρου ταξιδιώτης σε δύο κατηγορίες: τους τουρίστες και τους εκδρομείς. Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει όλους τους επισκέπτες, ημεδαπούς ή αλλοδαπούς, οι οποίοι είναι προσωρινοί επισκέπτες και παραμένουν τουλάχιστον 24 ώρες, με μία διανυκτέρευση και όχι παραπάνω από ένα έτος στη χώρα ή στην περιοχή που επισκέπτονται. Ειδικότερα αν μετέχουν σε θαλάσσια περιήγηση, μπορεί να θεωρηθούν ως τουρίστες όταν η παραμονή τους διαρκεί λιγότερο από 24 ώρες. Οι τουρίστες μετακινούνται οικειοθελώς και περιλαμβάνονται στις τουριστικές στατιστικές. Η δεύτερη κατηγορία, οι εκδρομείς, αφορά προσωρινούς επισκέπτες που παραμένουν λιγότερο από 24 ώρες στη χώρα ή την περιοχή που επισκέπτονται, χωρίς να πραγματοποιούν κάποια διανυκτέρευση. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται και όσοι ταξιδεύουν με κρουαζιερόπλοια (Βενετσανοπούλου, 2006).

Συνολικά, μπορούμε να πούμε ότι ως τουρίστες χαρακτηρίζονται:

- Άτομα που ταξιδεύουν για ψυχαγωγία, για οικογενειακούς λόγους, για λόγους υγείας κ.λπ.

- Τα άτομα που ταξιδεύουν συμμετέχοντας σε συνέδρια ή σε οποιαδήποτε διπλωματική, επιστημονική, θρησκευτική, καλλιτεχνική, αθλητική, η άλλη αντιπροσωπεία.
- Άτομα τα οποία ταξιδεύουν για επιχειρηματικό σκοπό.
- Άτομα τα οποία πραγματοποιούν θαλάσσιες περιηγήσεις και αποβιβάζονται στην στεριά.

Από την άλλη, δεν χαρακτηρίζονται ως τουρίστες:

- Τα άτομα που ταξιδεύουν με ή χωρίς συμβόλαιο εργασίας για να απασχοληθούν σε έναν άλλον τόπο.
- Τα άτομα που ταξιδεύουν για μόνιμη εγκατάσταση από έναν τόπο σε έναν άλλο τόπο.
- Οι φοιτητές ή σπουδαστές και νέοι γενικά που φοιτούν σε ιδρύματα ή σχολεία που είναι μακριά από τον τόπο της μόνιμης διαμονής τους.
- Οι μόνιμοι κάτοικοι που κατοικούν σε παραμεθόριες περιοχές μιας χώρας και μετακινούνται στην άλλη για να εργασθούν.
- Οι ταξιδιώτες που διέρχονται διαμέσου μιας χώρας χωρίς να σταματήσουν, ακόμα και αν η διάρκεια της διέλευσης από την χώρα αυτή είναι μεγαλύτερη από ένα 24ωρο.

Από τα παραπάνω είναι προφανές ότι υπάρχουν εγγενείς δυσκολίες στον ακριβή υπολογισμό των εισερχομένων και εξερχομένων τουριστών σε μία χώρα (Σιτάρας και Τζένος, 2007). Αυτό είναι ιδιαίτερα δύσκολο στα κράτη-μέλη της ΕΕ λόγω της ελεύθερης μετακίνησης των ατόμων στο εσωτερικό της Ένωσης.

Οι σημερινοί τουρίστες διαφέρουν κατά πολύ από αυτούς των παλαιότερων χρόνων (Σιτάρας και Τζένος, 2007). Οι διαφορές μπορούν να εντοπισθούν στο ότι οι πρώτοι ταξιδεύουν περισσότερο, είναι πιο ενημερωμένοι, μελετούν με μεγαλύτερη προσοχή τις προσφερόμενες υπηρεσίες, δίνουν μεγάλη έμφαση στην ποιότητα, καθώς επίσης και στην σχέση ποιότητας τιμής (value for money). Εκτός από ξεκούραση και αλλαγή περιβάλλοντος, επιθυμούν να συμμετέχουν σε δραστηριότητες, όπως περιπετειώδεις εκδρομές, πολιτιστικές εκδηλώσεις κ.λπ. Έχουν κοινωνικές και περιβαλλοντικές ευαισθησίες, απαιτούν καλά οργανωμένες διακοπές, αποφεύγουν περιβαλλοντολογικά επιβαρυσμένους προορισμούς και περιοχές που χαρακτηρίζονται ως τρομοκρατικοί

στόχοι, και δίνουν μεγάλη σημασία στις ταξιδιωτικές οδηγίες που τους δίνουν από τις χώρες τους.

1.4. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ

Ο τουρίστας, πριν μετακινηθεί, απαιτεί εκ των προτέρων την ύπαρξη της δυνατότητας ικανοποίησης μιας σειράς βασικών αναγκών στον τόπο προορισμού, όπως εκείνων του ύπνου και της σίτισης. Αυτές παρέχονται κατεξοχήν από τα τουριστικά καταλύματα, τα οποία αποτελούν βασικό συστατικό στοιχείο του τουριστικού προϊόντος. Ως τουριστικό κατάλυμα ορίζεται οποιοδήποτε κατάλυμα μπορεί διαρκώς ή περιοδικά να προσφέρει στους πελάτες του δωμάτια για διανυκτέρευση, καθώς και άλλες πρόσθετες υπηρεσίες (π.χ. εστίαση) (Βαρβαρέσος, 2008).

Τα τουριστικά καταλύματα διακρίνονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες: τα κύρια και συμπληρωματικά (Βαρβαρέσος, 2008). Τα κύρια αφορούν τα ξενοδοχεία και τα συμπληρωματικά τα κάμπινγκ, τα αυτοεξυπηρετούμενα καταλύματα, τις τουριστικές εγκαταστάσεις διήμερευσης, τα ενοικιαζόμενα επιπλωμένα δωμάτια και τις τουριστικές εγκαταστάσεις με ειδικές χρήσεις. Ο συσχετισμός μεταξύ κύριων και συμπληρωματικών τουριστικών καταλυμάτων επηρεάζει σημαντικά το τουριστικό προϊόν και το τοποθετεί στην τουριστική αγορά σε σχέση με την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών και τις ισχύουσες τιμές (σχέση τιμής-ποιότητας) (Βαρβαρέσος, 2008). Τον «ελιτίστικο» ή «λαϊκό» χαρακτήρα μιας πλαζ, για παράδειγμα, δεν τον διαμορφώνει από μόνη της η πλαζ, αλλά η ποιότητα των τουριστικών καταλυμάτων, των εστιατορίων των εμπορικών καταστημάτων, της υποδομής κ.λπ. Από την απλή παρατήρηση των στατιστικών του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, διαπιστώνεται ότι η διαστρωμάτωση/κατηγοριοποίηση των τουριστικών καταλυμάτων εμφανίζει μια ευρεία γκάμα από τύπους καταλυμάτων (WTO 1994).

Τα ξενοδοχεία αποτελούν τον πλέον αντιπροσωπευτικό και διαδεδομένο τύπο τουριστικού καταλύματος. Παρά τις πολυάριθμες ταξινομήσεις των ξενοδοχειακών καταλυμάτων, ως ξενοδοχεία ορίζεται ένα εμπορικού τύπου κατάλυμα, το οποίο

προσφέρει επιπλωμένα δωμάτια ή και διαμερίσματα προς ενοικίαση σε μια πελατεία προσωρινής διαμονής. Μια ταξινόμηση των ξενοδοχειακών καταλυμάτων σε κατηγορίες μπορεί να επιτευχθεί εφόσον ληφθούν υπόψη ορισμένοι παράγοντες όπως: η άνεση, η διάρκεια εκμετάλλευσης, η λειτουργία και το μέγεθος. Όμως τόσο το σύστημα όσο και οι κανόνες ταξινόμησης ποικίλουν από χώρα σε χώρα. Ο Gomes (1991) διαπιστώνει ότι ακόμα και το πιο αποδεκτό σύστημα ταξινόμησης/κατηγοριοποίησης, όπως εκείνο των αστεριών, δεν χαρακτηρίζεται ως ομοιογενές μεταξύ των διαφόρων χωρών και συχνά η εφαρμογή του παρουσιάζει ανομοιογένεια μεταξύ των ξενοδοχειακών καταλυμάτων της ίδιας χώρας (Βαρβαρέσος 2008).

1.5. ΕΙΔΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Με τον όρο εναλλακτικές μορφές τουρισμού αναφερόμαστε στον τουρισμό που σχετίζεται με εναλλακτικές μορφές, αφενός σε οργανωτικό επίπεδο και αφετέρου όσον αφορά τα χαρακτηριστικά των τουριστικών δραστηριοτήτων που ζητούν οι επισκέπτες (Βενετσανοπούλου,2006). Ο εναλλακτικός τουρισμός περιλαμβάνει κίνητρα, τα οποία συνδέονται με συγκεκριμένα θέματα, όπως: φυσιολατρία, ταξίδια περιπέτειας, αθλητικές δραστηριότητες, περιήγηση, περιβάλλον, γνωριμία με την τοπική παράδοση, απόλαυση της θέας ενός τοπίου, περιοχές με πλούσια πολιτιστική κληρονομιά, κ.α. Ο εναλλακτικός τουρισμός, θα λέγαμε, προσδιορίζεται από εκείνες τις μορφές τουρισμού, οι οποίες συνδέονται με κοινωνικές και περιβαλλοντικές αξίες, που επιτρέπουν τόσο στους οικοδεσπότες όσο και στους φιλοξενούμενους να υφίστανται τις θετικές αλληλεπιδράσεις και να μοιράζονται εμπειρίες (Βενετσανοπούλου,2006).

Ο εναλλακτικός τουρισμός, είναι έννοια που χρησιμοποιήθηκε ευρύτατα τα τελευταία χρόνια, καθότι εισάγει καινούργια προσέγγιση και φιλοσοφία προϋποθέτοντας εκδήλωση ενεργού ενδιαφέροντος εκ μέρους τόσο των φιλοξενούμενων όσο και των οικοδεσποτών. Ωστόσο δεν υπάρχει ένας ορισμός του εναλλακτικού τουρισμού ο οποίος να είναι κοινά αποδεκτός σε διεθνές επίπεδο. Ορισμένοι ερευνητές υποστηρίζουν ότι ο εναλλακτικός τουρισμός είναι ο τουρισμός που διαφοροποιείται

από τις συνηθισμένες «σκληρές» μορφές τουρισμού (μαζικός τουρισμός), ο οποίος υπόσχεται στους τουρίστες κάτι διαφορετικό, ενώ άλλοι προσπαθούν να κάνουν ταξινόμηση διαφοροποιώντας κυρίως τα άτομα ή τις καταστάσεις στις οποίες αναφέρεται. Επιπλέον, στις εναλλακτικές μορφές ο τουρίστας συχνά επιλέγει ένα τρόπο οργάνωσης και διεξαγωγής του ταξιδιού, στον οποίο κυριαρχεί η αυτονομία στις επιλογές και η περιήγηση με μικρή ή ελάχιστη χρήση υπηρεσιών οργανωμένου τουρισμού και η δημιουργία μιας ειδικής υποδομής που εξυπηρετεί το συγκεκριμένο πρόσωπο (Βενετσανοπούλου, 2006).

Στη συνέχεια της ενότητας εξετάζονται διάφορες μορφές εναλλακτικού τουρισμού οι οποίες συναντώνται, σε κάποια μορφή όπως θα δούμε σε επόμενα κεφάλαια, και στην αρχαιοελληνική περίοδο.

1.5.1. ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο τουρισμός και ο αθλητισμός είναι από τους μαζικότερους κοινωνικούς θεσμούς και αποτελούν δυο από τις πιο κερδοφόρες βιομηχανίες του παγκοσμίου οικονομικού στερεώματος (Τερζάκης, 2007). Συνδυάζοντας λοιπόν αυτούς τους δυο θεσμούς έχουμε τον αθλητικό τουρισμό ο οποίος είναι μια από τις πιο αναπτυσσόμενες μορφές εναλλακτικού τουρισμού. Γενικά μπορούμε να πούμε ότι ο αθλητικός τουρισμός είναι όλες οι μορφές ενεργητικής ή παθητικής ανάμιξης σε αθλητικές δραστηριότητες, όπου η συμμετοχή είναι τυχαία ή οργανωμένη και γίνεται για επαγγελματικούς ή μη λόγους, με προϋπόθεση τη μετακίνηση μακριά από τον τόπο διαμονής και εργασίας (Τερζάκης, 2007). Ο αθλητικός τουρισμός με την στενή έννοια του όρου αφορά άτομα ή ομάδες που συμμετέχουν ενεργητικά ή παθητικά σε ανταγωνιστικές ή μη, αθλητικές δραστηριότητες κατά τη διάρκεια μετακίνησής τους έξω από το συνηθισμένο τους περιβάλλον. Το κριτήριο εδώ είναι ότι η αθλητική δραστηριότητα αποτελεί το κύριο κίνητρο της μετακίνησης ενώ το τουριστικό στοιχείο παίζει το ρόλο της ενίσχυσης της συνολικής εμπειρίας. Ο στενός αυτός ορισμός επικεντρώνεται στον αθλητικό τουρίστα που συμμετέχει ή παρακολουθεί ένα ανταγωνιστικό αθλητικό γεγονός (π.χ. ολυμπιακοί αγώνες, μαραθώνιος Λονδίνου), ενώ ένας πιο ευρύς ορισμός περιλαμβάνει στον

αθλητικό τουρισμό και άτομα που ταξιδεύουν για να συμμετέχουν σε δραστηριότητες αθλητικής αναψυχής, όπως το γκολφ, το σκι, το περπάτημα, κ.τ.λ.

Η χρήση του όρου αθλητικός τουρισμός ξεκίνησε από το 1970 αναφερόμενος στην ειδική μορφή τουρισμού η οποία συνδυάζει την αθλητική δραστηριότητα (Τερζάκης 2007). Στην πορεία των χρόνων ο αθλητικός τουρισμός κατάφερε να προσελκύσει σημαντικό αριθμό ενδιαφερομένων αποκτώντας σημαντική οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική σημασία. Ως μια ειδική μορφή επαναλαμβανόμενου και ποιοτικού τουρισμού, ο αθλητικός τουρισμός μπορεί να αποφέρει σημαντικά έσοδα ανά επισκέπτη σε μια περιοχή, συμβάλλοντας έτσι στην άμβλυση της εποχικότητας του τουρισμού (Τερζάκης 2007).

Ο αθλητικός τουρισμός στην Ελλάδα στην ουσία πήρε υπόσταση με τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 (Γκουτζιούπας, 2006). Πριν τους Αγώνες, στη χώρα μας δεν είχαν διαμορφωθεί οι κατάλληλες συνθήκες και δεν είχαν εκπληρωθεί οι βασικές προϋποθέσεις, όπως οι σύγχρονες αθλητικές υποδομές και η ανάλογη διαφήμιση. Η επιτυχία των Αγώνων δημιούργησε τη δυναμική για ανάπτυξη του αθλητικού τουρισμού και έδωσε κίνητρο σε επαγγελματίες του τουρισμού να συνδέσουν τις υπηρεσίες τους με αθλητικές δραστηριότητες. Ακόμα κινητοποίησε το Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης στην κατεύθυνση υποστήριξης των περισσότερων αθλητικών διοργανώσεων και ειδικότερα εκείνων που έχουν διεθνή χαρακτήρα. Έτσι, μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα η Ελλάδα καταφέρνει να διεισδύσει στον παγκόσμιο χάρτη του αθλητικού τουρισμού (Γκουτζιούπας, 2006).

1.5.2. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Σε μια περίοδο έντονων αλλαγών και ανασφάλειας για τον σύγχρονο άνθρωπο, τα θρησκευτικά ταξίδια και οι περιηγήσεις γνωρίζουν αξιοσημείωτη άνθηση, αναβιώνοντας την προσκυνηματική δραστηριότητα παλιότερων εποχών. Βέβαια, ο χαρακτήρας του ταξιδιού διαφοροποιείται σε σχέση με το παρελθόν, και αυτό διότι οι μετακινήσεις για θρησκευτικούς λόγους εμπλουτίζονται με «κοσμικά στοιχεία» (Κοκκώσης κ.α, 2011). Το ταξίδι λοιπόν αποκτά κοινωνικοοικονομικές διαστάσεις,

καθώς συνδυάζεται με σίτιση, αγορές πάσης φύσης αλλά και με επίσκεψη σε επιλεγμένα τουριστικά αξιοθέατα πολιτισμικής σημασίας.

Σύμφωνα με τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού (ΕΟΤ, (2005), Θρησκευτικά μνημεία στην Ελλάδα) ο θρησκευτικός τουρισμός αφορά μια κατηγορία ατόμων που επισκέπτονται θρησκευτικούς τόπους που περιλαμβάνουν εκκλησίες, μοναστήρια, προσκυνήματα αλλά και πανηγύρια, είτε στη χώρα της διαμονής τους ή σε κάποια άλλη, για λόγους λατρείας ή για να πάρουν μέρος σε θρησκευτικές εκδηλώσεις.

Ο θρησκευτικός τουρισμός είναι μία τις πιο ενδιαφέρουσες μορφές εναλλακτικού τουρισμού, η οποία αναπτύσσεται με πολύ γρήγορους ρυθμούς τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας. Τα μνημεία της ελληνικής ορθοδοξίας είναι αναπόσπαστο τμήμα της εθνικής κληρονομιάς και αποτελούν αξιόλογο πόλο έλξης επισκεπτών. Έτσι η χώρα μας είναι από τους βασικούς αποδέκτες θρησκευτικού τουρισμού παγκοσμίως, με χαρακτηριστικά θρησκευτικά και πνευματικά κέντρα το Άγιο Όρος, τα Μετέωρα, το Σπήλαιο της Αποκάλυψης του Ιωάννου στην Πάτμο, τα οποία δέχονται χιλιάδες επισκέπτες ετησίως. Ο θρησκευτικός Τουρισμός έχει πολυδιάστατο χαρακτήρα που του επιτρέπει να συνδέει στοιχεία πολιτισμικά, ιστορικά και πνευματικά ενώ παράλληλα προβάλλει τα βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς.

1.5.3. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΙΑΜΑΤΙΚΟΣ/ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Αυτές οι μορφές τουρισμού κερδίζουν ολοένα και περισσότερο έδαφος ανάμεσα στους νέους κλάδους της τουριστικής αγοράς επειδή ακριβώς οι πιεστικοί ρυθμοί της σύγχρονης ζωής, το στρες και η κόπωση που υφίσταται σήμερα ο άνθρωπος της πόλης του δημιουργούν την ανάγκη για διακοπές θεραπευτικού χαρακτήρα. Έτσι, ο τουρισμός υγείας περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα υπηρεσιών υγείας όπως την ιαματική υδροθεραπεία, τη θαλασσοθεραπεία, τον ιατρικό έλεγχο, τη σωστή διατροφή, την θεραπεία με βιταμίνες και βότανα, τη σωματική άσκηση, τις ειδικές θεραπείες όπως την αντικαπνιστική, την θεραπεία του άγχους και την κινησιοθεραπεία. Επίσης, υπάρχει και το κομμάτι όπου το ταξίδι συνδυάζεται με την ιατρική και οδοντιατρική περίθαλψη

ξεκινώντας από προσθετικές επεμβάσεις σε οδοντοστοιχίες και φτάνοντας σε αισθητικού χαρακτήρα χειρουργικές επεμβάσεις, ο λεγόμενος ιατρικός τουρισμός.

Για την ανάπτυξη του τουρισμού υγείας έχουν δημιουργηθεί τουριστικά θέρετρα, που έχουν όλες τις εγκαταστάσεις και έχουν επεκτείνει τις δραστηριότητες τους, ώστε το προσφερόμενο προϊόν, εκτός της θεραπείας και αναζωογόνησης να έχει ως σκοπό την ξεκούραση και αναψυχή. Αυτά τα καταλύματα ονομάζονται Κέντρα Τουρισμού Υγείας (health resorts) και ανάλογα με την ιδιαιτερότητα της περιοχής στην οποία βρίσκονται, ο επισκέπτης μπορεί να συμμετέχει και σε άλλες ειδικές μορφές τουρισμού. Στον τομέα αυτό, η χώρα μας έχει πολύ μεγάλα περιθώρια ανάπτυξης (Μαρή, 2009). Η φύση εκτός από σπάνια τοπία και ιδιαίτερες φυσικές ομορφιές χάρισε στην Ελλάδα και πηγές με σημαντικές θεραπευτικές ιδιότητες. Τα ιαματικά λουτρά αποτελούν μέρος του εθνικού πλούτου της χώρας, ενώ οι θεραπευτικές τους ιδιότητες ήταν γνωστές, ήδη, από τους αρχαίους χρόνους (Μαρή, 2009).

1.5.4. ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Η ανάγκη ενημέρωσης και επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων αυξάνεται περισσότερο στις μέρες μας. Άτομα με κοινά ενδιαφέροντα και κοινούς στόχους συναντιούνται, συνεδριάζουν, ανταλλάσσουν ιδέες και απόψεις και λαμβάνουν αποφάσεις για θέματα που τους αφορούν. Η μετακίνηση προς τον τόπο συνάντησης είναι κατά βάση μια τουριστική μετακίνηση που σε συνδυασμό με τον ταξιδιωτικό σκοπό συνθέτει την έννοια του συνεδριακού τουρισμού (Κραβαρίτης, 1992). Ο συνεδριακός τουρισμός συμβάλει στην προβολή του τόπου σε επίπεδο εθνικό, διεθνές αλλά και παγκόσμιο. Αυτή η μορφή τουρισμού συνδέεται με υψηλή τουριστική δαπάνη καθώς απευθύνεται κυρίως σε τουρίστες υψηλής κοινωνικοοικονομικής θέσης και εισοδήματος (Κραβαρίτης, 1992).

Η διοργάνωση συνεδρίων αποτελεί έναν από τους πλέον αναπτυσσόμενους και δυναμικούς τομείς για το ελληνικό τουριστικό προϊόν (Κραβαρίτης, 1992). Με αφορμή τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 κατασκευάστηκαν στη χώρα (τόσο στην περιοχή της Αττικής αλλά και σε άλλες διοργανώτριες πόλεις) ειδικές εγκαταστάσεις και

ανακαινίστηκαν οι υπάρχουσες υποδομές για τις ανάγκες διοργάνωσης συνεδρίων. Ωστόσο, ο συνεδριακός τουρισμός στην Ελλάδα σύμφωνα με μετρήσεις αποτελεί ένα μικρό κομμάτι της διεθνούς συνεδριακής δραστηριότητας (Κραβαρίτης, 1992). Πιο συγκεκριμένα το 2015 η χώρα έλαβε την 20^η θέση στη διεθνή κατάταξη, πράγμα που σημαίνει ότι το κομμάτι αυτό του τουρισμού έχει αρκετά περιθώρια ανάπτυξης. Η περιορισμένη προβολή στο εξωτερικό, η οικονομική κρίση και η περιορισμένη συνεργασία δημοσίων και ιδιωτικών φορέων κρατούν την ανάπτυξη του συνεδριακού τουρισμού στη χώρα μας σε χαμηλά επίπεδα (Κραβαρίτης, 1992). Μπορεί όμως με τις κατάλληλες ενέργειες να αποτελέσει σημαντικό μοχλό ανάπτυξης του τουρισμού αλλά και την οικονομίας.

1.5.5. ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ (ΚΡΟΥΑΖΙΕΡΑ)

Η έννοια του θαλάσσιου τουρισμού διεθνώς αφορά το σύνολο των τουριστικών δραστηριοτήτων, ψυχαγωγίας και αναψυχής, που διεξάγονται στον θαλάσσιο χώρο μιας χώρας υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών (Διακομιχάλης, 2006). Στις δραστηριότητες αυτές περιλαμβάνονται η διαμονή, τα εστιατόρια και τα καταστήματα διατροφής γενικά, καθώς και κάθε είδους έργα υποδομής απαραίτητα για την τουριστική ανάπτυξη, όπως οι μαρίνες, οι επιχειρήσεις, οι εξοπλισμοί. Επίσης περιλαμβάνονται δραστηριότητες ψυχαγωγίας, όπως οι θαλάσσιες εκδρομές, οι κρουαζιέρες, κλπ.

Με τον όρο τουρισμός κρουαζιέρας εννοούμε «την επιλογή ενός κατάλληλα διαμορφωμένου πλοίου, που μπορεί να χρησιμοποιηθεί τόσο ως τόπος διαμονής και ψυχαγωγίας όσο και ως μέσο μετακίνησης, σύμφωνα με ένα προκαθορισμένο πρόγραμμα, από ένα άτομο-τουρίστα, το οποίο αποδέχεται την ένταξη του σε ένα κοινό περιβάλλον, με ένα σύνολο ατόμων που συμμετέχουν στο κοινό πρόγραμμα της θαλάσσιας περιήγησης, με σκοπό την αναψυχή» (Διακομιχάλης, 2006:36). Η κρουαζιέρα ως έννοια είναι πολυσύνθετη και συνδυάζει ένα μεγάλο μέρος της γνωστής «τουριστικής αλυσίδας»: μεταφορά, εστίαση, τουρισμός, ψυχαγωγία και ταξίδι. Η σημερινή οργανωμένη κρουαζιέρα συνδυάζει εκτός των παραπάνω και στοιχεία αγοράς προϊόντων (shopping), μορφωτικές και αθλητικές δραστηριότητες και αποτελεί από μόνη της έναν ιδιόμορφο «προορισμό». Έτσι ο τουρισμός κρουαζιέρας αφορά

οποιοδήποτε ταξίδι αναψυχής, έναντι ναύλου, τον οποίο πληρώνουν οι φιλοξενούμενοι στο πλοίο επιβάτες, με κύριο σκοπό την εγκατάστασή τους στο πλοίο και την επίσκεψή τους σε ποικιλία προορισμών (Διακομιχάλης, 2006).

1.6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όπως είδαμε σε αυτό το κεφάλαιο ο τουρισμός αποτελεί σημαντικό κοινωνικοοικονομικό φαινόμενο με μεγάλη δυναμική, κυρίως, τα τελευταία χρόνια. Στη χρονική διαδρομή ο τουρισμός άλλαξε μορφή και ένταση, ενώ συνεχώς εξελίσσεται και διαφοροποιείται σύμφωνα με τις εξελίξεις και τα εκάστοτε πρότυπα της οικονομίας και της κοινωνίας, στις οποίες δρα και αναπτύσσεται.

Ο σύγχρονος τουρίστας είναι πιο ενημερωμένος, μελετούν με μεγαλύτερη προσοχή τις προσφερόμενες υπηρεσίες, δίνουν μεγάλη έμφαση στην ποιότητα και στην αξία των συναλλαγών και εκτός από ξεκούραση και αλλαγή περιβάλλοντος, τα τελευταία χρόνια επιθυμούν να συμμετέχουν και σε διάφορες δραστηριότητες. Τα τουριστικά καταλύματα αποτελούν βασικό στοιχείο του τουριστικού προϊόντος και κατηγοριοποιούνται ανάλογα με την τιμή και την ποιότητα που προσφέρουν. Δεν καλύπτουν πια μόνο τις βασικές ανάγκες του ταξιδιώτη αλλά του προσφέρουν και μια μεγάλη γκάμα από δραστηριότητες και υπηρεσίες.

Με το πέρασμα των χρόνων τα κίνητρα και τα ενδιαφέροντα των ταξιδιωτών αλλάζουν και εξελίσσονται, ο τουρίστας, πια, αναζητά να ξεφύγει από το συνηθισμένο και το μαζικό. Τα διαφορετικά κίνητρα των επισκεπτών δημιούργησαν τις μετακινήσεις ειδικού τύπου ή αλλιώς τις ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού όπως αποκαλούνται σήμερα. Όπως είδαμε και αναλύσαμε παραπάνω, ταξινομούνται σε διάφορα είδη τουρισμού ανάλογα με το κίνητρο του ταξιδιού (π.χ. άθληση, προσκύνημα, ευεξία-υγεία, συνεστιάσεις, ψυχαγωγία, κλπ.) και αποφέρουν αρκετά έσοδα στην οικονομία. Αυτές οι μορφές εναλλακτικού τουρισμού που εξετάστηκαν έχουν τις ρίζες τους από την αρχαιότητα και στα παρακάτω κεφάλαια θα αναλυθούν περαιτέρω, σε ποια μορφή τα συναντούμε στην αρχαιοελληνική περίοδο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

2.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Έχοντας αναλύσει το πλαίσιο και τις ειδικές μορφές του σύγχρονου τουρισμού, στο παρόν κεφάλαιο θα συζητήσουμε τα ταξίδια και τις μετακινήσεις των ανθρώπων στην Αρχαία Ελλάδα που υπό μια έννοια μπορούν να χαρακτηρισθούν ως τουριστικές. Αυτές είναι κατά βάση μετακινήσεις χωρίς επαγγελματικό ή εμπορικό στόχο. Η μελέτη των γραπτών κειμένων του Αρτεμίδωρου, του Πausανία, του Στράβωνα, του Ηρόδοτου και άλλων μας οδηγεί με βεβαιότητα στο συμπέρασμα ότι στην αρχαία Ελλάδα υπήρχαν τέτοιες μετακινήσεις ατόμων (έστω και σε περιορισμένη κλίμακα) με σκοπό την αναψυχή και την ικανοποίηση συγκεκριμένων προσωπικών αναγκών, επιθυμιών και πνευματικών ανησυχιών (Habicht, 1998), οι οποίες μπορούν σήμερα να χαρακτηρισθούν ως τουριστικές¹. Στο πλαίσιο αυτό, τα επόμενα κεφάλαια αναλύουν αυτού του είδους τα ταξίδια στην αρχαιότητα και συζητούν τις διαφορές τους με τα σημερινά πρότυπα.

Στη συνέχεια του κεφαλαίου θα δούμε το πλαίσιο των ταξιδιών και του «τουρισμού» στην Αρχαία Ελλάδα, θα εντοπίσουμε «πρότυπα» τουριστών στα πρόσωπα γνωστών περιηγητών της αρχαιότητας, και θα προσπαθήσουμε να επισημάνουμε διαφορές και ομοιότητες με τη σημερινή κατάσταση.

2.2 Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ «ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ» ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

Ο άνθρωπος έψαχνε πάντοτε νέους ορίζοντες, καινούργιες πατρίδες. Η αναζήτηση τροφής, νερού, βοσκοτόπων ή απλά και μόνο η περιέργειά του, τον έκαναν να

¹ Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (UNWTO, International Recommendations for Tourism Statistics 2008, p.10), «ο τουρισμός περιλαμβάνει τις δραστηριότητες των ανθρώπων που ταξιδεύουν και διαμένουν σε περιοχές διαφορετικές από το συνηθισμένο περιβάλλον τους (π.χ. τον τόπο της μόνιμης κατοικίας τους)... με σκοπό την αναψυχή και την ικανοποίηση διάφορων προσωπικών αναγκών κ.α.»

προσπαθεί να δει τι υπάρχει πέρα από τον τόπο κατοικίας του. Τα πρώτα ταξίδια αρχίζουν στους αρχαίους χρόνους και μαζί τους αρχίζει και μια πορεία στο χρόνο, οι συνεχείς μεταλλαγές της οποίας διαμορφώνουν το σύγχρονο τουρισμό με τη μορφή που τον γνωρίζουμε ιδιαίτερα μετά το 1950 (Σιτάρας και Τζένος, 2007). Οι Έλληνες, παρά τα περιορισμένα μεταφορικά μέσα που διέθεταν εκείνη την εποχή και την κακή ποιότητα των δρόμων, αψηφώντας τους κινδύνους της φύσης και των ληστών, ταξίδευαν κατά κύριο λόγο για εμπορικούς και δευτερευόντως για θρησκευτικούς ή και αθλητικούς λόγους (Σιτάρας και Τζένος, 2007). Οι πρώτοι ταξιδιώτες ήταν επιστήμονες και έμποροι που συνέδεαν το ταξίδι με το επάγγελμά τους (Τσάρτας, 1996).

Η ανάπτυξη των ταξιδιών στα αρχαία χρόνια συνδέεται άμεσα με την παράλληλη ανάπτυξη των μεταφορικών αρτηριών ώστε να υπάρχει περισσότερη ασφάλεια των μεταφορών. Τα μεταφορικά μέσα εξασφάλιζαν άνεση και παρείχαν την δυνατότητα να γίνονται περισσότερα μακρινά ταξίδια. (Τσάρτας, 1996). Όπως ήταν φυσικό, στις μετακινήσεις των ανθρώπων σε όλες τις περιόδους σημαντικό ρόλο έπαιξε αφενός η εξέλιξη των μεταφορικών μέσων. Στην αρχαιότητα έχουμε τα υποζύγια και τις άμαξες στην ξηρά και τα ιστιοφόρα στη θάλασσα, τα οποία όμως δεν εξυπηρετούν ικανοποιητικά τις μετακινήσεις για μακρινές αποστάσεις. Εξάλλου αρχίζει σταδιακά στην Μεσοποταμία, την Κρήτη, τις Μυκήνες κ.α. και η κατασκευή αμαξιτών δρόμων, οι οποίοι διαθέτουν μια ή δύο λωρίδες κυκλοφορίας. Οι εξελίξεις αυτές αναμφίβολα μαζικοποιούν τα ταξίδια της εποχής και συμβάλλουν στην ανάπτυξη του ρυθμού των ταξιδιών (Βενετσανοπούλου, 2006). Η ανάπτυξη των πρώτων μεγάλων πόλεων στη Μεσοποταμία οδηγεί και στην ανάγκη επαφών για εμπορικούς, πολιτικούς και μορφωτικούς λόγους. Η εφεύρεση του χρήματος από τους Σουμέριους το 4000 π.Χ. αλλά και της σφηνοειδούς γραφής καθώς και της ρόδας τους δίνει αναμφίβολα τον τίτλο των ιδρυτών του «τουρισμού» (Τσάρτας, 1996).

Η βελτίωση των μεταφορικών μέσων (άμαξες, πλοία) συνοδεύτηκε από τη χάραξη μεγαλύτερων δρόμων και την ανάπτυξη των θαλάσσιων μεταφορών. Οι Φοίνικες από την άλλη, αναλαμβάνουν τη μεταφορά των εμπορευμάτων και ταξιδιωτών σε όλες τις περιοχές του τότε γνωστού κόσμου, συνδέοντας αρχικά τις χώρες της Μεσογείου. Το εμπόριο γίνεται αιτία και για τα πρώτα ταξίδια στη μακρινή Κίνα και την Ινδία, ενώ μεγάλη εντύπωση προκαλεί το θάρρος των ταξιδιωτών της Πολυνησίας που με μικρά

σκάφη διασχίζουν όλο το Αρχιπέλαγος φτάνοντας στη Χαβάη. Τα ταξίδια για σκοπούς θρησκευτικούς ήταν ουσιαστικά τα πρώτα ταξίδια αναψυχής που καταγράφονται κυρίως στην Αίγυπτο όπου υπάρχουν και πολλά σημάδια των πρώτων τουριστών χαραγμένα σε μνημεία και ναούς (Τσάρτας, 1996).

Τα ταξίδια των μεγάλων φιλοσόφων, γεωγράφων και ιστορικών της αρχαιότητας (Ηρόδοτος, Θαλής, Πausανίας, Στράβωνας) σε πολλές χώρες της Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής αποτυπώνονται σε βιβλία και μας δίνουν τις πρώτες συστηματικές πληροφορίες τόσο για τις κοινωνικές δομές των περιοχών που επισκέπτονται όσο και για τα χαρακτηριστικά των ταξιδιών της εποχής (Τσάρτας, 1996).

Οι πρώτοι λαοί που επεκτείνουν την επιρροή τους στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Μεσογείου (Αιγύπτιοι, Ασσύριοι, Πέρσες, Έλληνες) γίνονται και αιτία για την περαιτέρω βελτίωση των όρων και της ασφάλειας των ταξιδιών. Η ανάγκη να μένουν ανοικτοί οι δρόμοι για λόγους οικονομικούς, πολιτικούς και στρατιωτικούς, καθώς και η διαμόρφωση των πρώτων σφαιρών επιρροής, όπου είναι αποδεκτό κάποιο κοινό νόμισμα, δίνουν μεγάλη ώθηση στα ταξίδια της εποχής. Η κοινή γλώσσα ήταν ακόμα ένα βήμα που επιτεύχθηκε κυρίως στην αρχαία Ελλάδα, ενώ την ίδια εποχή στις μεγάλες αυτοκρατορίες βελτιώνονται αισθητά οι υποδομές των τουριστικών υπηρεσιών (ξενοδοχεία, άμαξες, εστιατόρια κλπ) (Τσάρτας, 1996).

2.3 ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΠΡΟΤΥΠΑ «ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ» ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

Οι περισσότεροι από τους πρώτους ταξιδιώτες ήταν έμποροι, κρατικοί υπάλληλοι, αξιωματούχοι, επιστήμονες καθώς και άτομα που ανήκαν γενικά στις θεωρούμενες ως ευκατάστατες ή ανώτερες τάξεις της εποχής (ιερείς, αυλικοί κ.λπ) (Βενετσανοπούλου, 2006). Ανάπτυξη των ταξιδιωτικών περιηγήσεων διαπιστώνουμε και στην ελληνική αρχαιότητα. Ονομαστά έμειναν τα ταξίδια των Ελλήνων φιλοσόφων και ιστορικών. Οι φιλόσοφοι Θαλής, Πυθαγόρας και Πλάτων πηγαίνουν στην Αίγυπτο, που αποτελούσε σπουδαίο πολιτιστικό κέντρο και πόλο έλξης για τους ταξιδιώτες όλου του κόσμου, ενώ ο Αριστοτέλης ταξιδεύει στη Μικρά Ασία.

Οι αρχαίοι Έλληνες είχαν τόσο έντονη επιθυμία για «τουρισμό» ώστε δημιουργήθηκε κατά την ελληνιστική περίοδο κυρίως μια ιδιαίτερη κατηγορία συγγραφέων, που ονομάστηκαν περιηγητές. Σύμφωνα με τους αρχαίους συγγραφείς, η λέξη περιηγητής δήλωνε αφενός εκείνον που καθοδηγούσε τους ξένους σε ενδιαφέροντες τόπους και τους εξηγούσε τα αξιοθέατα και αφετέρου το συγγραφέα που περιέγραφε λεπτομερώς τόπους και πόλεις. Ως αξιόλογοι περιηγητές στην αρχαιότητα αναφέρονται ο Στράβων, ο Ηρόδοτος και ο Πausανίας (Βενετσανοπούλου, 2006).

Παρακάτω θα αναλυθούν οι δύο πιο γνωστοί για το έργο και τα ταξίδια τους περιηγητές, Ηρόδοτος και Πausανίας αλλά και ο φιλόσοφος Πλάτων, οι οποίοι αποτελούν τρία είδη τουρίστα στην αρχαιότητα που αξίζει να μελετηθούν. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (βλ.σχετικά, πρώτο κεφάλαιο, σελ.12), τουρίστας-επισκέπτης είναι κάθε άτομο που μεταβαίνει σε μια χώρα διαφορετική από τη χώρα μόνιμης διαμονής του, για οποιοδήποτε λόγο εκτός από εκείνον της άσκησης αμειβόμενης εργασίας από τη χώρα την οποία επισκέπτεται (Βενετσανοπούλου, 2006). Πιο ειδικά στη κατηγορία των τουριστών ανήκουν όσοι πραγματοποιούν περιηγήσεις και αποβιβάζονται στην στεριά (π.χ. Ηρόδοτος, Πausανίας) αλλά και όσοι ταξιδεύουν συμμετέχοντας σε συνέδρια ή σε οποιαδήποτε διπλωματική, εκπαιδευτική, η άλλη αντιπροσωπεία (π.χ. Πλάτων). Με βάση λοιπόν αυτές τις προϋποθέσεις θα δούμε πως αυτοί οι τρεις άνθρωποι αποτελούν πρότυπα τουρίστα στην αρχαιότητα.

2.3.1. ΗΡΟΔΟΤΟΣ

Ο Ηρόδοτος, ο πατέρας της Ιστορίας, συγκαταλέγεται ανάμεσα στους γνωστούς «τουρίστες» της αρχαιότητας (Βαρβαρέσος, 2000). Μάλιστα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «πρότυπο» στην κατηγορία του «ευφυούς τουρίστα», καθώς καταγόταν από εύπορη και φιλομαθή οικογένεια και στα ταξίδια του ενδιαφερόταν να μάθει για τα ήθη, τα έθιμα και τον πολιτισμό των περιοχών που επισκεπτόταν (Βαρβαρέσος, 2000).

Ο Ηρόδοτος γεννήθηκε γύρω στο 485 π.Χ. στην Αλικαρνασσό και έζησε σε πνευματικό περιβάλλον παίρνοντας καλή μόρφωση. Το 455 π.Χ. εγκαταλείπει οριστικά την πατρίδα του και αρχίζει τα ταξίδια. Επισκέφτηκε την Αίγυπτο, τη Λιβύη, τη Φοινίκη, την Μεσοποταμία, καθώς και την χώρα των Σκυθών. Είναι αναμφισβήτητο "ότι το μεγάλο περιεχόμενο της ζωής του" το έδωσαν τα μακρόχρονα ταξίδια του με τον απέραντο πλούτο των παρατηρήσεων και των γνώσεων που έχει μαζέψει από αυτά. (Βαρβαρέσος, 2000). Αλλά η παραμονή του στην Αθήνα ήταν ασφαλώς που έβαλε την τελική σφραγίδα στο πνεύμα του. Η Αθήνα του Περικλή ήταν μια πόλη, που τότε κόχλαζε κυριολεκτικά από δημιουργικότητα και όπου οι καινούριες ιδέες διασταυρώνονταν αδιάκοπα. Μ' αυτήν την προετοιμασία ο Ηρόδοτος μπόρεσε να μας παραδώσει την ιστορία του.

Όπως παρατηρούμε από τη ζωή του Ηροδότου, ήταν ένας από τους πρώτους ανθρώπους της αρχαιότητας που ταξίδεψε αρκετά και μας έδωσε πληροφορίες για τους τόπους που επισκέφτηκε. Σίγουρα, σημαντικό ρόλο στα ταξίδια του έπαιξε το ότι καταγόταν από εύπορη οικογένεια και έλαβε μια πολύ καλή μόρφωση για εκείνη την εποχή. Όπως γνωρίζουμε τα ταξίδια στην αρχαιότητα ήταν για λίγους και κυρίως για αυτούς που κατείχαν οικονομική επιφάνεια. Από την άλλη, χωρίς μια καλή μόρφωση, δε θα μπορούσε κανείς να καταγράψει με τόσες λεπτομέρειες, για τους μεταγενέστερους, τους τόπους που επισκέφτηκε. Οπότε, στην αρχαιότητα, προϋπόθεση για να θεωρηθεί κάποιος «τουρίστας-επισκέπτης» ήταν η οικονομική επιφάνεια και η πολύ καλή μόρφωση, πράγματα σπάνια, ιδιαίτερα, για την εποχή του Ηροδότου για αυτό και αναφέρεται σε αρκετά βιβλία του τουρισμού ως ο πρώτος «αρχαίος τουρίστας».

2.3.2. ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ

Ο Πausανίας (ο οποίος γεννήθηκε το 110 μ.Χ. στο Σίπυλο της Λυδίας στη Μ. Ασία) ήταν επίσης ένας από τους λίγους ανθρώπους της εποχής του που ταξίδευε με σκοπό να γνωρίζει νέους τόπους. Το σημαντικότερο είναι όμως πως συνήθιζε να καταγράφει αυτά που έβλεπε και να τα εκδίδει εν είδει ταξιδιωτικών οδηγιών (Δρόμοι του Πausανία, 2010). Αν και το έργο που Πausανία δεν γνώρισε μεγάλη επιτυχία στην εποχή του, υπήρξε θεμελιώδες για τη σύγχρονη αρχαιολογική έρευνα, αφού αποτέλεσε

την πλουσιότερη πηγή για την αναγνώριση και ταύτιση πόλεων, ιερών, βωμών, ναών, λατρευτικών και κοσμικών οικοδομημάτων, αναθημάτων και μεμονωμένων αγαλμάτων, καθώς και φυσικών χαρακτηριστικών, όπως λιμνών, πηγών, ποταμιών κλπ., στις περιοχές από τις οποίες περνούσε (Δρόμοι του Πausanias, 2010). Μπορούμε να πούμε ότι χωρίς τα βιβλία του Πausanias, η αρχαιολογική έρευνα και οι γνώσεις μας για τη νότια ηπειρωτική Ελλάδα θα ήταν ακόμα ελλιπέστατες (Habicht., 1998).

Ο Πausanias είχε δει μεγάλο μέρος του κόσμου, το μεγαλύτερο τμήμα της Μικράς Ασίας ένα μεγάλο μέρος της Αιγύπτου, και επίσης το μεγαλύτερο τμήμα της Ελλάδας, συμπεριλαμβανομένων και περιοχών που δεν περιέχονται στο έργο του, όπως η Ήπειρος και η Θεσσαλία (Habicht, 1998). Από τα γραφόμενά του φαίνεται πως γνώριζε καλά την νότια Ελλάδα. Γνωρίζουμε με σιγουριά πως επισκέφθηκε την Ολυμπία μεταξύ 160 και 170 μ.Χ, και της αφιέρωσε, μαζί με την υπόλοιπη Ηλεία, δύο βιβλία τα οποία και εξέδωσε το 173 μ.Χ., στο έργο του Ελλάδος Περιηγήσεις.

Στα μακροχρόνια ταξίδια του και κατά τις επισκέψεις σε σημαντικά κέντρα πολιτισμού εκείνης της εποχής όπως η Πέργαμος, η Έφεσος, η Αθήνα, η Ρώμη και άλλα, ήταν φυσικό να συναντήσει υψηλούς αξιωματούχους και μέλη της υψηλής κοινωνίας, συγγραφείς, μελετητές αλλά και φημισμένους αθλητές και καλλιτέχνες. Παρατηρούμε όμως μέσα από τα συγγράμματά του να μην κάνει πολύ συχνά λόγο για τις γνωριμίες, η στάση του απέναντι στις διασημότητες των ημερών του ήταν επιφυλακτική και σεμνή και οι κοινωνικές διασυνδέσεις δεν θα συνεισέφεραν στο σκοπό του, που ήταν η καταγραφή των τόπων και των μνημείων που επισκεπτόταν. Ο σκοπός του Πausanias ήταν διπλός, αφενός επιθυμούσε να προμηθεύσει με έναν αξιόπιστο οδηγό τους ταξιδιώτες και παράλληλα να συγγράψει ένα λογοτέχνημα το οποίο θα ψυχαγωγούσε και θα πληροφορούσε τον αναγνώστη (Habicht, 1998).

Για τον ίδιο γνωρίζουμε μόνον όσα μπορούμε να σταχυολογήσουμε ή να συμπεράνουμε από τα γραπτά του. Ήταν προφανώς άνθρωπος με περιουσία, αφού τα ταξίδια του ήταν εξαιρετικά δαπανηρά και του κόστισαν μεγάλο μέρος της περιουσίας του (Habicht., 1998). Ήταν επίσης θεοσεβούμενος. Πίστευε σε όλους τους πατροπαράδοτους θεούς, προσέφερε ευσεβώς θυσίες, και ήταν μνημένος στα Ελευσίνια Μυστήρια – όπου γίνονταν δεκτοί μόνον οι μνημένοι, οι οποίοι λάτρευαν τη Δήμητρα και την Περσεφόνη

με μυστικές τελετουργίες αλλά δεν ανέφερε ούτε λέξη για το τυπικό τους ούτε καν για τον ιερό περίβολο και το ιερό και τα κτίρια του (Casson, 2003).

Η ιδέα της συγγραφής ταξιδιωτικού οδηγού δεν ήταν εντελώς πρωτότυπη, ο Πausanίας είχε πίσω του πολλά παραδείγματα. Δυστυχώς κανένα έργο προηγούμενου συγγραφέα δεν επέζησε. Οι άλλοι έγραψαν για ορισμένες περιοχές, ακόμη και για ορισμένα μνημεία. Εκείνος είχε τη μεγαλειώδη έμπνευση να συντάξει έναν ταξιδιωτικό οδηγό για όλα τα σημαντικά μέρη και μνημεία ολόκληρης της Ελλάδας. Χωρίς ιδιαίτερη αξία ως συγγραφέας ή στοχαστής, αλλά σοβαρός, νηφάλιος και σχολαστικός, ακούραστα φιλόπρονος και με βαθύτατο σεβασμό προς την ακρίβεια, ο Πausanίας αποτελεί ορόσημο στην ιστορία του τουρισμού (Casson, 2003). Είναι ο άμεσος πρόγονος του επίσης νηφάλιου και προσγειωμένου, εξαντλητικά περιεκτικού και σχολαστικά ακριβούς Κάρλ Μπαίντεκερ, ο οποίος με τη σειρά του αποτέλεσε πρότυπο για τους Guides Bleus και τους άλλους οδηγούς που κρατούμε σήμερα στα χέρια μας όταν περιηγούμαστε αξιοθέατα. Και για τους αρχαιολόγους και ιστορικούς της αρχαίας ελληνικής τέχνης και αρχιτεκτονικής, το έργο του έχει ανυπολόγιστη αξία (Casson, 2003).

Συμπερασματικά ο Πausanίας λειτούργησε ως σημείο αναφοράς για πολλούς περιηγητές που επισκέφτηκαν τον ελληνικό χώρο, ήταν ένας από τους πολλούς ταξιδιώτες αλλά κατέχει ακόμα και τώρα μοναδική θέση ανάμεσα τους. Το κείμενό του είναι εμβληματικό για την οξυδέρκεια του και χρησιμοποιήθηκε από πολλούς άλλους που ακολούθησαν τα βήματά του. Η πολυμάθεια και η προσοχή στη λεπτομέρεια βοήθησαν στην ανακάλυψη αρχαιοτήτων στην Ελλάδα. Στα νεότερα χρόνια κυρίως από τον 17^ο αιώνα και μετά ο Πausanίας θα γίνει οδηγός και σύντροφος των ξένων περιηγητών αλλά και των Ελλήνων και θα στηρίζει την προσπάθειά τους να προσεγγίσουν την Ελλάδα στην ιστορική, γεωγραφική και πολιτιστική της πραγματικότητα (Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, 2007).

2.3.3 ΠΛΑΤΩΝΑΣ

Ο Πλάτωνας αποτελεί ένα διαφορετικό μοντέλο τουρίστα-ταξιδιώτη. Ο μεγάλος Αθηναίος φιλόσοφος έκανε τρία σημαντικά μακρινά ταξίδια. Πήγε, «πράξεων είνεκεν», τρεις φορές στη Σικελία, ελπίζοντας πως θα κατορθώσει να πραγματώσει το όνειρο της ιδανικής πολιτείας, πείθοντας τους κυβερνήτες να φιλοσοφήσουν, αφού βέβαια δεν ήταν δυνατό να κυβερνήσουν οι φιλόσοφοι. Προτού όμως πάει στη Σικελία είχε ταξιδέψει στον Τάραντα της νότιας Γαλλίας, «θεωρίας είνεκεν», για να συναντήσει τον Αρχύτα, τον ονομαστό πυθαγόρειο φιλόσοφο.

Το πρώτο ταξίδι στη Σικελία πρέπει να έγινε το 390 ή 389 π.Χ. Τότε τις Συρακούσες κυβερνούσε ο νέος τύραννος Διονύσιος ο Α'. Οι ελπίδες του Πλάτωνα να τον επηρεάσει αποδείχθηκαν μάταιες. Τελικά ο Διονύσιος επιβίβασε τον Πλάτωνα σ' ένα πλοίο που τον έβγαλε στην Αίγινα, εμπόλεμη τότε με την Αθήνα. Όμως στις Συρακούσες ο Πλάτωνας γνώρισε τον γαμπρό του Διονυσίου, τον Δίωνα, που έγινε ο πιο στενός και αγαπημένος του μαθητής. Έτσι, όταν στα 367 π.Χ. ο γιος του Διονυσίου του Α' διαδέχθηκε τον πατέρα του, ο Δίων, όλος ενθουσιασμός, παρακίνησε τον Πλάτωνα να ξαναπάει στις Συρακούσες με την ελπίδα πως ο νεαρός Διονύσιος Β' θα ακολουθήσει στη διακυβέρνησή του τις συμβουλές του φιλοσόφου, όπως άλλωστε υποσχόταν. Πραγματικά το 366 π.Χ. ο Πλάτωνας φτάνει στη Σικελία, όπου τον υποδέχονται πανηγυρικά. Όμως οι αυλικοί του τυράννου διέβαλαν τον Δίωνα, που εξορίστηκε, ενώ ο Πλάτων έμεινε σε πολύ δύσκολη θέση, ώσπου κατόρθωσε να ξαναγυρίσει στην Αθήνα τον επόμενο χρόνο. Ύστερα από τέσσερα χρόνια ο Διονύσιος παρακάλεσε τον Πλάτωνα να ξαναπάει στις Συρακούσες, λέγοντας πως ο πόθος του για τη φιλοσοφία ήταν μεγάλος και δίνοντας υποσχέσεις που έπεισαν τον φιλόσοφο να επιχειρήσει για μια ακόμη φορά το μακρινό ταξίδι, μολονότι και η ηλικία του ήταν πια πολύ προχωρημένη. Έτσι το 361 π.Χ. ο Διονύσιος έστειλε τριήρη στην Αθήνα και παρέλαβε τον Πλάτωνα. Όμως το αποτέλεσμα αυτού του ταξιδιού ήταν ακόμη χειρότερο. Σε λίγο καιρό ο τύραννος συγκρούστηκε με τον φιλόσοφο και ουσιαστικά τον φυλάκισε. Η μεγάλη περιπέτεια των τριών ταξιδιών είχε άδοξο τέλος.

Τα ταξίδια του Πλάτωνα είχαν εντελώς διαφορετικό σκοπό από αυτά του Πausανία. Οι λόγοι που τον οδήγησαν να ταξιδέψει τόσο μακριά ήταν κυρίως εκπαιδευτικοί, πολιτικοί και διπλωματικοί και είχαν σκοπό την πρακτική εφαρμογή της πολιτικής του θεωρίας (Ανδρόνικος, 2011). Ωστόσο, αντλούμε αρκετές πληροφορίες από τα συγγράμματα του για τους τόπους που επισκέφτηκε και τον τρόπο που πήγε. Τον 4^ο αιώνα ο Πλάτωνας δημιουργεί τη σχολή του στην ακαδημία και οι νέοι από όλα τα μέρη του τότε γνωστού κόσμου σπεύδουν να μαθητεύσουν και να μορφωθούν κοντά στον μεγάλο φιλόσοφο. Ουσιαστικά είναι ένας από τους πρώτους, που βάζει τις βάσεις για την ανάπτυξη του εκπαιδευτικού τουρισμού με την ίδρυση της ακαδημίας. Το παράδειγμα του κάποια χρόνια αργότερα ακολουθεί ο Αριστοτέλης που ιδρύει στο Λύκειο την περιπατητική σχολή και άλλοι σοφιστές και φιλόσοφοι όπως οι Γοργίας, Πρόδικος και Πρωταγόρας ιδρύουν τις δικές τους σχολές. Έτσι, μπορούμε να πούμε ότι η Αθήνα λόγω των φιλοσοφικών σχολών γίνεται το μεγαλύτερο κέντρο μάθησης και εκπαίδευσης της αρχαιότητας (Βενετσανοπούλου, 2006).

2.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα ταξίδια και οι περιηγήσεις των αρχαίων με στόχο την γνώση, και όχι μόνο το εμπόριο ή το χρηματικό κέρδος, αποτέλεσαν ακένωτη πηγή πνευματικών κατακτήσεων του ανθρώπου που «ορέγεται φύσει του ειδέναι» (επιθυμεί από τη φύση του να γνωρίζει) (Ανδρόνικος, 2010). Οι άνθρωποι του αρχαίου κόσμου, ήταν άνθρωποι με δυνατή παρόρμηση και τόλμη, αποφασισμένοι να ταλαιπωρηθούν, ακόμα και να κινδυνέψουν, για να γνωρίσουν νέους τόπους, την κουλτούρα τους, τα έθιμα τους και τα δημιουργήματα του πολιτισμού τους. Ως εκ τούτου διαφέρουν από τον σημερινό τουρίστα. Ο Ανδρόνικος (2010) μάλιστα υποστηρίζει ότι ο σύγχρονος τουρίστας δεν αποτελεί ποσοτική διαφοροποίηση του παλαιού ταξιδιώτη, ούτε μπορεί να θεωρηθεί εξέλιξη του «περιηγητή», καθώς οι δύο έννοιες έχουν εντελώς διαφορετικό νόημα. Η διαφορά του τουρίστα από τον παλαιό ταξιδιώτη δεν είναι μονάχα ότι ανήκει σε μεγάλες ομάδες που κινούνται «οργανωμένα»: η διαφορά βρίσκεται στη στάση του απέναντι στον τόπο που επισκέπτεται και στο λαό που κατοικεί την περιοχή με το τουριστικό ενδιαφέρον (Ανδρόνικος, 2010). Ο σύγχρονος τουρίστας βλέπει τους

χώρους και τους ανθρώπους της ξένης χώρας που επισκέπτεται, άλλοτε θαμπωμένος, άλλοτε αδιάφορος, άλλοτε γοητευμένος και άλλοτε αγανακτισμένος, ποτέ όμως με ψυχική συμμετοχή που θα του επέτρεπε να ζήσει μέσα σ' αυτούς τους χώρους αληθινά και να συζητήσει με τους γηγενείς κατοίκους που θα μπορούσαν να του μεταδώσουν το πνεύμα και των κτισμάτων αλλά και των φυσικών ακόμα πραγμάτων.

Παρατηρώντας τα τρία πρότυπα «τουρίστα» της αρχαιότητας βλέπουμε, ότι και οι τρεις (Ηρόδοτος, Πausanίας, Πλάτωνας), είχαν την οικονομική ευχέρεια αλλά και την μόρφωση ώστε να υλοποιήσουν τα μεγάλα, αυτά ταξίδια τους, πιο εύκολα από τους υπόλοιπους ανθρώπους εκείνης της εποχής. Σημαντικό ρόλο έπαιξαν και οι πολιτικές γνωριμίες τους ώστε να καταγραφούν και να γίνουν πιο γνωστές αυτές οι περιηγήσεις. Η διαφορά με τον σύγχρονο τουρίστα και περιηγητή όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, είναι ο τρόπος που έβλεπαν τα ταξίδια και το πώς, μετά τα κατέγραφαν. Με λίγα λόγια η εμπορευματοποίηση και η μαζικοποίηση του τουρισμού στα νεότερα χρόνια, διαφοροποίησαν τα πρότυπα του τουρίστα αρκετά από αυτά της αρχαιότητας και το ίδιο μπορούμε να πούμε ότι ισχύει και για τους λόγους τους οποίους ο τουρίστας ταξιδεύει σήμερα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

3.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο κεφάλαιο αυτό θα μελετήσουμε έναν από τους βασικούς κοινωνικούς θεσμούς της αρχαιότητας από τα χρόνια κιώλας του Ομήρου, τον θεσμό της φιλοξενίας. Είναι σημαντικό να αναλυθεί αυτός ο θεσμός στην παρούσα φάση, διότι αποτελούσε μια δομή αξιόπιστης τουριστικής «προσφοράς» και κίνητρο για τους ταξιδιώτες να ξεκινήσουν ένα ταξίδι μακριά από τον τόπο τους. Γνωρίζοντας οι αρχαίοι ταξιδιώτες, ότι στο ταξίδι τους θα βρουν σίγουρα ένα κατάλυμα που θα τους προσφέρει στέγη και περίθαλψη, είτε αυτό ήταν η οικία κάποιου αρχικά, είτε πανδοχείο στα μετέπειτα χρόνια, ξεκινούσαν πιο εύκολα το ταξίδι τους. Περνώντας τα χρόνια η φιλοξενία θα αλλάξει μορφή και από ιδιωτική (διαμονή σε οικία) θα γίνει σε δημόσια (διαμονή υπό τη μέριμνα του κράτους) όπως θα δούμε παρακάτω.

Στη συνέχεια θα αναλυθούν οι τύποι «τουριστικών» καταλυμάτων στην αρχαιότητα για να μπορέσουμε να δούμε πως αυτοί διαμορφώθηκαν ανά τα χρόνια και τη διαφορά τους με τα σημερινά τουριστικά καταλύματα. Σημαντικό επίσης είναι να δούμε, ποιες πόλεις–κράτη στήριζαν την φιλοξενία και την υποδοχή επισκεπτών και πως οι ταξιδιώτες αποτέλεσαν οικονομικό όφελος για την πόλη κάτι που είναι βασικό και στις μέρες μας.

3.2 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ

Μπορούμε να διακρίνουμε τρεις φάσεις στην αντιμετώπιση της φιλοξενίας από τους αρχαίους πολιτισμούς (Λαλούμης, 1998). Η πρώτη φάση αφορά σε περιόδους κατά τις οποίες η επικινδυνότητα και η δυσκολία των ταξιδιών περιόριζαν τις μοναχικές μετακινήσεις, οπότε ελάχιστοι ταξιδιώτες έφθαναν σε πόλεις. Η δεύτερη φάση αφορά σε περιόδους που το εμπόριο και άλλες δραστηριότητες, λειτούργησαν ως κίνητρα για ταξίδια, οπότε ο αριθμός των ταξιδιωτών αυξήθηκε αισθητά. Στην τρίτη φάση, η

βελτίωση των συνθηκών μετακίνησης, η στρατιωτική εποπτεία (ασφάλεια) και η βελτίωση του οδικού δικτύου, έκαναν συνηθισμένο φαινόμενο τις μετακινήσεις.

Η **πρώτη φάση** συνδέεται με την εποχή που ο ξένος ήταν ένα σπάνιο φαινόμενο. Έτσι, όταν ένας επισκέπτης έφθανε σε κατοικημένη περιοχή, όλοι επιζητούσαν την παρέα του, η οποία έδινε κοινωνική αίγλη. Ταυτόχρονα όμως οι ντόπιοι έπαιρναν από τον ξένο πληροφορίες σχετικά με θέματα, στρατιωτικά, πολιτιστικά και τεχνικά, οι οποίες μπορούσαν να έχουν σημαντική αξία. Έτσι λοιπόν κατά κανόνα, στις πολιτισμένες κοινωνίες ο ξένος ήταν περιζήτητος και οι κάτοικοι της περιοχής μάχονταν για το ποιος θα τον φιλοξενήσει.

Με την πάροδο των χρόνων όμως (**δεύτερη φάση**), ο αριθμός των ξένων μεγάλωνε και η αύξηση της προσφοράς μείωνε τη ζήτηση. Όταν οι ξένοι έγιναν πολλοί, μειώθηκε το ενδιαφέρον για αυτούς. Δεν ξεχώριζε πλέον στις κοινωνίες της εποχής αυτός που φιλοξενούσε ένα ξένο, διότι υπήρχαν πολλοί ξένοι που ζητούσαν φιλοξενία. Ταυτόχρονα οι πληροφορίες που μετέφεραν ήταν ήδη γνωστές, διότι τις είχαν μεταφέρει πιο πριν άλλοι επισκέπτες. Τότε χρειάστηκε να μεσολαβήσει η πολιτεία για να αντιμετωπισθεί το πρόβλημα καταλύματος των ξένων.

Στην **τρίτη φάση** και όταν πλέον οι ξένοι έγιναν, ειδικά σε ορισμένες περιοχές και περιόδους του χρόνου πολλοί σε αριθμό, για να εξασφαλίσουν κάποιο κατάλυμα έπρεπε να πληρώσουν. Μέσα από αυτή τη διαδικασία άρχισαν τη λειτουργία τους τα ξενοδοχεία όπου η φιλοξενία λαμβάνει πιο μαζικό και εμπορευματικό χαρακτήρα (Λαλούμης, 1998).

3.3 Η ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ

Στην Αρχαία Ελλάδα η φιλοξενία εθεωρείτο πράξη αρετής. Η **φιλοξενία** (ετυμολογία από το φίλω, δηλ. αγαπώ, και ξένος) αναφέρεται στην πράξη της περίθαλψης και φροντίδας ενός ξένου στο σπίτι κάποιου. Ήταν θεσμός για τους αρχαίους να υποδέχονται και να περιποιούνται τους ξένους στο σπίτι τους. Πίστευαν ιδιαίτερα στην

ιδέα της φιλοξενίας και την θεωρούσαν ηθικό χρέος και ιερό κανόνα των θεών (προστάτης ο Ξένιος Ζευς) (Φιλοξενία-Βικιπαιδεια,2008). Γι' αυτό και οι ξένοι, ως σταλμένοι από τους θεούς, θεωρούνταν πρόσωπα ιερά, τιμημένα και σεβαστά. Αυτή η αντιμετώπιση των ξένων ξεκίνησε από την πίστη ότι οι ίδιοι οι θεοί, μεταμορφωμένοι, τους επισκέπτονταν για να ελέγξουν ποιοι άνθρωποι τηρούν τους θρησκευτικούς κανόνες και υπακούν στους νόμους και ποιοι όχι (υβριστές). Υπήρχε θεία απαίτηση για την περιποίηση των ξένων και εθεωρείτο αμάρτημα η κακή αντιμετώπισή τους. Επιπλέον, ο τρόπος ζωής των Ελλήνων (ταξίδια, εμπόριο, πόλεμοι) είχε αποτέλεσμα να βρίσκονται στους δρόμους, σε ξένους τόπους, με μεγάλη ανάγκη για στέγη, βοήθεια ή προστασία. Με το θεσμό, λοιπόν, της φιλοξενίας, έβρισκαν και οι ίδιοι αυτά που ζητούσαν. Εξάλλου, οι ξένοι ήταν καλοδεχόμενοι, γιατί ήταν για πολλούς η μόνη επαφή με τον υπόλοιπο κόσμο και πηγή πληροφοριών λόγω της έλλειψης μέσων επικοινωνίας (Garland, 1998).

Η φιλοξενία ακολουθούσε μία ιεροτελεστία και παρέχονταν σε κάθε ξένο, ο οποίος ανεξάρτητα από την τάξη που ανήκε, μπορούσε να μείνει σε ειδικό δωμάτιο στον «ξενώνα». Η φιλοξενία είχε σημαντική κοινωνική δύναμη, διότι μπορούσε να συνδέσει άτομα οποιασδήποτε τάξης, ακόμη και απλούς πολίτες με βασιλιάδες. Οι ηθικές υποχρεώσεις της φιλοξενίας ήταν, να προσφέρεται σε κάθε περαστικό, ανεξάρτητα από την κοινωνική του θέση και την οικονομική του κατάσταση, να αντιμετωπίζονται όλοι με τον ίδιο σεβασμό και να μην σηκώσουν ποτέ όπλα ο ένας ενάντια στον άλλο (ξενιστής – ξένος). Η υποχρέωση αυτή δέσμευε και τους απογόνους τους. Οι υλικές υποχρεώσεις ήταν, να υποδεχτούν και να περιποιηθούν τον ξένο, να του προσφέρουν γεύμα, να του προσφέρουν λουτρό και ύπνο και στο τέλος της παραμονής του να τον αποχαιρετήσουν με ευχές και δώρα (ξένια δώρα). Έτσι ο οικοδεσπότης (ξενιστής) κι ο φιλοξενούμενος (ξένος) συνδέονταν με δεσμούς φιλίας, που κληρονομούνταν και στους απογόνους τους (Wordpress, 2012).

Όπως παρατηρούμε η φιλοξενία στο σπίτι κάποιου (ιδιωτική φιλοξενία) έχει σχεδόν εξαφανιστεί στις μέρες μας και κυρίως έχουν εξαλειφθεί οι λόγοι που οδηγούσαν τους αρχαίους Έλληνες να φιλοξενήσουν κάποιον ξένο στο σπίτι τους. Η θρησκεία και η έλλειψη συγκοινωνιών ήταν δύο από τους βασικούς λόγους ανάπτυξης της ιδιωτικής φιλοξενίας στην αρχαιότητα και σίγουρα δεν αποτελούν λόγους της ιδιωτικής

φιλοξενίας σήμερα. Αυτός ο θεσμός παραμένει να αποτελεί κίνητρο για τον τουρισμό στην Ελλάδα αλλά όχι με την ίδια σημασία που είχε στην αρχαιότητα.

3.3 Η ΔΗΜΟΣΙΑ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ

Στους πρώτους ιστορικούς χρόνους (750-479 π.Χ.) βελτιώθηκαν οι συγκοινωνίες με αποτέλεσμα την ανάπτυξη του εμπορίου (Αρχαία Ελληνικά, 2013). Οι πολιτείες και οι κοινωνίες άκμαζαν, όπως επίσης οι επιστήμες και οι τέχνες. Τα ταξίδια τότε έγιναν πιο συχνά και πήραν μαζικό χαρακτήρα σε περιόδους αγώνων και εορτών. Οι ελληνικές πόλεις, σε περιπτώσεις εορτών, αθλητικών εκδηλώσεων και πανηγυρισμών, εκτός από το πλήθος των επισκεπτών, δέχονταν και αντιπροσωπείες από άλλες πόλεις (Αρχαία Ελληνικά, 2013). Τότε με τη μεσολάβηση της πολιτείας, η φιλοξενία ανατέθηκε σε ορισμένους πολίτες οι οποίοι αντιπροσώπευαν την πόλη, δημιουργώντας έτσι το θεσμό της δημόσιας φιλοξενίας (Λαλούμης, 1998).

Η δημόσια φιλοξενία συνήθως δημιουργούσε ισχυρούς δεσμούς ανάμεσα στις πόλεις, με αποτέλεσμα να συνάπτονται συνθήκες αμοιβαίας φιλοξενίας. Την προστασία των ξένων σε κάθε πόλη επέβλεπαν οι «πρόξενοι», δηλαδή οι επίσημοι αντιπρόσωποι των άλλων πόλεων, μετά από ειδική συνθήκη που υπογράφονταν για αυτό. Έτσι δημιουργήθηκε ο θεσμός της «προξενίας». Ο θεσμός της προξενίας ισχυροποιήθηκε από την καθιέρωση των νομισμάτων σαν ανταλλακτικό ενδιάμεσο και από την διάδοση της γραφής και οδήγησε σε συνθήκες φιλίας πολλές ελληνικές πόλεις, αλλά και ελληνικές με ξένες πόλεις επίσης. Η συνθήκη προξενίας, συντάσσονταν και χαράσσονταν σε μαρμάρινες στήλες, ενώ ορισμένες φορές οι εκπρόσωποι αντάλλασσαν σύμβολα αμοιβαίας αναγνώρισης, όπως συνηθίζονταν στην περίπτωση της ιδιωτικής ξενίας. Την εποχή αυτή, η λέξη «ξενία», πολλές φορές χρησιμοποιήθηκε για να εκφράσει την έννοια της φιλίας. Σταδιακά δε ο θεσμός της προξενίας έβαλε τις βάσεις για να διαμορφωθεί και να λειτουργήσει ένας τύπος διεθνούς δικαίου μεταξύ των πόλεων-κρατών (Λαλούμης, 1998).

Ο θεσμός της προξενίας και της δημόσιας φιλοξενίας υφίσταται στις μέρες μας, αλλά είναι αρκετά διαφορετικός. Αποτελεί ακόμα στήριγμα για τις σχέσεις μεταξύ κρατών και έχει εμπλουτιστεί με αρκετούς νόμους που προστατεύουν τους ξένους στα διεθνή ταξίδια τους. Είναι σημαντικό να γνωρίζουμε ότι ο συγκεκριμένος θεσμός ξεκίνησε από τους αρχαίους Έλληνες και παραμένει εν ενεργεία μέχρι και σήμερα.

3.5 ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ

Πόλεις-κράτη, όπως η Κόρινθος και Αθήνα, πρόθυμα καλωσόριζαν τους ξένους λαμβάνοντας υπόψη το οικονομικό όφελος και έναν τρόπο για να αναδείξουν την «φήμη» τους (Branislav, 2014). Από την άλλη όμως η ξενοφοβική και στρατιωτική Σπάρτη, αποτελούσε εξαίρεση στο πλαίσιο της φιλοξενίας. Δεχόταν απρόθυμα τους επισκέπτες της, οι οποίοι είχαν πολύ λίγο χρόνο για να μείνουν στη πόλη και άλλες φορές διώχονταν σχεδόν αμέσως. Για τους Σπαρτιάτες οποιαδήποτε ξένη ιδέα και αντίληψη έπρεπε να μείνει εκτός πόλης. Η Κόρινθος, λόγω της ευνοϊκής γεωγραφικής θέσης της στο βόρειο τμήμα της Πελοποννήσου, αποτελούσε ακμάζοντα κόμβο με δύο αποβάθρες, ανάμεσα στο Ιόνιο και στο Αιγαίο Πέλαγος. Σημαντικό ρόλο στην προσέλκυση επισκεπτών έπαιξε, η μοναδική στην Ελλάδα ειδική υποδομή για την ανέλκυση πλοίων, η λεγόμενη Δίολκος (Branislav, 2014).

Ο/Η **Δίολκος** ήταν ο ειδικής κατασκευής πλακόστρωτος δρόμος που συνέδεε τις δύο άκρες του Ισθμού της Κορίνθου και πάνω στον οποίο σύρονταν κατά την αρχαιότητα από δούλους τα πλοία από τον Κορινθιακό στον Σαρωνικό Κόλπο και αντίστροφα. Είναι εύκολο να γίνει αντιληπτή η σκοπιμότητα και η σπουδαιότητα αυτής της κατασκευής για το εμπόριο των αρχαίων Ελλήνων και την διέλευση των επισκεπτών στην Κόρινθο, αφού απάλλασσε τα πλοία από τον πολυήμερο τότε περίπλου της Πελοποννήσου. Τα οικονομικά συμφέροντα ήταν τεράστια, οπότε κάθε μέσο επιστρατευόταν για τη διευκόλυνσή του έργου. Εξάλλου, οι αποικίες της Ιταλίας και της Σικελίας, με τις οποίες το κορινθιακό εμπόριο είχε στενές σχέσεις, βρίσκονταν ήδη σε μεγάλη άνθηση. Παράλληλα η διάνοιξη του δίολκου από τον Περίανδρο και η ένωση του Κορινθιακού με τον Σαρωνικό αποτελούσε εγγύηση για την γρήγορη και

ασφαλή μεταφορά των αθηναϊκών προϊόντων στις ελληνικές αποικίες της Δύσης. Φυσικά το κέρδος των Κορινθίων από τον ρόλο του διαμετακομιστή ήταν αρκετά μεγάλο. Έτσι, μπορούμε να πούμε ότι το εμπόριο, οι οικονομικές και λιμενικές δραστηριότητες αλλά και η επισκευσιμότητα αρκετών ταξιδιωτών, συμβάλλουν στο να γίνει η Κόρινθος μια πόλη ιδιαίτερα ζωντανή και πλούσια (Branislav, 2014).

Τα πλούτη της Κορίνθου και η πολυτελής αλλά και διεφθαρμένη ζωή των κατοίκων της ήταν φημισμένα σε όλους τους λαούς της Αρχαιότητας. Η πόλη της Κορίνθου εκτός από τις εμπορικές της δραστηριότητες ήταν φημισμένη και για την πολυτάραχη ζωή όσων την επισκεπτόταν. Καπετάνιοι, ναύτες αλλά και απλοί ταξιδιώτες έδιναν αρκετά από τα χρήματά τους στις εταίρες της πόλης (πιθανόν οι εμπορικές σχέσεις, που η πόλη από νωρίς είχε με τις ασιατικές χώρες, να εξηγούν την εγκατάσταση ιερόδουλων στην Ακροκόρινθο) αλλά και στα παιχνίδια τζόγου που έβρισκε κανείς στα καπηλεία της περιοχής. Το «Άμστερνταμ» του αρχαίου κόσμου, όπως ονομάζεται από μερικούς (Branislav, 2014), η πόλη της Κορίνθου ήταν ένας προορισμός κυρίως για όσους είχαν χρήματα εκείνη την εποχή. Σε αναφορά του Στράβωνα βρίσκουμε την εξής φράση «Δεν είναι για κάθε άνθρωπο το ταξίδι στην Κόρινθο» (Στράβ. 8.6.20).

Η Αθήνα άρχισε να γίνεται ελκυστική στους επισκέπτες κατά τον 5^ο αιώνα π.Χ. Τον αιώνα αυτόν η πόλη αναπτύσσεται ραγδαία, καταφέροντας υπό την ηγεσία του περίφημου Ρήτορα Περικλή, να γνωρίσει την μεγαλύτερη δόξα που θα γνώριζε ποτέ πόλη. Ο Περικλής θα είναι αυτός που θα την αναδείξει και μέσα από την πολιτική του η Αθήνα θα εισέλθει στον λεγόμενο Χρυσό Αιώνα. Βουλή, Άρειος Πάγος, Θέατρο, τέχνες, έννοιες που δεν θα επηρεάσουν μόνο ολόκληρη την Ελλάδα αλλά θα διαμορφώσουν ολόκληρο τον κόσμο σε αυτό που είναι σήμερα. Το σημαντικότερο όλων φυσικά κι αυτό που δείχνει πως ο πολιτισμός της Αθήνας έχει φτάσει στο Ζενίθ, είναι η γέννηση της Δημοκρατίας. Τεράστια έργα θα δημιουργηθούν εκείνη την περίοδο και τα οποία αναμένεται να αλλάξουν ριζικά την εικόνα της πόλης. Το κορυφαίο όμως μνημείο που θα καταφέρει να προκαλεί τον θαυμασμό είναι αυτό που χτίστηκε προς τιμήν της Θεάς Αθηνάς, ο Παρθενώνας (Ταξίδι στην αρχαία Ελλάδα, 2012). Επισκέπτες όχι μόνο από τον Ελλαδικό χώρο ελκύονταν από την ανάπτυξη του πολιτισμού της πόλης και εισέρχονταν στην Αθήνα είτε για να θαυμάσουν τα μνημεία της, είτε για να συμμετάσχουν στις μεγάλες γιορτές όπως ήταν τα Παναθήναια και τα

μεγάλα Διονύσια αλλά και για να σπουδάσουν κοντά στους μεγάλους φιλοσόφους εκείνης της εποχής. Ο Περικλής ήταν ένας από τους υποστηρικτές της Αθηναϊκής φιλοξενίας αλλά και της μόνιμης εγκατάστασης κάποιων επισκεπτών στη πόλη, οι οποίοι ονομάστηκαν στη συνέχεια μέτοικοι και με τα χρόνια απέκτησαν κάποια δικαιώματα όμοια με αυτά των αυτοχθόνων Αθηναίων.

Συμπερασματικά, τα οφέλη του τουρισμού των πόλεων είναι πάρα πολλά και κυρίως οικονομικά. Ο τουρισμός βοηθά στην ανάδειξη μιας πόλης σε εθνικό και διεθνές επίπεδο (Λαγός κ.α., 2008). Στην αρχαιότητα όπως και σήμερα, οι ξένοι συνέβαλλαν στην οικονομική ενίσχυση της πόλης, αφήνοντας αρκετά χρήματα είτε σε εκδηλώσεις και αθλητικά δρώμενα ή στη περίπτωση της Κορίνθου για άλλες δραστηριότητες. Η Αθήνα και η Κόρινθος ήταν από τις κυρίαρχες πόλεις φιλοξενίας και μπορούμε να πούμε ότι και λόγω των τόσων πολλών τους επισκεπτών και όχι μόνο βέβαια, έγιναν αρκετά γνωστές στην αρχαιότητα και ιδιαίτερα στους κλασικούς χρόνους.

Πηγή: Google images

3.6 ΤΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

3.6.1 ΚΑΤΑΓΩΓΙΑ

Με το πέρασμα του χρόνου εμφανίστηκαν δημόσια και ιδιωτικά ξενοδοχεία, με την ονομασία «καταγωγή». Η λέξη καταγωγή προέρχεται από το κατάγομαι – καταλύω και δεν εξέφραζε την εποχή εκείνη κάποια μειωτική έννοια (Λαλουμης, 1998). Τα καταγωγή χτίζονταν δίπλα σε ναούς ή σε περιοχές όπου διοργανώνονταν εορτές και αγώνες, όπως στην Αρχαία Ολυμπία, στους Δελφούς, στην Επίδαυρο κλπ. Την ίδια

περίοδο εμφανίζεται και το επάγγελμα του «εξηγητού», δηλαδή του σημερινού ξεναγού.

Τα περισσότερα καταγώγια της εποχής ήταν πολυτελή πέτρινα διώροφα ή τριώροφα κτίσματα όπως το καταγώγιο της Επιδαύρου δυναμικότητας 100 δωματίων και 200 κλινών, το Λεωνιδαίο στην Ολυμπία μήκους 154 μέτρων, το καταγώγιο της Θεάς Αρτέμιδας στη Μαγνησία, το καταγώγιο της Δήλου κ.ά. Τα περισσότερα καταγώγια ήταν χτισμένα με πανομοιότυπο τρόπο συνεχόμενη δόμηση που σχημάτιζε ένα τετράγωνο ή ορθογώνιο με κενό το εσωτερικό του που ήταν η αυλή. Η επίπλωση στα πρώτα καταγώγια ήταν μόνο ένα αχυρένιο στρώμα και αργότερα προστέθηκε κρεβάτι, τραπέζι και πάνω σε αυτό λάδι, αλάτι, ξύδι και ένα λυχνάρι. Το καταγώγιο πρόσφερε κυρίως στέγη και μερικές φορές δυνατότητα στον επισκέπτη να μαγειρέψει μόνος του. Αρχικά η φιλοξενία δινόταν αφιλοκερδώς με έξοδα της πολιτείας, σταδιακά όμως λόγω της αύξησης των μετακινήσεων και της ζήτησης αρχίζουν να δημιουργούνται επαγγελματικά καταγώγια, που αποκτούν το όνομα πανδοχείο (Ηγουμενάκης κ.α., 1998).

3.6.2 ΠΑΝΔΟΧΕΙΑ

Σε πολλές ελληνικές πόλεις ή κατά μήκος χερσαίων διαδρομών υπήρχαν **πανδοχεία**. Αυτά αρχικά ονομάζονταν καταγώγια άλλες φορές ξενώνες και αργότερα πανδοχεία επειδή δεχόντουσαν όχι μόνο πελάτες αλλά και τα υποζύγια τους (Ηγουμενάκης κ.α., 1998) Τα πανδοχεία ήταν ιδιωτικά και κερδοσκοπικά σε αντίθεση με τα καταγώγια τα οποία ήταν συνήθως δημόσια και αφιλοκερδή και διακρίνονταν σε διάφορες κατηγορίες ανάλογα με τις παροχές τους και την πολυτέλειά τους. Ορισμένα από αυτά παρείχαν μόνο δωμάτιο, ενώ ορισμένα άλλα δωμάτιο με διατροφή και συμπληρωματικές υπηρεσίες που κάλυπταν τις ανάγκες του ταξιδιώτη. Οι υπηρεσίες αυτές, καθώς και το όλο προϊόν, αρχικά ήταν υποτυπώδης, αλλά με την πάροδο του χρόνου και την αύξηση του ανταγωνισμού βελτιώθηκαν εντυπωσιακά. Ενδεικτικά αναφέρεται, ότι η διαδρομή Αθήνα – Ολυμπία αποτελούσε μία λογική απόσταση για να ταξιδέψει κανείς με τα πόδια και κάθε πέντε χρόνια ένα τεράστιο πλήθος από διάφορες πόλεις της Ελλάδας, έφτανε στην Ολυμπία περπατώντας (Λαλούμης, 1998). Έτσι, σταδιακά, κτίστηκαν

πανδοχεία στην ύπαιθρο, σε συγκεκριμένα σημεία διαδρομών, έτσι ώστε να διευκολύνουν τα ταξίδια και την προσπέλαση διαφόρων περιοχών. Οι πλούσιοι της εποχής ταξίδευαν με συνοδεία βαστάζων οι οποίοι μετέφεραν τα απαραίτητα για να σταματούν και να αναπαύονται σε όποιο σημείο ήθελαν, αλλά και στρατιωτών για την ασφάλειά τους (Λαλούμης, 1998). Στις πόλεις δε που έφταναν, οι αρχές φρόντιζαν για την φιλοξενία τους. Τα πανδοχεία κατά συνέπεια φιλοξενούσαν κυρίως ασθενή οικονομικά στρώματα και οι υπηρεσίες που προσέφεραν ήταν αντίστοιχες. Με την πάροδο του χρόνου όμως οι υπηρεσίες τους βελτιώθηκαν ποιοτικά και αυξήθηκαν με προσφορά υπηρεσιών σίτισης (Λαλούμης, 1998).

Τα τιμολόγια των πανδοχείων ήταν χαμηλά και ασαφή (Λαλούμης, 1998). Οι ταξιδιώτες πλήρωναν «στο περίπου», το στρογγυλοποιημένο ποσό που συνήθως ζητούσε «ο πανδοκέας» ή «η πανδοκεύτρια», αν και ορισμένες φορές γινόταν λογαριασμός ακριβείας. Τα πανδοχεία χρησιμοποιούσαν **διαφημιστικές επιγραφές** με μηνύματα του τύπου «Ξένε εδώ θα μείνεις ευχαριστημένος» και ταμπέλες με διακριτικά σήματα του προϊόντος που προσέφεραν, τα οποία μπορούσαν να απεικονίζουν κάποιο ζώο, κάποια θεότητα ή άλλη παράσταση. Στην Αρχαία Ελλάδα ήταν συνηθισμένη ακόμη και η **άγρα πελατών**. Ορισμένοι πανδοχείς των οποίων το πανδοχείο βρισκόταν σε απομακρυσμένο σημείο, έσπευδαν στην αγορά των κεντρικών πανδοχείων και διαφήμιζαν το δικό τους (Λαλούμης, 1998).

3.6.3 ΚΑΠΗΛΕΙΑ

Τα καπηλεία ήταν αρχικά είδος ταβέρνας όπου προσφέρονταν κύρια κρασί, αλλά και φαγητό. Το κεντρικό προϊόν του καπηλείου ήταν η διασκέδαση. Σταδιακά, δεδομένου ότι υπήρχε συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση πρόσθεσαν στις υπηρεσίες τους και την προσφορά στέγης στους ταξιδιώτες (Λαλούμης, 1998). Οι Ρωμαίοι ονόμαζαν τα καπηλεία *campona* και *ganea*. Τα περισσότερα ήταν εφοδιασμένα με τραπέζια και καρέκλες, αν και λίγες εξαιρέσεις διέθεταν ανάκλινδρα. Στα καπηλεία οι πελάτες μπορούσαν να παίζουν τυχερά παιχνίδια και να συναντηθούν με γυναίκες υπόπτου ηθικής (Ηγουμενάκης κ.α., 1998). Οι θαμώνες ανήκαν κατά βάση στις χαμηλότερες οικονομικά τάξεις. Το επάγγελμα του κάπηλου εθεωρείτο ανέντιμο και η λέξη φέρει

ακόμη και σήμερα την έννοια του κλέφτη. Παρουσίαζε δε τέτοια ομοιότητα με το επάγγελμα του πανδοχέα, ώστε δημιουργήθηκε σύγχυση στον κόσμο, με αποτέλεσμα και τη δυσφήμιση του επαγγέλματος του πανδοχέα (Λαλούμης, 1998, Ηγουμενάκης, κ.α., 1998).

Τα καπηλεία πρόσφεραν επί πληρωμή φαγητό και κρασί, πολλές φορές χαμηλής ποιότητας και σε υψηλή τιμή. Γι' αυτό και στην πορεία θεσπίστηκαν νόμοι για την προστασία των πελατών. Οι ταξιδιώτες, όταν αντιμετώπιζαν πρόβλημα σε ξένο τόπο μπορούσαν να απευθυνθούν στους πρόξενους τους που ήταν ή συμπολίτες τους ή πολίτες του τόπου αυτού διαπιστευμένοι εκπρόσωποι της άλλης πόλης (Ηγουμενάκης κ.α., 1998).

3.6.4. ΛΟΙΠΕΣ ΔΟΜΕΣ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ

Άλλες δομές φιλοξενίας αποτελούσαν τα εντευκτήρια, τα ιερά και οι σκηνές.

Μερικές ελληνικές πόλεις διέθεταν λέσχες που ήταν κατασκευασμένες με δάπεδο και οροφή και προφύλασσαν τον επισκέπτη από την βροχή ή τον καυτό ήλιο. Αυτά ονομάζονταν **εντευκτήρια** και μπορούσαν καταχρηστικά να χρησιμοποιηθούν σαν πρόχειρο κατάλυμα για όσους δεν είχαν άλλη επιλογή (Ηγουμενάκης κ.α., 1998).

Τα **αρχαία ιερά** διέθεταν συχνά ξεχωριστό οίκημα για τη φιλοξενία των επισκεπτών, ιδιαίτερα όταν σε αυτά τελούνταν μεγάλες ιεροτελεστίες ή πανελλήνιοι αγώνες όπως οι Ολυμπιακοί αγώνες στην Ολυμπία, τα Πύθια στους Δελφούς, τα Νέμεα στη Νεμέα και τα Ισθμια στην Κόρινθο (Ηγουμενάκης κ.α., 1998).

Κατά τον Δ' π.Χ. αιώνα στην Αθήνα, τον Πειραιά, την Κόρινθο, αλλά και σε πολλές άλλες πόλεις της Ελλάδας, υπήρχε πληθώρα ξενοδοχειακών επιχειρήσεων. Ωστόσο, ειδικά στον εορτασμό των Διονυσίων στην Αθήνα, ούτε οι θεσμοί φιλοξενίας, ούτε τα ξενοδοχεία μπορούσαν να καλύψουν τη ζήτηση, με αποτέλεσμα να λειτουργούν **επιχειρήσεις ενοικίασης σκηνών** (Γκιόκας, 1999).

3.6.5. ΤΥΠΙΚΗ ΜΟΡΦΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΩΝ

Ένα ξενοδοχείο πρώτης τάξης του Γ΄ αιώνα π.Χ., όπως περιγράφει ο Γκιόκας (1999), αποτελείτο από ένα διώροφο ή τριώροφο κτίριο, διακοσμημένο με στοές και περιστύλια, ενώ αναπαραστάσεις όπως η αρπαγή της Περσεφόνης, οι γάμοι του Μενέλαου, οι δώδεκα Θεοί στον Όλυμπο και άλλες εικόνες, στόλιζαν τους τοίχους. Στο ισόγειο, αντίστοιχα διακοσμημένες, υπήρχαν ευρύχωρες αίθουσες γευμάτων. Στα δωμάτια υπήρχαν σκαλιστά κρεβάτια από ξύλο σφενδάμου και διακόσμηση πύξου και κατεργασμένα κομμάτια από όστρακο χελώνας, με πόδια και διακοσμημένα από ασήμι και ελεφαντόδοντο. Το κρεβάτι δένονταν με σχοινί ή σπάρτα, για να σταθούν επάνω του στρώματα βαμμένα με πορφύρα, τα οποία σκεπάζονταν με πολυτελή υφάσματα. Υπήρχε πολυάριθμο προσωπικό και απόλυτη εξυπηρέτηση. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η ειδικότητα του «στρώτη», ειδικού υπηρέτη στο στρώσιμο του κρεβατιού. Ο φωτισμός το βράδυ γινόταν με δάδες και λυχνάρια, τα οποία στηρίζονταν σε ειδικές διακοσμημένες υποδοχές στους τοίχους ή σε σκαλιστούς στύλους. Συνήθως τους συνδαιτυμόνες διασκέδαζαν μουσικοί της εποχής. Οι Αρχαίοι Έλληνες αρχικά έτρωγαν καθιστοί, αλλά με την πάροδο του χρόνου έπαιρναν το γεύμα τους ξαπλωμένοι σε ανάκλιτρα με πλήθος μαξιλαριών, και μόνο οι γυναίκες έτρωγαν καθισμένες. Ο αριθμός των ανάκλιτρων ονομάτιζε τις αίθουσες φαγητού σε τρίκλινα, τετράκλινα, επτάκλινα και εννέα κλινών. Μαγείρευαν ψητά, βραστά και τηγανιτά φαγητά, ενώ τα προσφερόμενα φαγητά παρουσίαζαν σε ένα **κατάλογο με το όνομα «γραμματείδιο»** (Γκιόκας, 1999).

Το **φιλοδώρημα** στην Αρχαία Ελλάδα έπαιζε τον σημερινό του ρόλο, δηλαδή ήταν μία απόπειρα για εξασφάλιση επιπλέον εξυπηρέτησης. Πέραν όμως των πολυτελών ξενοδοχείων, υπήρχαν και πολλά χαμηλών κατηγοριών, όπου τα κρεβάτια ήταν ξύλινα και απλά, όπως και όλο το κτίριο και ο εξοπλισμός του (Γκιόκας, 1999).

3.7 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Παρατηρώντας τον θεσμό της φιλοξενίας όπως αυτός διαμορφώθηκε στην αρχαιότητα, μαζί με τη δημιουργία των πρώτων καταλυμάτων και άλλων στοιχείων του αρχαίου «τουρισμού», βλέπουμε ότι έχουμε αρκετές ομοιότητες με τη σημερινή φιλοξενία και ότι πολλά πράγματα που έχουν σχέση με τον τουρισμό σήμερα, έχουν τις βάσεις τους στην αρχαιότητα. Επαγγέλματα και θεσμοί όπως του πρόξενου, του ξενοδόχου, του ξεναγού ή του οροφοκόμου, στοιχεία της σημερινής φιλοξενίας όπως η διαφήμιση, η πληρωμή ανάλογα με τη ποιότητα του καταλύματος, η διακόσμηση δωματίου, το φιλοδώρημα, η σίτιση και ακόμα και ο αριθμός των κλινών, έχουν τις ρίζες τους στον αρχαίο κόσμο. Υπάρχουν βέβαια και στοιχεία της αρχαίας φιλοξενίας που λόγω της αλλαγής της θρησκείας του δωδεκάθεου, της δημιουργίας του οδικού δικτύου και της κατοχύρωσης της ασφάλειας του, έχουν χαθεί. Αυτά τα στοιχεία είναι η φιλοξενία ενός ξένου στο σπίτι κάποιου και η παροχή υπηρεσιών σε αυτόν αλλά και η εντελώς δωρεάν φιλοξενία σε οποιοδήποτε κατάλυμα.

Στο θέμα των μεγαλύτερων τουριστικών πόλεων της αρχαιότητας όπως αναφέραμε παραπάνω για την Κόρινθο και την Αθήνα και της οικονομικής τους ανάπτυξης μέσω των επισκεπτών τους, έχουν αλλάξει αρκετά πράγματα. Η θέση της Αθήνας παραμένει στις υψηλότερες θέσεις της τουριστικής ζήτησης. Σχεδόν ίδιοι είναι και οι λόγοι επισκεψιμότητας της, δηλαδή ο πολιτισμός και τα μνημεία της. Η Κόρινθος όμως δυστυχώς δεν έχει την ίδια θέση στην τουριστική ζήτηση που είχε στα αρχαία χρόνια γιατί δεν αποτελεί πλέον ένα από τα σημαντικότερα εμπορικά δίκτυα στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

4.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο εναλλακτικός τουρισμός αφορά μετακινήσεις που διαφοροποιούνται από το μαζικό χαρακτήρα του τουρισμού (Βενετσανοπούλου, 2006). Γενικά μπορούμε να πούμε ότι συνδέεται με συγκεκριμένους σκοπούς και κίνητρα όπως: οι αθλητικές δραστηριότητες, η ανάγκη για επίσκεψη σε θρησκευτικούς τόπους, δραστηριότητες που αφορούν την υγεία και την ευεξία του ατόμου, συναντήσεις ατόμων με ενδιαφέροντα προς διερεύνηση και άλλες δραστηριότητες κοινωνικού ή περιβαλλοντικού χαρακτήρα. Δύο από τους σημαντικότερους λόγους ταξιδιών στην αρχαιότητα ήταν η επίσκεψη σε θρησκευτικούς τόπους και η παρακολούθηση και συμμετοχή σε αθλητικές δραστηριότητες και εκδηλώσεις. Μετακινήσεις για λόγους υγείας-ευεξίας, αναψυχής (π.χ. συμμετοχή σε εορτές και τελετές) ή συναντήσεις για λόγους πολιτικούς, διπλωματικούς αποτελούσαν εξίσου σημαντικό φαινόμενο της αρχαιότητας. Σε αυτό το κεφάλαιο θα μελετηθούν αυτά τα ταξίδια που πραγματοποιούνταν για τους λόγους που αναφέραμε παραπάνω και τι μορφή είχαν εκείνη την εποχή.

4.2 ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο αθλητισμός στην Αρχαία Ελλάδα εντάσσεται μέσα στο σύνολο της κοινωνικής ζωής του ανθρώπου και αποτελεί ένα άρρηκτο κομμάτι της παιδείας του (Ανδρόνικος κ.ά., 1982). Κομβικό στοιχείο του αρχαίου ελληνικού αθλητισμού είναι οι αθλητικοί αγώνες οι οποίοι αποτελούν ένα πολυσύνθετο φαινόμενο, που αναπτύχθηκε μέσα στις μεγάλες θρησκευτικές γιορτές και πανηγύρεις του αρχαίου ελληνισμού (Ανδρόνικος κ.ά., 1982). Έτσι η αναψυχή και οι πολιτιστικές δραστηριότητες συμπληρώνουν τον κύριο κορμό των αθλητικών δράσεων και συνθέτουν ένα ευρύ πλέγμα δραστηριοτήτων που ξεπερνούν τον αυστηρά αθλητικό χαρακτήρα των αγώνων ενώ παράλληλα εξασφαλίζουν μια σειρά από ιδεολογικά, πολιτικά και οικονομικά οφέλη στην περιοχή όπου διεξάγονται. Ως αποτέλεσμα, από περιορισμένης εμβέλειας και τοπικού

χαρακτήρα εκδηλώσεις, οι αθλητικοί αγώνες στην Αρχαία Ελλάδα εξελίχθηκαν σε κυρίαρχους θεσμούς που επηρέασαν ολόκληρη την ανθρωπότητα.

Οι πιο γνωστοί αθλητικοί αγώνες της αρχαιότητας είναι οι Ολυμπιακοί αγώνες, τα Νέμεα, τα Πύθια (στους Δελφούς), τα Ισθμια και τα Παναθήναια. Ο χρόνος διεξαγωγής τους ήταν έτσι διαμορφωμένος ώστε καμιά γιορτή να μην εμποδίζει την άλλη. Τα Ολύμπια και τα Πύθια γινόταν κάθε τέσσερα χρόνια, με δύο χρόνια διαφορά μεταξύ τους και οι άλλοι ανά δύο χρόνια σε διαφορετικές εποχές (Βαλαβάνης 2004).

Η μορφή που είχε ο αθλητικός τουρισμός στην αρχαιότητα μοιάζει αρκετά με τη σημερινή του μορφή. Οι μετακινήσεις των αρχαίων Ελλήνων για την παρακολούθηση και την συμμετοχή στα αθλητικά δρώμενα ήταν αρκετά συχνές, παρά τις δυσκολίες που είχαν τα ταξίδια λόγω έλλειψης ασφάλειας και οδικού δικτύου. Η συμμετοχή των αθλητών μαζί με τους συνοδούς τους όπως θα δούμε και αναλυτικά παρακάτω, κάλυπταν ένα πολύ μεγάλο κομμάτι της «τουριστικής» κίνησης στα αθλητικά δρώμενα. Αθλητές από όλα τα μέρη της Ελλάδος, κατέφταναν στην εκάστοτε πόλη διεξαγωγής των αθλητικών αγώνων όχι μόνο για συμμετάσχουν στους αγώνες αλλά διέμεναν όλες τις μέρες που κρατούσε η αθλητική εκδήλωση ώστε να παρακολουθήσουν όλες τις εορτές και θρησκευτικές τελετές που διοργάνωνε η πόλη διεξαγωγής των αγώνων. Το ίδιο ακριβώς έπρατταν και οι επισκέπτες που ερχόταν να παρακολουθήσουν τους αγώνες. Μελετώντας παρακάτω τις αθλητικές διοργανώσεις, θα δούμε με λεπτομέρεια το πλήθος των επισκεπτών σε κάθε εκδήλωση, τον τόπο και τον χρόνο που διέμεναν καθ' όλη τη διάρκεια των αγώνων, τις λοιπές δραστηριότητες που συμμετείχαν και γενικά ότι περικλείει τον αθλητικό «τουρισμό» της αρχαιότητας.

4.2.1 ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

Ολυμπιακοί Αγώνες

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες ξεκίνησαν το 776 π.Χ., μια περίοδος όπου όλες οι πόλεις-κράτη, σε μια προσπάθεια τους να ορίσουν το ζωτικό τους χώρο, βρίσκονταν σε συνεχείς συγκρούσεις με τους γείτονες τους. Πραγματοποιούνταν στην Αρχαία

Ολυμπία της Ηλείας κάθε 4 έτη και ήταν αφιερωμένοι στον θεό Δία (Raschke, 1998). Η συγκεκριμένη εποχή των αγώνων ήταν η πρώτη πανσέληνος μετά το θερινό ηλιοστάσιο (σημερινά μέσα Ιουλίου περίπου) και λεγόταν Μερομήνια. Κατά τους κλασικούς χρόνους όπου και οι Ολυμπιακοί αγώνες γνώρισαν ιδιαίτερη άνθιση αυξήθηκαν τα αγωνίσματα και έτσι αυξήθηκε και η διάρκεια των αγώνων από μια μέρα, που ήταν αρχικά, σε πέντε μέρες. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες θεωρούνται ως το «mega-event» της αρχαίου ελληνικού κόσμου, αφού άνθρωποι από κάθε γωνία έρχονταν για να προσφέρουν θυσίες στους θεούς και στους ήρωες και να παρακολουθήσουν τους αγώνες (Raschke, 1998).

Η συρροή των ανθρώπων ήταν περίπου 40.000 ανθρώπων αν κρίνουμε από την χωρητικότητα του κλασικού σταδίου (Raschke, 1998). Ξεκινούσαν από τις άκρες του ελληνικού κόσμου, από τον Κιμμέριο Βόσπορο και την Κυρήνη, από την Μεγάλη Ελλάδα και τις μικρασιατικές πόλεις για να χαρούν το λαμπρότερο θέαμα της αρχαιότητας. Σε μια εποχή που τα ταξίδια ήταν σπάνια λόγω της ληστείας και της πειρατείας, η μετάβαση στην Ολυμπία από μακρινές περιοχές θα πρέπει να ήταν μεγάλη απόφαση που οικονομικά μόνο οι ευκατάστατοι θα μπορούσαν να το αντιμετωπίσουν. Με τα πόδια οι πιο φτωχοί, έφιπποι ή με άμαξες οι πλουσιότεροι συγκεντρώνονταν στην κοιλάδα του Αλφειού, ποιητές, φιλόσοφοι, πολιτικοί, τύραννοι, άλλα και απλοί πολίτες και χωρικοί (Βαλαβάνης, 2004). Όλοι είχαν δικαίωμα να παρακολουθήσουν τους αγώνες ακόμα και οι βάρβαροι και οι δούλοι, εκτός από τις παντρεμένες γυναίκες. Οι Ηλείοι που με μεγάλη προσοχή οργάνωναν τους αγώνες και τις ιεροτελεστίες δεν αναλάμβαναν τη στέγαση και τη διατροφή του πλήθους που συνέρεε εκεί, φρόντιζαν όμως τη συντήρηση των χώρων. Μόνιμες εγκαταστάσεις φιλοξενίας δεν υπήρχαν παρά μόνο για τους αθλητές και τους προπονητές τους (Raschke, 1998).

Μόλις τον 5^ο αι. π.Χ. κατασκευάστηκαν τα πρώτα λουτρικά συγκροτήματα που ήταν για αποκλειστική χρήση των αθλητών και τον 4^ο αιώνα χτίστηκε το Λεωνίδαίο, ξενώνας για τους επίσημους ξένους. Το πλήθος έμενε στο ύπαιθρο, κοντά στα ποτάμια. Έστηναν σκηνές, κατασκεύαζαν στέγαστρα από κλαδιά θάμνων ή έβρισκαν προστασία κάτω από τα δέντρα. Οι «θεωρίες» όμως (οι επίσημες αντιπροσωπείες από διάφορες πόλεις) έστηναν πλούσιες σκηνές και τις αναγκαίες εγκαταστάσεις για τα άλογα, που θα

έτρεχαν στις αρματοδρομίες και στις ιπποδρομίες. Τα τρόφιμα τα έφερναν μαζί τους. Τα βράδια άναβαν φωτιές όχι μόνο για την υγρασία, αλλά και για να διώχνουν και τα διάφορα έντομα. Πολύ σοβαρό ήταν το πρόβλημα του νερού, για τους χιλιάδες θεατές που παρακολουθούσαν τους αγώνες στα μέσα του καλοκαιριού. Φαίνεται ότι η έλλειψη αντιμετωπιζόταν, ως ένα βαθμό τουλάχιστον, από τις διάφορες πηγές και τα πηγάδια που άνοιγαν κυρίως κοντά στους αγωνιστικούς χώρους, το στάδιο και τον ιππόδρομο (Βαλαβάνης, 2004).

Αν και αμέτρητοι ήταν οι μεμονωμένοι επισκέπτες, υπήρχαν και επίσημες αποστολές των πόλεων, οι αντιπροσωπείες που λέγονταν, όπως είπαμε, θεωρίες. Τόσο μεγάλη μάλιστα σημασία έδιναν οι διάφορες πόλεις στη θεωρία τους, ώστε όχι μόνο πολυάριθμα μέλη τις αποτελούσαν, αλλά πολύτιμα ήταν και τα μεγάλα δώρα που έστελναν στον θεό Δία, στις άλλες θεότητες που λατρεύονταν στην Άλτη, και στους άρχοντες της Ήλιδας (Βαλαβάνης, 2004). Οι πόλεις φιλοδοξούσαν να συγκροτήσουν τις αντιπροσωπείες τους από τους πιο εκλεκτούς πολίτες. Αυτοί λέγονταν θεωροί και ο αρχηγός τους ήταν ο αρχιθέωρος. Θεωρίες έστελναν οι πόλεις μόνο στους τέσσερις πανελλήνιους αγώνες (Πύθια, Νέμεα, Ίσθμια, Ολύμπια) και φρόντιζαν πάντα να είναι εντυπωσιακή η συμμετοχή τους. Πάντως οι θεωρίες που έστελναν στους Ολυμπιακούς αγώνες φρόντιζαν να είναι πιο μεγαλοπρεπές, γιατί οι αγώνες αυτοί είχαν ξεχωριστή επιβολή σε ολόκληρο τον ελληνικό κόσμο χάρη στην ιερότητα τους, το κύρος των οργανωτών, την αυστηρότητα των κριτών και την αμεροληψία τους (Ανδρόνικος κ.ά, 1982).

Στους Ολυμπιακούς αγώνες συμμετείχαν αθλητές από όλες τις ελληνικές περιοχές χωρίς καμία κοινωνική ή γενεαλογική διάκριση άλλη από την ιδιότητα του Έλληνα ελεύθερου πολίτη. Από τους αγώνες απαγορευόταν οι βάρβαροι, οι δούλοι, όσοι είχαν διαπράξει φόνο ή είχαν κλέψει από ναό αλλά και όσοι είχαν παραβιάσει την εκεχειρία, είτε άτομα ήταν αυτοί είτε πόλεις. Κάθε αθλητής είχε μαζί του τον δικό του γυμναστή, παιδοτρίβη² και αλειπτή³. Ακόμα μεγάλη ήταν η συγκέντρωση σοφών και καλλιτεχνών

² Ειδικός εκπαιδευτής που καθοδηγούσε τα παιδιά και τους εφήβους στις διάφορες σωματικές ασκήσεις τους και επέβλεπε την ορθή διεξαγωγή τους

³ Κάλυπτε με λάδι τα σώματα των αθλητών. Ο ρόλος του παρόμοιος με του φυσικοθεραπευτή σήμερα

από τις πιο μακρινές περιοχές στις περιοχές διεξαγωγής των αγώνων, όπου κατορθώνουν να κερδίσουν φήμη και τιμές δείχνοντας την αξία τους μέσα από πνευματικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες (Ανδρόνικος κ.ά, 1982). Το έπαθλο όπως είναι γνωστό ήταν ένα στεφάνι από κλαδί αγριελιάς, ο κότινος. Οι αθλητές αγωνιζόταν με ευθύτητα, με τιμιότητα και με αξιοπρέπεια μπροστά στα μάτια της συναγμένης Ελλάδας για να αποκτήσουν ένα απλό στεφάνι (Βαλαβάνης, 2004).

Αρκετά γνωστός κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων ήταν και ο θεσμός της εκχειρίας. Κατά την εκχειρία σταματούσε κάθε εχθροπραξία και επιτρεπόταν ελεύθερα η προσπέλαση στη χώρα της Ηλείας, που κηρυσσόταν ουδέτερη και απαραβίαστη. Επιπλέον όσοι επιθυμούσαν να παρακολουθήσουν ή να πάρουν μέρος στους αγώνες ήταν ελεύθεροι να περάσουν ακόμα και από χώρες που η πατρίδα τους βρισκόταν σε πόλεμο. Απαγορευόταν αυστηρά η είσοδος στην Ηλεία σε οποιονδήποτε οπλισμένο ή σε ομάδα στρατού και απαγορευόταν και η εκτέλεση οποιασδήποτε θανατικής ποινής. Η σπουδαιότητα της εκχειρίας ήταν ότι σαν ελεύθερος θεσμός είχε αναγνωριστεί συνειδητά από όλους τους Έλληνες και είχε γίνει σεβαστός. Αυτό φαίνεται από το γεγονός ότι μέσα στα 1200 χρόνια ζωής των Ολυμπιακών αγώνων, οι παραβιάσεις που έγιναν ήταν ελάχιστες και ασήμαντες (Ανδρόνικος κ.ά, 1982).

Πηγή: Google images

Νέμεα

Οι Αργείοι σε μια αποτυχημένη προσπάθεια τους να ελέγξουν την Ολυμπία αποφάσισαν να ιδρύσουν τους δικούς τους αγώνες. Τα Νέμεα ήταν αγώνες τριετηρικοί, δηλαδή διεξάγονταν κάθε δύο χρόνια, το δεύτερο και το τέταρτο έτος κάθε Ολυμπιάδος. Στους αγώνες περιλαμβάνονταν σχεδόν όλα τα γυμνικά αγωνίσματα της Ολυμπίας, αλλά από τα ιππικά φαίνεται ότι υπήρχε μόνο η αρματοδρομία με τέθριππο

και μια ιπποδρομία. Σε αυτά θα πρέπει να προσθέσουμε και τους αγώνες σαλιγκκτών και κηρύκων, που όπως και στην Ολυμπία, προηγούνταν όλων των αγωνισμάτων.

Ισθμία

Η γιορτή διεξαγόταν κάθε δύο χρόνια, την άνοιξη, και στο πρόγραμμά της εντάχθηκαν γυμνικοί και ιππικοί αγώνες, καθώς και άμιλλα νέων, δηλαδή ένα είδος κωπηλασίας, που δεν υπήρχε σε άλλη πανελλήνια γιορτή. Επίσης, στην Ισθμία πραγματοποιούνταν και αγώνες μουσικοί, απαγγελίες και ζωγραφικής. Σε όλη τη διάρκεια της διεξαγωγής τους, την επιστασία και την οργάνωση των αγώνων είχε η Κόρινθος, που με την ιδιαίτερη γεωγραφική της θέση, τον πλούτο και τον κοσμοπολίτικο χαρακτήρα της συνέβαλε ώστε να αναδειχθεί το ιερό σε μεγάλο θρησκευτικό κέντρο και να αποκτήσουν οι αγώνες πανελλήνια αίγλη. Η σημασία της Ισθμίας ως πανελλήνιου κέντρου υπογραμμίζεται και από την επιλογή της ως έδρας των σημαντικότερων πολιτικών συναθροίσεων των ηγετών των ελληνικών πόλεων-κρατών. Στην Ισθμία έγινε το 481 π.Χ. το συνέδριο 31 ελληνικών πόλεων με πρωτοβουλία της Αθήνας και της Σπάρτης για την αντιμετώπιση της δεύτερης περσικής εκστρατείας υπό τον Ξέρξη. Εκεί έγιναν και δύο πανελλήνια συνέδρια για να αποφασιστεί η εκστρατεία των Ελλήνων κατά των Περσών, το 338 π.Χ. από τον Φίλιππο και μετά το θάνατό του, το 336 π.Χ. από τον Μ. Αλέξανδρο (Βαλαβάνης, 2004).

Παναθήναια

Τα Παναθήναια ήταν η πιο λαμπρή γιορτή της Αθήνας προς τιμήν της θεάς Αθηνάς. Αυτοί οι αγώνες δεν είχαν μόνο θρησκευτικό χαρακτήρα αλλά και εθνικό, αφού με τη συμμετοχή ολόκληρου του αθηναϊκού λαού, των επίσημων προσκεκλημένων της πόλης, αξιωματούχων και πρέσβων, καθώς και αθλητών από όλο τον ελληνικό κόσμο υπογραμμιζόταν η υπεροχή της Αθήνας στα πολιτικά και πνευματικά πράγματα της εποχής. Η γιορτή είχε επίσης ένα χαρακτήρα λαϊκού πανηγυριού, αφού ήταν μια από τις μεγάλες ευκαιρίες που είχαν οι αρχαίοι να ψυχαγωγηθούν, ακούγοντας μουσική και τραγούδια, βλέποντας θέατρο και παρακολουθώντας σπουδαίους αθλητικούς αγώνες.

Τα Παναθήναια θεσπίστηκαν το 566/5 π.Χ. από τον Πεισίστρατο ο οποίος αντιλήφθηκε την πολιτική σημασία που είχαν οι μεγάλοι αγώνες στη διεθνή σκηνή και το ρόλο τους ως βασικού μοχλού στις επιδιώξεις των Αθηναίων να αναδειχθούν σε μεγάλη δύναμη (Raschke, 1998). Οι αγώνες τελούνταν ανά τέσσερα χρόνια και κατά τους κλασικούς χρόνους διαρκούσαν οκτώ περίπου μέρες για να μπορέσουν να δείξουν όλον τον πλούτο και την ποικιλία των εκδηλώσεων τους. Εκτός από αθλητικούς αγώνες στα Παναθήναια γινόταν και αγώνες μουσικής και ραψωδών. Οι αγώνες των ραψωδών συντέλεσαν στην ευρεία διάδοση των Ομηρικών επών και στην εξοικείωση των Αθηναίων με αυτά αλλά και στην αλλαγή του αττικού αλφαβήτου σε ιωνικό. Ο Πεισίστρατος μαζί με τα Παναθήναια ίδρυσε και τρία γυμναστήρια, τα λεγόμενα *γυμνάσια*, τα οποία είναι τα πρώτα στην ιστορία του ελληνικού αθλητισμού (Raschke, 1998).

Όπως βλέπουμε τα ειδικά γεγονότα δεν είναι σύγχρονο φαινόμενο. Έθιμα, δοξασίες και τελετές υπήρχαν από τους αρχαίους χρόνους και ήταν μορφές ειδικών γεγονότων με διάφορες αφορμές (Ψαθά, 2016). Ο αθλητικός «τουρισμός» στην αρχαιότητα είχε την ίδια μορφή με σήμερα, την συμμετοχή και την παρακολούθηση αθλημάτων και εκδηλώσεων. Τα αθλητικά γεγονότα είχαν τον ίδιο σκοπό που έχουν και τώρα, την ενημέρωση, τον εορτασμό, τη διασκέδαση ή την πρόκληση για βιωματική συμμετοχή μίας ομάδας ανθρώπων (Ψαθά, 2016). Μικρής ή μεγάλης εμβέλειας οι εκδηλώσεις συγκέντρωναν κόσμο από όλο τον ελλαδικό χώρο και είχαν σημαντικές επιπτώσεις στην ευρύτερη περιοχή της πόλης που τα φιλοξενούσε. Η πόλη φιλοξενίας προσπαθούσε με κάθε τρόπο να οργανώσει την εκδήλωση, όσο καλύτερα μπορούσε ώστε να εξαπλωθεί η φήμη της προσδοκώντας οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα αλλά και αναγνωσιμότητα. Οι εκδηλώσεις είχαν και έχουν, έναν δυναμικό κοινωνικό ρόλο σε όλες τις εποχές και σε όλες τις κουλτούρες και από ότι είδαμε αποτελούσαν σημαντικό κίνητρο για τα ταξίδια της αρχαιότητας.

4.3 ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Στην αρχαία Ελλάδα η παρουσία των θεών σε όλες τις εκδηλώσεις του καθημερινού βίου ήταν κυρίαρχο φαινόμενο. Οι πιο απλές δραστηριότητες, όπως το φαγητό, έως και

οι πιο σύνθετες, όπως για παράδειγμα οι θεατρικές παραστάσεις, διαπνέονταν και εμπορούνταν από τη θεία παρουσία. Ακόμη και οι αθλητικοί αγώνες δεν ήταν πάντα αυτόνομοι, αλλά διεξάγονταν πάντοτε στο πλαίσιο θρησκευτικών εορτών. Οι αρχαίοι πίστευαν πως οι τιμώμενοι θεοί ήταν παρόντες και απολάμβαναν τις εκδηλώσεις. Σχεδόν ολόκληρο το ιδεολογικό οικοδόμημα του αρχαίου αθλητισμού έχει τις ρίζες του στη λατρεία των θεών και στηρίζεται στο βαθύ θρησκευτικό αίσθημα των αρχαίων. Κατά το παρελθόν, ο ελάχιστος ελεύθερος χρόνος που είχαν αφιερώνονταν στην εκπλήρωση θρησκευτικών καθηκόντων. Ήταν οι ιερές μέρες (holy days), από το οποίο προέκυψε η αγγλική λέξη holidays (Σιτάρας και Τζένος, 2007).

Η μετακίνηση με σκοπό το προσκύνημα δεν αποτελεί νέο φαινόμενο. Πρόκειται για την παλαιότερη μορφή μετακίνησης στην ιστορία της ανθρωπότητας, καθώς τα μέλη όλων των κοινωνιών επιζητούσαν την επικοινωνία με το Θείο μεταβαίνοντας για προσκύνημα σε ναούς και ιερούς τόπους (Μοίρα και Παράσχη, 2015). Το θρησκευτικό συναίσθημα και η επιθυμία επίσκεψης ιερών χώρων αποτελούν κίνητρα για την πραγματοποίηση του ταξιδιού (Metreveli and Dallen, 2010, Olsen and Dallen, 2006). Τα ταξίδια για θρησκευτικούς λόγους ήταν και τα πρώτα ταξίδια αναψυχής που καταγράφονται σε διάφορα μέρη του κόσμου ανεξαρτήτως θρησκεύματος. Στην Ελλάδα, το φαινόμενο της μετακίνησης για θρησκευτικούς λόγους παρατηρείται από την αρχαιότητα, καθώς μεγάλος αριθμός ταξιδιωτών μετέβαινε σε θρησκευτικά κέντρα λατρείας και ιερούς τόπους με σκοπό τη συμμετοχή σε ιερές εκδηλώσεις ή τελετές αφιερωμένες σε κάποιο θεό (Dillon, 1997), όπως θα δούμε αναλυτικότερα και παρακάτω.

Το **Μαντείο των Δελφών** θεωρείται ένας από τους πιο σημαντικούς θρησκευτικούς τόπους των αρχαίων χρόνων. Μόνη της η πόλη των Δελφών, χωρίς την ίδρυση του Μαντείου, θα είχε ιστορία σχεδόν ασήμαντη. Ο πληθυσμός της πόλης των Δελφών ήταν αρκετά μικρός και έλειπαν σχεδόν εντελώς οι υλικές προϋποθέσεις για ανάπτυξη (Καρούζος, 1974). Έτσι λοιπόν με την ίδρυση του Μαντείου, ταξιδιώτες από όλη την Ελλάδα είτε βασιλείς, είτε ευγενείς ή ακόμα και απλοί άνθρωποι συνέρεαν στο μαντείο για να λάβουν ένα χρησμό ή για να προσκυνήσουν και να λατρέψουν το ιερό. Αφορμή για την ίδρυση του Μαντείου ήταν ένα φυσικό χάσμα του εδάφους που ανέδιδε ατμό. Ο ατμός ζάλιζε όσους στεκόταν από πάνω, τους έκανε να έχουν παραισθήσεις και να

παραμιλούν. Με τα χρόνια ανακαλύφθηκε ότι από τη σχισμή του εδάφους έβγαινε ατμός που είχε μέσα ουσίες όπως αιθάνιο, μεθάνιο και αιθυλένιο. Τον 8^ο αιώνα και εντός του οικισμού των Δελφών αναπτύσσεται το ιερό και το μαντείο, ενώ λίγο αργότερα εμφανίζεται και η δεύτερη λατρεία, στο ιερό της Προναίας (Καρούζος, 1974). Τα αναθήματα που βρέθηκαν, όπως ειδώλια και τρίποδες, δείχνουν ότι από τότε, πολλοί πιστοί από κοντινές (κυρίως από Αττική, Βοιωτία, Θεσσαλία, Εύβοια, Αχαΐα, Αργολίδα και Κορινθία) αλλά και από μακρινές περιοχές (π.χ. Κρήτη, Κύπρο) έρχονταν στους Δελφούς για να προσκυνήσουν αλλά και να ζητήσουν την συνδρομή του Θεού. Ο πυρήνας της λατρείας ήταν ήδη εξαρχής το μαντείο και δεν υπάρχει αμφιβολία ότι στην εδραίωση και διάδοση της φήμης του ιερού θα πρέπει να συνέβαλαν ιδιαίτερος οι Πυθίες, κάποιες πραγματικά σοφές γυναίκες, ίσως διάμεσα(μέντιουμ), που με τις οδηγίες και τις συμβουλές τους καθοδηγούσαν τους ανθρώπους στη λήψη των σωστών αποφάσεων. Πάντως, σε αυτή την πρώιμη περίοδο, η μαντική λατρεία ήταν υπαίθρια, είχε λαϊκό χαρακτήρα και δεν είχε τεθεί ακόμα υπό τον έλεγχο κάποιας κρατικής εξουσίας (Βαλαβάνης, 2004).

Ήδη από τα μέσα του 8^{ου} αιώνα η κατάκτηση των θαλάσσιων δρόμων, το εμπόριο, αλλά κυρίως τα μεγάλα κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα που δημιουργήθηκαν στις ελληνικές πόλεις μεταξύ αντιμαχόμενων αριστοκρατικών γενών, οδήγησαν στη δημιουργία αποικιών στα παράλια όλης της Μεσογείου. Για τον αποικισμό αυτόν και συγκεκριμένα για τις περιοχές που κατευθυνόταν οι άποικοι, για τους αρχηγούς της κάθε αποστολής, για τις πιθανότητες επιτυχίας του εγχειρήματος και άλλα που τους αφορούσαν πάντα ρωτούσαν το Μαντείο, η συμβολή του οποίου ήταν καθοριστική (Βαλαβάνης, 2004).

Τον 6^ο και τον 7^ο αιώνα αναπτύσσεται ακόμη περισσότερο ο ρόλος των Δελφών και του Μαντείου στον ελληνικό κόσμο, κάτι που αντανακλάται και στην ανάπτυξη της ίδιας της λατρείας (Βαλαβάνης, 2004). Τον 7^ο αιώνα το ιερό συνδέθηκε με την αμφικτιονία των πόλεων κρατών της Θεσσαλίας και της Στερεάς Ελλάδας (Βαλαβάνης, 2004). Κάποια στιγμή, η φθινοπωρινή συνεδρία των μελών της, μεταφέρθηκε στους Δελφούς, οι οποίοι βαθμιαία έγιναν το θρησκευτικό και πολιτικό της κέντρο. Η αμφικτιονία αυτή, λόγω της αίγλης του ιερού και του μαντείου, ξεπέρασε γρήγορα τον τοπικό της χαρακτήρα και αναδείχθηκε σε πανελλήνιο πολιτικό κέντρο. Το μαντείο και το ιερό των

Δελφών επενέβη ενεργητικά στα ιστορικά γεγονότα και επηρέασε έως ένα σημαντικό βαθμό την πορεία τους, είτε άμεσα με τους χρησμούς είτε έμμεσα με τη δύναμη της αμφικτιονίας. Περίτρανη απόδειξη για τη φήμη, την αίγλη και το διεθνές κύρος που είχαν αποκτήσει οι Δελφοί τα αρχαία χρόνια είναι τα μεγάλα αφιερώματα που έκαναν Βασιλείς από πολλά μέρη της γης, όπως ο θρόνος του Μίδα της Φρυγίας και πολλά δώρα από τον Βασιλιά Κροίσο, τον Γύγη της Λυδίας και τον Άμασι της Αιγύπτου. Όλοι αυτοί για μεγάλο χρονικό διάστημα που επισκεπτόταν το ιερό προσπαθούσαν να κερδίσουν με τα αφιερώματα ευνοϊκούς χρησμούς και εύνοια από τους θεούς. Ο αρχαίος κόσμος ζούσε σε μια ατμόσφαιρα δεισιδαιμονίας και είχε μεγάλη δίψα, ασχέτως μορφωτικού επιπέδου, για συγκεκριμένη καθοδήγηση είτε στα καθημερινά του προβλήματα είτε στις μεγάλες ιστορικές αποφάσεις. Τα μαντεία λοιπόν υπήρξαν οι φυσικοί δέκτες της αγωνίας τόσων των ανθρώπων όσο και των πόλεων- κρατών για την εξασφάλιση βοήθειας στη λήψη αποφάσεων (Βαλαβάνης, 2004).

Τα **Ελευσίνια Μυστήρια** αποτελούσαν μία λατρεία που σχετιζόταν με τη θεά Δήμητρα και την κόρη της Περσεφόνη. Επειδή, σύμφωνα με το μύθο, η θεά ξαναβρήκε στην Ελευσίνα την κόρη της ύστερα από την αρπαγή της από τον Πλούτωνα, οι λατρευτικές τελετές διαδραματιζόνταν εκεί. Παρόλο που τελούνταν και παλαιότερα, απέκτησαν ξεχωριστή θέση στη θρησκευτική ζωή της Αθήνας κατά την Κλασική περίοδο (Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, 1998). Μολονότι για τα μυστήρια υπάρχουν πολλές αναφορές στους αρχαίους συγγραφείς, στις επιγραφές, στις προσωπογραφίες των ιερέων αλλά και στις αναπαραστάσεις της τέχνης, η ακριβής ανασύσταση της τελετής και του φιλοσοφικού της υπόβαθρου είναι πολύ δύσκολη. Η βασική αιτία γι' αυτό είναι η τήρηση μυστικότητας γύρω από τα όσα διαδραματιζόνταν, αφού οι μνημένοι δεσμεύονταν να μην τα κοινολογήσουν. Η γιορτή των Μυστηρίων τελούνταν κάθε χρόνο κατά το μήνα Βοηδρομιώνα (τέλος Σεπτεμβρίου). Η διοργάνωσή της ανατίθετο σε δύο ονομαστές οικογένειες, τους Ευμολπίδες και τους Κήρυκες. Δικαίωμα συμμετοχής είχαν, όχι μόνο οι πολίτες, αλλά και οι γυναίκες, οι δούλοι και οι ξένοι. Η συμμετοχή στη γιορτή προϋπέθετε τη μύηση, μία διαδικασία προσωπικής επιλογής, που γινόταν είτε στην Ελευσίνα είτε στο Ελευσίνιο στην Αγορά των Αθηνών. Η μύηση αποσκοπούσε στη συμφιλίωση με το θάνατο και την προσδοκία της μεταθανάτιας ζωής και γι' αυτό το λόγο είχε μεγάλη απήχηση την εποχή εκείνη. Τα Ελευσίνια προσέλκυαν ανθρώπους από ολόκληρο τον Ελληνικό κόσμο και τη Ρωμαϊκή περίοδο από όλη την

αυτοκρατορία, καθώς ο εορτασμός τους διατηρήθηκε μέχρι την εποχή του Θεοδοσίου (Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, 1998). Πιο συγκεκριμένα αναφέρεται ότι συμμετείχαν στη πομπή των Μυστηρίων, από την Αθήνα μέχρι την Ελευσίνα, αξιωματούχοι, οι Αρεοπαγίτες, τα μέλη της βουλής των Πεντακοσίων και προς το τέλος της πομπής βρισκόταν το πλήθος των πολιτών μαζί με τις γυναίκες τους και τα παιδιά τους, κατά φυλές και δήμους. Ειδική θέση στη πομπή είχαν οι απεσταλμένοι των άλλων πόλεων από σχεδόν όλα τα μέρη της Ελλάδος. Σκοπός των αποστολών από τις άλλες πόλεις ήταν βέβαια η εκδήλωση ευλάβειας προς τις θεές, αλλά και φιλίας προς τον Αθηναϊκό λαό (Mylonas, 1961).

Πηγή: Google images

Οι θρησκευτικές τελετές και εορτές αποτέλεσαν ένα σημαντικό κίνητρο για τα ταξίδια των αρχαίων έξω από τον τόπο τους (Dilton, 1997). Τα ομαδικά ταξίδια των αρχαίων ελλήνων για θρησκευτικούς λόγους ήταν σπάνια μέχρι να δημιουργηθούν τα ιερά και να ξεκινήσουν οι θρησκευτικές εορτές να διαδίδονται στον ελλαδικό χώρο. Οι μαζικές εξορμήσεις, μέχρι περίπου τον 4^ο αιώνα ήταν κυρίως για πολεμικούς και εμπορικούς λόγους. Το προσκύνημα σε ιερούς τόπους και η συμμετοχή σε εορτές έδωσαν τη δυνατότητα στους αρχαίους Έλληνες να μετακινούνται περισσότερο και με ασφάλεια, αφού οι προσκυνητές προστατευόταν από όλες τις πολιτείες και τους θεσμούς. Ακόμα έδωσε κίνητρα, όχι μόνο σε εύπορους πολίτες, αλλά και σε απλούς ανθρώπους να μετακινηθούν και να επισκεφτούν και άλλες ελληνικές πόλεις, που μπορεί αυτό στην εποχή μας να φαντάζει απλό αλλά στην αρχαιότητα ήταν σχεδόν απρόσιτο και σπάνιο φαινόμενο (Dilton, 1997).

Τα προσκυνηματικά ταξίδια στην αρχαιότητα σίγουρα περιείχαν μία τουλάχιστον διανυκτέρευση στον ιερό τόπο, λόγω έλλειψης μεταφορικού μέσου και ολοκληρωμένου οδικού δικτύου. Μπορούμε να πούμε οπότε ότι ο ταξιδιώτης εκτός από τα θρησκευτικά του καθήκοντα είχε και την ευκαιρία να εξερευνήσει και να γνωρίσει καλύτερα τον τόπο που βρισκόταν (Dilton, 1997). Τα ταξίδια γινόταν πιο ενδιαφέροντα στους

αρχαίους ταξιδιώτες, ιδίως όταν συνδύαζαν θρησκευτικές υποχρεώσεις και γιορτές μαζί. Οι μετακινήσεις εκτός του καθημερινού τόπου διαμονής των ατόμων, για θρησκευτικούς λόγους, ήταν κύριο στοιχείο του πολιτιστικού φαινομένου στην Ελλάδα (Dilton, 1997).

Συγκριτικά με τα νεότερα χρόνια η προσκυνηματική μορφή του θρησκευτικού τουρισμού συνεχίζει να υπάρχει και να αποτελεί μια ανάγκη για τον άνθρωπο, όμως με κάποιες διαφοροποιήσεις. Στη σύγχρονη εποχή τα ταξίδια πραγματοποιούνται όχι μόνο για θρησκευτικούς αλλά και για πολιτιστικούς ή κοινωνικούς λόγους. Εκτός από το θρησκευτικό κίνητρο, αρκετοί ταξιδιώτες επισκεπτόμενοι θρησκευτικά μνημεία στοχεύουν να συνδυάσουν το προσκύνημα τους με την επίσκεψη σε χώρους πολιτιστικού ενδιαφέροντος. Για πολλούς τουρίστες, σκοπός του ταξιδιού τους είναι η κάλυψη ενός ευρέως φάσματος πολιτιστικών ενδιαφερόντων, όπως συμμετοχή σε εορταστικές εκδηλώσεις, επίσκεψη σε μουσεία και θρησκευτικά μνημεία, κ.λπ. Η έντονη ελκυστικότητα που παρουσιάζουν οι προορισμοί θρησκευτικού ενδιαφέροντος δεν συνδέονται μόνο με το προσκύνημα ως κίνητρο μετακίνησης, αλλά και με τη θρησκευτική και ιστορική αξία των ναών, τις θρησκευτικές - πολιτιστικές εκδηλώσεις και με άλλους πόρους του θρησκευτικού-πολιτιστικού πλούτου αυτών των προορισμών (Μοίρα και Παράσχη, 2015). Επιπλέον, παρατηρείται το φαινόμενο πολλοί τουρίστες να επισκέπτονται προορισμούς άλλων θρησκειών ή δογμάτων με σκοπό την απόκτηση γνώσης και την αναζήτηση εμπειριών (Μοίρα και Παράσχη, 2015).

4.4 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΙΑΜΑΤΙΚΟΣ/ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ακόμα ένας σημαντικός λόγος που οδηγούσε τους αρχαίους Έλληνες να ταξιδεύουν είναι η θεραπεία για διάφορες αρρώστιες ο λεγόμενος σήμερα ιατρικός τουρισμός. Στην αρχαία Ελλάδα είχαν δημιουργηθεί τα «Ασκληπεία» δηλαδή ιερά και τόποι λατρείας του ήρωα, ιατρού και θεραπευτή θεού Ασκληπιού, τα οποία λειτουργούσαν ως ιατρικά κέντρα όχι μόνο του ελληνικού αλλά και όλου του δυτικού κόσμου. Πρόσφεραν μάλιστα τις υπηρεσίες τους για πολλούς αιώνες, από την εποχή περίπου του Τρωικού πολέμου μέχρι τον 6ο αιώνα μ.Χ., εποχή της πλήρους επικράτησης του χριστιανισμού

(Φωκά και Βαλαβάνης, 1999). Έτσι, θα μπορούσε να λεχθεί ότι αυτό που ονομάζουμε σήμερα ιατρικό τουρισμό ανάγεται ουσιαστικά στην Αρχαία Ελλάδα (Φωκά και Βαλαβάνης, 1999). Οι προσκυνητές ταξίδευαν από όλες τις περιοχές του γνωστού κόσμου στα Ασκληπιεία, και κυρίως στην Επίδαυρο, την πιθανότερη πατρίδα του Ασκληπιού (Φωκά και Βαλαβάνης, 1999), όπου βρισκόταν το μεγαλύτερο και το σημαντικότερο Ασκληπιείο με το εντυπωσιακό δώροφο «Καταγώγιο» των 160 δωματίων (Φωκά και Βαλαβάνης, 1999). Χιλιάδες άρρωστοι άνθρωποι συνέρρεαν στην Επίδαυρο πεπεισμένοι ότι ενώ κοιμούνται στην αίθουσα που ονομάζεται Άβατον, θα θεραπευτούν από τον Ασκληπιό.

Στην Αττική, η λατρεία του Ασκληπιού ήρθε από την Επίδαυρο. Πρώτα στον Πειραιά κι έπειτα στην Αθήνα, όπου, με πρωτοβουλία κάποιου Τηλέμαχου από τις Αχαρνές, στα 420/19 π.Χ., ιδρύθηκε ιερό στη νότια πλαγιά της Ακρόπολης, κοντά στο θέατρο του Διονύσου (και στον Μαραθώνα, ο τύμβος του Ασκληπιού γειτονεύει με τον ναό του Διονύσου) (Ταξίδι στην αρχαία Ελλάδα, 2014). Το αθηναϊκό Ασκληπιείο απέκτησε μεγάλη φήμη και λειτούργησε και στα χρόνια μετά Χριστό, οπότε οι χριστιανοί το μετέτρεψαν σε εκκλησία προς τιμή των θεραπευτών αγίων.

Στα 293 π.Χ., ήταν η σειρά των Ρωμαίων να προσχωρήσουν στη λατρεία του Ασκληπιού, ιδρύοντας Ασκληπιείο σε ένα από τα νησάκια του ποταμού Τίβερη. Αιτία ήταν μια επιδημία που ενέσκηψε στην πόλη. Οι Ρωμαίοι κατέφυγαν στην Επίδαυρο, απ' όπου παρέλαβαν ένα «ιερό φίδι» που μετέφεραν στην πατρίδα τους και εγκατέστησαν στο ιερό του νέου τους θεού. Συνεπώς, τα Ασκληπιεία ήταν εστίες πολιτισμού. Στον χώρο διεξάγονταν ακόμη και αγώνες (Βαλαβάνης, 2004).

Τα σημαντικότερα Ασκληπιεία εξελίχτηκαν σε μεγάλα κτιριακά συμπλέγματα, που ήταν δομημένα ως ολόκληρα κτιριακά συγκροτήματα, περιλαμβάνοντας ναούς, μυστηριακούς χώρους, χώρους «εγκοίμησης», κατοικίες και ξενώνες, γυμναστήρια και λουτρά, πολιτιστικά κέντρα, όπως και θέατρα. Το θέατρο της Επιδαύρου, για παράδειγμα, ήταν μέρος του συγκροτήματος του τοπικού Ασκληπιείου που ήταν το μεγαλύτερο και το πιο ζακουστό στον αρχαίο κόσμο. Ο συνδυασμός Ασκληπιείου – Ιπποκράτη έκανε εκατοντάδες χιλιάδες προσκυνητές από όλη την Ελλάδα και τη Μ. Ασία να προσέρχονται στην περιοχή της Κω, που βρισκόταν ένα από τα μεγαλύτερα

Ασκληπιεία και μια από τις πιο σημαντικές ιατρικές σχολές του αρχαίου ελληνισμού (μαζί με αυτήν της Κνίδου). Με αποτέλεσμα να ξεφυτρώσουν πανδοχεία, μαγαζιά και να μεγαλώνει όλος εκείνος ο κόσμος που ζούσε από τους ταξιδιώτες (Ταξίδι στην αρχαία Ελλάδα, 2014). Ο πληθυσμός συνεχώς αυξανόταν. Το νησί έφτασε κάποια στιγμή να αριθμεί 160.000 κατοίκους. Στα 366 π.Χ., οι γύρω από το λιμάνι οικισμοί ενώθηκαν με την πόλη της Κω (Ταξίδι στην αρχαία Ελλάδα, 2014).

Πηγές και ανασκαφικά ευρήματα μαρτυρούν ότι οι αρχιτεκτονικές επιλογές σε ό,τι αφορούσε στους τόπους ανέγερσης αλλά και στην κτηριακή συγκρότηση των Ασκληπιείων δεν ήταν τυχαίες. Η φυσική ομορφιά του περιβάλλοντος, με τα άφθονα νερά, την πλούσια βλάστηση και την εντυπωσιακή θέα, τα καθιστούσε ιδανικούς τόπους θεραπείας. Παράλληλα, πολλά από τα οικοδομήματα που βρίσκονταν μέσα ή σε μικρή απόσταση από τα Ασκληπιεία, όπως θέατρα, στάδια ή ωδεία, χρησιμοποιούνταν για την ψυχαγωγία των ασθενών. Γίνεται προφανές ότι τα Ασκληπιεία υιοθετούσαν μια πιο ολιστική προσέγγιση στη «νοσηλεία» και τη θεραπεία των προσκυνητών που κατέφευγαν σε αυτά για τη θεραπεία των σωματικών τους παθήσεων, συνδυάζοντας την ιατρική πράξη με τη βελτίωση της ψυχολογικής κατάστασης των ασθενών μέσω της παραμονής τους σε ένα ευχάριστο και υγιεινό περιβάλλον.

Εκτός των Ασκληπιείων σημαντική θέση στον αρχαιοελληνικό θεραπευτικό τουρισμό απολάμβαναν και οι ιαματικές πηγές. Υποστηρίζεται, ότι η επίσκεψη σε ιαματικές πηγές αποτελεί μια από τις παλαιότερες μορφές τουρισμού. Από το 1.500 π.Χ. οι Έλληνες χρησιμοποιούσαν τα λουτρά για την υγιεινή και ευεξία του σώματος και την ανακούφιση από την κούραση (Astrosparalio.gr, 2010). Ο πρώτος παρατηρητής των πηγών αυτών με θεραπευτικές ιδιότητες ήταν ο Ηρόδοτος. Οι αρχαίοι επισκέπτονταν συχνά τις ιαματικές πηγές και υποβάλλονταν σε θεραπείες 21 ημερών (Astrosparalio.gr, 2010). Οι ιαματικές πηγές της Χειμάρας προτιμούνταν από τον Πίνδαρο και της Κασταλίας από τον Ηρόδοτο, ενώ οι πηγές της Σκοτούσας και της Αιδηψού ήταν πασίγνωστες. Ο Ιπποκράτης από την Κω (460-375π.Χ.) που θεωρείται ο θεμελιωτής της ιατρικής επιστήμης και πατέρας της υδροθεραπείας, ασχολήθηκε πολύ με τα διάφορα φυσικά νερά, μελέτησε συστηματικά τη θεραπευτική χρήση των θερμών και ψυχρών λουτρών και την αποσυνέδεσε από τη θρησκεία (Astrosparalio.gr, 2010).

Δεν υπάρχει αμφιβολία πως το υδροχαρές πνεύμα των Αχαιών κληρονομήθηκε και στους Έλληνες των μετέπειτα χρόνων. Στην αρχαία Ελλάδα υπήρχαν λουτρά που χρησιμοποιούνταν για καθαριότητα και τόνωση και λουτρά για θεραπευτικούς σκοπούς. Ο σπαρτιατικός, πειθαρχημένος τρόπος ζωής, επέβαλε στους Λακεδαιμόνες να λούζονται στα ψυχρά νερά του ποταμού Ευρώτα για σκληραγώγηση. Αντίθετα οι Αθηναίοι, ανάλογα με τις περιστάσεις, έκαναν χρήση θερμών και ψυχρών λουτρών, τα οποία και θεωρούσαν παράγοντα υγείας και πολιτισμού (Σύνδεσμος Δήμων Ιαματικών Πηγών Ελλάδος, Ιστορικά στοιχεία). Οι Μακεδόνες προτιμούσαν τα ψυχρά λουτρά, καθώς πίστευαν πως τα θερμά προκαλούσαν μαλθακότητα (Σύνδεσμος Δήμων Ιαματικών Πηγών Ελλάδος, Ιστορικά στοιχεία). Οι αρχαιότερες λουτρικές εγκαταστάσεις που γνωρίζουμε, λειτούργησαν στη Σύβαρη, αρχαία πόλη της Μεγάλης Ελλάδας στη Νότια Ιταλία, τέλος του 6^{ου} π.Χ. αιώνα. Οι κτιριακές εγκαταστάσεις αλλά και η διαδικασία του λουτρού στα αρχαία ονομάζεται «βαλανείον». Βαλανεία βρίσκουμε στην Αθήνα από τον 5^ο π.Χ. αιώνα, αλλά η διάδοση τους συνεχίζει να είναι μεγάλη και κατά τους ελληνοιστικούς χρόνους. Τα βαλανεία ήταν δημόσια ή ιδιωτικά και βρίσκονταν συνήθως κοντά σε γυμνάσια. Τα λουτρά στην αρχαία Ελλάδα ήταν συνδεδεμένα με τις αντιλήψεις, τα ήθη κι έθιμα, τις κοινωνικές συνθήκες της εποχής (Σύνδεσμος Δήμων Ιαματικών Πηγών Ελλάδος, Ιστορικά στοιχεία)

4.5 ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο συνεδριακός τουρισμός αναπτύχθηκε στην Αρχαία Ελλάδα με το θεσμό των Αμφικτιονιών που, ως γνωστό, ήταν συγκεντρώσεις αντιπροσώπων των γειτονικών ελληνικών φύλων και αργότερα των γειτονικών πόλεων-κρατών για επίλυση θρησκευτικών, πολιτικών, πολεμικών, φορολογικών, τοπικών και κοινού ενδιαφέροντος προβλημάτων. Η πρώτη Αμφικτιονία ήταν εκείνη των Θερμοπυλών το 1522 π.Χ. ενώ αργότερα γινόταν σε τακτά χρονικά διαστήματα Αμφικτιονίες στους Δελφούς, στη Βοιωτία, στον Πόρο και στη Δήλο (Σφακιανάκης, 2000).

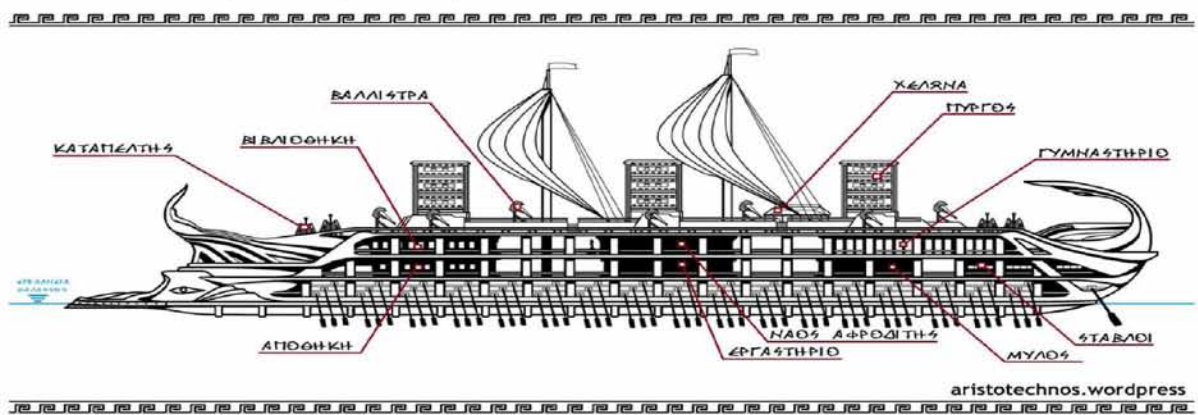
Η έννοια του συνέρχεσθαι ήταν ήδη γνωστή από την αρχαιότητα. Οι Έλληνες, ιδιαίτερα από τον 5^ο π.Χ. αιώνα, συνέρχονταν σε ανοικτές συναθροίσεις με ανοικτά θέματα

πολιτικής, επιστημονικής ή φιλοσοφικής χροιάς. Η ιδέα των συνεδρίων, αμφικτιονίες όπως ονομάζονταν, απασχολούσε ιδιαίτερος τους Έλληνες, με σπουδαιότερη αμφικτιονία εκείνη των Δελφών, που ονομάστηκε Πυλαία και επηρέασε σε πολύ μεγάλο βαθμό την πνευματική και την ιστορική ελληνική ζωή. Γι' αυτό, όταν οι Αρχαίοι Έλληνες μιλούσαν για αμφικτιονικό συνέδριο, εννοούσαν κυρίως τη Δελφική Αμφικτιονία. Οι αμφικτιονίες ήταν η πρώτη προσπάθεια που έγινε για να ρυθμιστούν οι σχέσεις μεταξύ των λαών. Αργότερα, αυτός ο θεσμός αντικαταστάθηκε από τα Κοινά και από τις συμπολιτείες και έτσι οι αμφικτιονίες εξαφανίστηκαν. Από τότε μέχρι σήμερα, πολλαπλασιάστηκαν οι ανάγκες επικοινωνίας και ανταλλαγής απόψεων σε επιστημονικά ή κοινωνικά πεδία (Τουριστική Αγορά, 2012).

4.6 ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Η θαλάσσια περιήγηση δεν αποτελεί φαινόμενο της σύγχρονης εποχής. Η κρουαζιέρα ως τρόπος αναψυχής είναι γνωστή από την αρχαιότητα και αποτελούσε προνόμιο των εύπορων κοινωνικών τάξεων. Είναι ιστορικά αποδεδειγμένο ότι από την αρχαιότητα υπήρχαν πλοία τα οποία χρησιμοποιούνταν για ψυχαγωγικούς λόγους. Το πιο γνωστό από αυτά ήταν το περίφημο «Συρακουσία», που κατασκευάστηκε για τον Ιέρωνα (268 – 214 π.Χ.) τον τύραννο των Συρακουσών (Μοίρα και Μυλωνόπουλος, 2005). Το πλοίο ήταν πολυτελέστατο (βλέπε Εικόνα 1). Διέθετε 30 δωμάτια, βιβλιοθήκη με αναγνωστήριο, γυμναστήρια με λουτρά, κήπο και δεξαμενή με ζωντανά ψάρια. Στο κατάστρωμα υπήρχε ναός της θεάς Αφροδίτης με αφιερώματα και χρυσά αγάλματα. Όλο το πλοίο είχε διακοσμηθεί με γλυπτά, πολύτιμους λίθους και άλλα εκθέματα. Στο πλοίο υπήρχαν, εκτός από τα διαμερίσματα του προσωπικού, φούρνοι για την ετοιμασία φαγητού, ξυλουργεία, στάβλοι για τα άλογα, δεξαμενές νερού, τεράστια αποθήκη τροφίμων που επαρκούσε για πολλούς μήνες, μύλοι και άλλοι χώροι που διαθέτει και ένα σύγχρονο κρουαζιερόπλοιο σήμερα. Δυστυχώς όμως το μόνο ταξίδι που κατάφερε να κάνει αυτό το πολυτελέστατο πλοίο ήταν μέχρι την Αλεξάνδρεια λόγω το ότι ο ιδιοκτήτης του δεν άντεχε τις δαπάνες για τη συντήρηση του και αναγκάστηκε να το δωρίσει (Μοίρα και Μυλωνόπουλος, 2005).

Εικόνα 1: Αναπαράσταση του «Συρακουσία»

Πηγή: Google images

Επίσης, η Κλεοπάτρα της Αιγύπτου διέθετε πολυτελή θαλαμηγό. Αναφέρεται δε ότι οι Πτολεμαίοι είχαν περίπου 800 θαλαμηγά πλοία που ήσαν πολυτελέστατα και μπορεί να θεωρηθούν ως οι πρόδρομοι των σύγχρονων θαλαμηγών και τουριστικών πλοίων (Μοίρα και Μυλωνόπουλος, 2005). Κατά τη Ρωμαϊκή περίοδο οι Ρωμαίοι πολίτες επισκέπτονταν ομαδικά αρχαίες ελληνικές πόλεις (Αθήνα, Κόρινθο, Ρόδο), με ειδικά ναυλωμένα πλοία, για να παρακολουθήσουν διάφορα θεάματα ή θρησκευτικές εορτές ή και για ανάπαυση (Μοίρα και Μυλωνόπουλος, 2005). Ιδιαίτερα στην Κόρινθο κατέπλεαν πλούσιοι έμποροι από όλα τα τότε γνωστά σημεία της γης, για να πραγματοποιήσουν τις εμπορικές συναλλαγές τους και παράλληλα τις διακοπές τους.

Παρατηρούμε ότι οι θαλάσσιες περιηγήσεις με σκοπό την αναψυχή δεν αποτελούν φαινόμενο της σύγχρονης εποχής, αλλά έχουν ξεκινήσει από την αρχαιότητα. Σίγουρα αυτές οι περιηγήσεις μοιάζουν ελάχιστα με αυτό που βλέπουμε σήμερα, αλλά τότε ξεκίνησε να υπάρχει η αρχική τους μορφή. Τα θαλάσσια ταξίδια, όπως και άλλα ταξίδια στην αρχαιότητα με σκοπό την αναψυχή, απ' ό,τι είδαμε και στα παραπάνω κεφάλαια, αφορούσαν μόνο τις εύπορες κοινωνικές τάξεις. Σήμερα οι συμμετέχοντες στα ταξίδια αυτά είναι από όλα τα κοινωνικά στρώματα. Τα πλοία αναψυχής συνεχίζουν να έχουν πολυτελέστατους χώρους, όμως πιο εξελιγμένους και με σκοπό να καλύπτουν τις ανάγκες του σύγχρονου τουρίστα.

4.7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι μετακινήσεις ειδικού σκοπού ήταν αρκετά συχνές στην αρχαιότητα και ήταν συνδεδεμένες με την κοινωνική ζωή των αρχαίων Ελλήνων. Δύο από τα σημαντικότερα κίνητρα μετακίνησης ήταν η άθληση (ενεργητική ή παθητική) και η εκπλήρωση θρησκευτικών καθηκόντων.

Οι εκδηλώσεις είτε ήταν αθλητικού είτε θρησκευτικού και πολιτιστικού περιεχομένου, είχαν και έχουν, έναν δυναμικό κοινωνικό ρόλο σε όλες τις εποχές και σε όλες τις κουλτούρες και από ότι είδαμε αποτελούσαν και αυτές σημαντικό κίνητρο για τα ταξίδια της αρχαιότητας. Ακόμα, αυτές οι εκδηλώσεις δεν είχαν όφελος μόνο για τους επισκέπτες αλλά και για τις πόλεις που τις φιλοξενούσαν. Η εκάστοτε πόλη φιλοξενίας αγώνων ή εορτών, αλλά και άλλων δραστηριοτήτων (π.χ. Μαντείο Δελφών), αποκτούσε μεγάλη φήμη εξαιτίας του πλήθους των επισκεπτών της. Αποτέλεσμα της φήμης τους, όχι μόνο στον Ελλαδικό χώρο, αλλά και στους μακρινότερους πολιτισμούς, ήταν και η οικονομική ανάπτυξη και η ευημερία των πόλεων. Πόλεις που ήταν λιγότερο φημισμένες στην αρχαιότητα, άκμασαν με τα χρόνια εξαιτίας των δραστηριοτήτων τους (π.χ. Ηλεία, Αργος, Δελφοί, Ελευσίνα κλπ).

Την αρχαιοελληνική εποχή η άθληση ήταν συνδεδεμένη περισσότερο με την θρησκεία και όχι τόσο με το πολιτιστικό στοιχείο όπως σήμερα. Το ίδιο συνέβαινε και στα προσκυνηματικά ταξίδια στα οποία οι επισκέπτες ήθελαν περισσότερο να καλύψουν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα και λιγότερο να καλύψουν και τα πολιτιστικά τους ενδιαφέροντα (πχ. επίσκεψη σε μνημεία, μουσεία, αγορά σουβενιρ κλπ). Σήμερα ο θρησκευτικός τουρισμός είναι ένας συνδυασμός θρησκευτικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων.

Τα ταξίδια που αφορούσαν την υγεία και την ευεξία είχαν και αυτά θρησκευτικό χαρακτήρα και όχι τόσο αναψυχής και ξεκούρασης, όπως σήμερα. Η θεραπεία βασιζόταν κυρίως σε θρησκευτικές τελετές παρά σε ιατρικές και φαρμακευτικές μεθόδους. Παρατηρούμε ότι και στα συγκεκριμένα ταξίδια πόλεις που ήταν άγνωστες στον Ελλαδικό χώρο έγιναν αρκετά γνωστές με την ίδρυση θεραπευτηρίων (π.χ.

Ασκληπιεία) και άλλων υποδομών αναψυχής και ξεκούρασης (π.χ. λουτρά, πηγές, βαλάνεια).

Ο συνεδριακός τουρισμός είχε μια αρκετά πρώιμη μορφή στην αρχαιότητα, με ίδιο κίνητρο μεν, αυτό της συνάντησης και της συνεδρίασης αλλά με άλλη θεματολογία και σκοπούς δε. Οι αμφικτιονίες, που αποτελούνταν από τις πόλεις-κράτη, συνέρχονταν και συνεδρίαζαν για θέματα που αφορούσαν τα κοινά και την ανάπτυξη των σχέσεων των πόλεων. Από τότε μέχρι σήμερα όμως, πολλαπλασιάστηκαν οι ανάγκες επικοινωνίας και ανταλλαγής απόψεων σε επιστημονικά ή κοινωνικά πεδία και τα θέματα των συνεδρίων αφορούν πολλούς τομείς του σύγχρονου κόσμου. Η μορφή που έχει ο συνεδριακός τουρισμός σήμερα είναι ο συνδυασμός της μετακίνησης για ανταλλαγή απόψεων και πληροφόρηση με τη μετακίνηση για αναψυχή και ψυχαγωγία.

Τέλος οι θαλάσσιες περιηγήσεις με στόχο την αναψυχή, δεν είναι και τόσο σύγχρονο φαινόμενο όπως πιστεύαμε. Η πρώτη κρουαζιέρα πραγματοποιήθηκε το 268 π.Χ. περίπου, με το πλοίο «Συρακουσία» το οποίο έχριζε πολυτέλειας και ήταν μόνο για ευγενείς με μεγάλη οικονομική επιφάνεια. Πλέον τα ταξίδια αναψυχής μέσω θαλάσσης αφορούν περισσότερους ταξιδιώτες και καλύπτουν περισσότερες ανάγκες και δραστηριότητες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν να σκιαγραφήσει το πλαίσιο και τα χαρακτηριστικά του τουρισμού στην αρχαιότητα. Εστιάζοντας χρονικά στην αρχαιοελληνική περίοδο, προσπάθησε να αναλύσει τις μετακινήσεις και τα ταξίδια των ανθρώπων, τα είδη των τουριστών και των καταλυμάτων που διαμορφώθηκαν, καθώς και το ρόλο της φιλοξενίας που αποτέλεσε βασική διάσταση της «τουριστικής προσφοράς». Η ανάλυση αυτή βασικών στοιχείων του πρώιμου, αρχαιοελληνικού, «τουρισμού» δύναται να ρίξει φως σε πτυχές του σύγχρονου τουρισμού και να αποτελέσει μια πρώτη προσπάθεια κατανόησης της εξέλιξης του φαινομένου και των μεταβολών που υπέστη στην πορεία του χρόνου.

Παρά το γεγονός της λιγοστής βιβλιογραφίας που υπάρχει στο αντικείμενο, βλέπουμε αρκετά χαρακτηριστικά και στοιχεία που ομολογούν ένα είδος πρώιμου «τουρισμού» στην αρχαιότητα. Σε ένα βαθμό υπάρχουν αρκετές ομοιότητες με σημερινά χαρακτηριστικά ταξιδιών και ταξιδιωτών αλλά και σημαντικές διαφορές. Παρά την έλλειψη μεταφορικών μέσων, οδικού δικτύου και ασφάλειας στους αρχαίους χρόνους, οι άνθρωποι είχαν και τότε την ανησυχία για να ταξιδέψουν, να γνωρίσουν τόπους, να συμμετέχουν σε διάφορες δραστηριότητες και γενικά να κάνουν ταξίδια, που να μην αφορούν μόνο εμπορικούς ή στρατιωτικούς λόγους αλλά και λόγους ψυχαγωγίας και αναψυχής. Οι αρχαίοι ταξιδιώτες είχαν ως στόχο την απόκτηση γνώσεων για νέους κόσμους και πολιτισμούς και τη καταγραφή αυτών, ώστε να παραδώσουν και στους επόμενους όσα είδαν (ενίοτε με τη μορφή «ταξιδιωτικών οδηγών»). Τα ενδιαφέροντα τους ήταν πνευματικά και προσπαθούσαν να ενισχύσουν την θρησκευτική και πολιτιστική τους παράδοση συμμετέχοντας σε πολιτιστικά δρώμενα και εκδηλώσεις που πραγματοποιούνταν σε αρκετές πόλεις της Ελλάδας.

Επίσης βλέπουμε ότι στην αρχαιοελληνική περίοδο αυτοί που ταξίδευαν ήταν κατά κύριο λόγο οι ευκατάστατοι οικονομικά και οι μορφωμένοι, δύσκολα έκαναν ταξίδια άτομα με μικρή οικονομική επιφάνεια. Οι περισσότερες μετακινήσεις των αρχαίων Ελλήνων περιοριζόταν στο εσωτερικό της χώρας με λίγες εξαιρέσεις, τους κοινωνικά και οικονομικά επιφανείς, που πραγματοποιούσαν και ταξίδια στο εξωτερικό.

Σήμερα, οι σύγχρονοι τουρίστες είναι πιο ενημερωμένοι, μελετούν με μεγαλύτερη προσοχή τους προορισμούς, προσπαθώντας να καλύψουν ο καθένας διαφορετικές ανάγκες. Εξαιτίας της εμπορευματοποίησης και της μαζικοποίησης του τουρισμού ο ταξιδιώτης δεν επιλέγει τα ταξίδια του τόσο ελεύθερα πια και τα κοστολογεί όχι τόσο με βάση την αξία του ταξιδιού, αλλά με τη χρηματική αξία και τις προσφερόμενες υπηρεσίες. Οι μετακινήσεις της σύγχρονης εποχής επιλέγονται κυρίως με βάση τον ελεύθερο χρόνο και το εισόδημα του κάθε ατόμου. Ακόμα, οι έντονοι ρυθμοί ζωής και εργασίας ώθησαν τον σύγχρονο άνθρωπο να δει το ταξίδι ως τρόπο διαφυγής από τη καθημερινότητα και το συνηθισμένο και ως τρόπο ξεκούρασης, παρά ως τρόπο εξερεύνησης τόπων και πολιτισμών. Τα οργανωμένα πακέτα διακοπών αντικατέστησαν τα ελεύθερα, πνευματικά ταξίδια και η αναζήτηση της γνώσης έγινε αναζήτηση περισσότερων υπηρεσιών και υλικών αγαθών.

Κίνητρο για να ταξιδέψει κανείς στην αρχαία Ελλάδα αποτελούσε η δυνατότητα φιλοξενίας. Ο θεσμός της φιλοξενίας διαδραμάτιζε σημαντικό ρόλο για την κοινωνική και την θρησκευτική ζωή των αρχαίων Ελλήνων. Από τα χρόνια του Ομήρου μέχρι και τον 6^ο περίπου αιώνα οι επισκέπτες ήταν ευπρόσδεκτοι σε οποιοδήποτε σπίτι και αποτελούσε υποχρέωση του οικοδεσπότη να φιλοξενήσει τον ξένο και να τον περιποιηθεί για όσο εκείνος θα διέμενε στην οικία του. Στα επόμενα χρόνια η φιλοξενία αποκτά δημόσιο χαρακτήρα, αφού σε κάθε πόλη υπεύθυνος για τους ξένους θα είναι ένα συγκεκριμένο άτομο, ο πρόξενος, στον οποίο μετέπειτα θα στηρίζονται και οι σχέσεις πόλεων-κρατών. Με το πέρασμα των χρόνων και φτάνοντας προς τους κλασικούς χρόνους δημιουργούνται τα πρώτα καταλύματα και υποδομές για να υποδέχονται οι πόλεις μεγαλύτερο αριθμό επισκεπτών. Παρατηρούμε ότι αρκετά χαρακτηριστικά των σημερινών καταλυμάτων έχουν τις ρίζες τους στα αρχαία χρόνια και κάποιες από τις υπηρεσίες που ξεκίνησαν εκείνη την εποχή, σήμερα έχουν εξελιχτεί αρκετά. Τα τουριστικά καταλύματα κατηγοριοποιούνταν και στην αρχαιοελληνική περίοδο ανάλογα με τη ποιότητα και τις υπηρεσίες που προσέφεραν (πχ καταγώγια, πανδοχεία, κλπ). Επαγγέλματα και θεσμοί όπως του πρόξενου, του ξενοδόχου, του ξεναγού ή του οροφοκόμου υπάρχουν μέχρι και σήμερα. Επίσης, στοιχεία της σημερινής φιλοξενίας όπως η διαφήμιση, η πληρωμή ανάλογα με τη ποιότητα του καταλύματος, η διακόσμηση δωματίου, το φιλοδώρημα, η σίτιση και ο αριθμός των

κλινών τα συναντούμε πρώτη φορά στην αρχαία Ελλάδα αλλά συνεχίζουν να υπάρχουν και να εξελίσσονται στη σημερινή εποχή ανάλογα με τις ανάγκες των επισκεπτών, οι οποίες αυξάνονται περισσότερο με τα χρόνια. Η χρησιμότητα και τα οφέλη των καταλυμάτων, όπως είδαμε, είχαν γίνει από νωρίς αντιληπτά στους αρχαίους Έλληνες και στις πόλεις που δέχονταν επισκέπτες, οι οποίοι έβαλαν τις βάσεις ώστε να διαμορφωθεί και να εξελιχθεί αρκετά ο θεσμός της φιλοξενίας. Οι σημερινές πόλεις έχοντας ως δεδομένο τα οικονομικά και κοινωνικά οφέλη της φιλοξενίας στοχεύουν περισσότερο στην διατήρηση και στη βελτίωση των υποδομών υποδοχής επισκεπτών.

Πόλεις-κράτη όπως η Κόρινθος και η Αθήνα αποτελούσαν τους σημαντικότερους τόπους φιλοξενίας για αρκετούς επισκέπτες για διαφορετικούς όμως λόγους. Αυτές οι δύο πόλεις είχαν καταλάβει από νωρίς τα οφέλη της επισκεψιμότητας από τους ταξιδιώτες με αποτέλεσμα να υποδέχονται ανοιχτά κάθε ξένο. Η Κόρινθος λόγω του ότι αποτελούσε εμπορικό κόμβο, δέχονταν αρκετούς επισκέπτες που διέμεναν αρκετά στην πόλη για να ψυχαγωγηθούν και να απολαύσουν ό,τι τους προσέφερε. Η Αθήνα από την άλλη προσέελκε επισκέπτες λόγω πολλών παραγόντων, όπως της εμπορικής και πολιτικής της ανάπτυξης, της στρατιωτικής της δύναμη αλλά και το ότι αποτελούσε μεγάλο πολιτιστικό κέντρο. Οι επισκέπτες συνέβαλαν στην οικονομική ανάπτυξη των πόλεων αλλά και στην εξάπλωση της φήμης τους στο εσωτερικό και στο εξωτερικό της Ελλάδος. Παρατηρούμε ότι τα οφέλη που προκύπτουν από τον τουρισμό είχαν αρχίσει να φαίνονται από τα αρχαία χρόνια και να θεωρούνται σημαντικά για την ανάπτυξη και την προβολή μιας πόλης. Οι δύο προαναφερθείσες πόλεις, υποδέχτηκαν πάρα πολλούς επισκέπτες και διέδωσαν τη φήμη τους σε μακρινούς πολιτισμούς.

Οι αρχαίοι ταξιδιώτες είχαν αρκετά κίνητρα για να ταξιδέψουν σε διαφορετικά μέρη, από τον τόπο διαμονής τους. Δύο από τους πιο βασικούς λόγους μετακίνησης στην αρχαιότητα ήταν η συμμετοχή και η παρακολούθηση αθλητικών δρωμένων και η επίσκεψη σε θρησκευτικούς τόπους και εορτές. Άλλοι λόγοι ταξιδιού ίσως όχι τόσο συχνοί όσο οι προηγούμενοι, ήταν η υγεία και η ευεξία, η συνάθροιση σημαντικών μελών των πόλεων αλλά και τα θαλάσσια ταξίδια για αναψυχή. Παρατηρώντας αυτά τα κίνητρα ειδικών ενδιαφερόντων και δραστηριοτήτων, βλέπουμε ότι δεν έχουν διαφοροποιηθεί και τόσο στη σημερινή εποχή. Τα περισσότερα από αυτά παραμένουν ίδια και αποτελούν αυτό που ονομάζουμε στο σύγχρονο τουρισμό, εναλλακτικές και

ειδικές μορφές τουρισμού. Οπότε, τα ταξίδια που έχουν ως σκοπό την ικανοποίηση ειδικών ενδιαφερόντων, δεν είναι και τόσο σύγχρονο φαινόμενο, αλλά προϋπήρχαν από την αρχαιότητα. Για τους αρχαίους Έλληνες η συμμετοχή σε δραστηριότητες και εκδηλώσεις αποτελούσε τρόπο ζωής αλλά και θρησκείας. Οι περισσότερες μετακινήσεις ειδικού τύπου είχαν ως κυρίαρχο, το θρησκευτικό στοιχείο που τις διαφοροποιεί αρκετά από τα σημερινά ταξίδια τέτοιου τύπου, που έχουν ως βασικότερο στόχο την ψυχαγωγία, την ξεκούραση, την άθληση κλπ. Μια αξιοσημείωτη διαφορά που μπορούμε να παρατηρήσουμε ανάμεσα στα ταξίδια ειδικού σκοπού της αρχαιότητας και στα σημερινά είναι ότι πρώτα θεωρούνται η αρχή του «τουριστικού» φαινομένου στην αρχαιότητα και τα ειδικά κίνητρα μετακίνησης (π.χ. θρησκεία, άθληση κλπ), ήταν από τα βασικά κίνητρα των αρχαίων για να ταξιδέψουν. Στην σημερινή εποχή, ο εναλλακτικός τουρισμός άρχισε να προωθείται τα τελευταία χρόνια λόγω κορύφωσης του μαζικού τουρισμού και η επιθυμία των τουριστών για συμμετοχή σε συγκεκριμένες δραστηριότητες δημιούργησε τις διάφορες κατηγορίες του εναλλακτικού τουρισμού.

Καταλήγουμε, ότι έχουμε μια αρκετά πρώιμη μορφή του «τουρισμού» στην αρχαιότητα, ιδίως αν λάβουμε υπόψη μας την μορφή του στη σημερινή εποχή. Τα ταξίδια έχουν αλλάξει μορφή και φιλοσοφία παρουσιάζοντας αρκετές διαφορές από εκείνα της αρχαιότητας. Πιο συγκεκριμένα, ο τουρισμός σήμερα είναι μια δραστηριότητα που σχετίζεται με την κατανάλωση και τον ελεύθερο χρόνο και συνάμα αποτελεί έναν από τους βασικότερους συντελεστές οικονομικής ανάπτυξης μιας χώρας. Η εξέλιξη των μεταφορικών μέσων και της τεχνολογίας έδωσαν στον τουρισμό μια πιο μαζικοποιημένη και εμπορευματοποιημένη μορφή, η οποία απέχει αρκετά από αυτή που συναντούμε στην αρχαιότητα. Οι ανάγκες των τουριστών που όλο και περισσότερο αυξάνονται με τα χρόνια έχουν μετατρέψει τον τουρισμό σε προϊόν. Παράγοντες όπως το εισόδημα και ο ελεύθερος χρόνος καθορίζουν τα σημερινά ταξίδια. Οι τρόποι και οι τόποι μετακίνησης ποικίλουν στη σημερινή εποχή και ο ταξιδιώτης μπορεί να επιλέξει τον κατάλληλο προορισμό για αυτόν με βάση τα ενδιαφέροντα και την οικονομική του ευχέρεια. Τέλος, η ανάγκη των ανθρώπων για να ταξιδέψουν, να γνωρίσουν άγνωστα μέρη και να συμμετέχουν σε διάφορες δραστηριότητες ξεκίνησε από την αρχαιότητα αλλά εξελίσσεται και διαφοροποιείται σύμφωνα με τις εξελίξεις και τα εκάστοτε πρότυπα της οικονομίας και της κοινωνίας.

Η εργασία αυτή αποτελεί μια πρώτη προσπάθεια κατανόησης των χαρακτηριστικών και των διαστάσεων του τουριστικού φαινομένου στην αρχαιότητα. Περαιτέρω, συστηματική και ενδεδειγμένη μελέτη είναι σημαντική και απαραίτητη να κατανοήσουμε καλύτερα την εξέλιξη και τις πτυχές του σύγχρονου τουρισμού. Ενδεχόμενες τέτοιες εργασίες θα μπορούσαν να εστιάσουν στη μελέτη περισσότερων ιστορικών πηγών από αρχαίους συγγραφείς και περιηγητές της αρχαιοελληνικής περιόδου και αν είναι εφικτό να μελετηθούν τα πρωτότυπα κείμενα στα αρχαία ελληνικά αλλά και οι επιγραφές από αρχαιολογικά ευρήματα, που μαρτυρούν μετακινήσεις των ανθρώπων εκείνης της εποχής. Ακόμα, θα ήταν ενδιαφέρον να εξεταστούν, όχι μόνο οι μετακινήσεις που γινόταν στο εσωτερικό της χώρας αλλά και ταξίδια που έγιναν σε πιο μακρινούς πολιτισμούς, όπως εξίσου να ερευνηθούν και οι λόγοι αυτών των ταξιδιών, για να δούμε αν αποτελούν πρώιμο τουριστικό φαινόμενο ή βασίζονταν κυρίως σε εμπορικές συναλλαγές. Κλείνοντας, για να μπορέσει να υλοποιηθεί μια τέτοια μελέτη, θα ήταν δόκιμο να υπάρξει μια συνεργασία ανάμεσα σε άτομα που ανήκουν στον ιστορικό τομέα (πχ επιστήμονες του Ιστορικού-Αρχαιολογικού τομέα ή Φιλολόγοι) και σε ανθρώπους του τουριστικού κλάδου (πχ άτομα που έχουν ασχοληθεί με την ιστορική εξέλιξη του τουρισμού). Μια τέτοια συνεργασία θα μπορούσε να δια φωτίσει καλύτερα τα στοιχεία τουριστικού φαινομένου στην αρχαιότητα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ανδρόνικος Μ. ,Γιαλούρης Ν. ,Κακρίδης Ι. ,Καραγιώργα-Σταθακοπούλου Θ. ,Κύρκος Β. ,Παλαιολόγος Κ. ,Πενταζου Μ. ,Σακελλαράκης Ι. (1982) *Οι Ολυμπιακοί αγώνες στην αρχαία Ελλάδα: Αρχαία Ολυμπία και Ολυμπιακοί αγώνες*, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών Α.Ε
- Βαλαβάνης Π. (2004), *Ιερά και Αγώνες στην αρχαία Ελλάδα: Ολύμπια-Δελφοί-Ισθμια-Νέμεα-Αθήνα* , Αθήνα: Εκδόσεις ΚΑΠΟΝ
- Βαρβαρέσος Σ. (2000), ‘ *Τουρισμός Οικονομικές Προσεγγίσεις* ’, Προπομπός: Αθήνα
- Βαρβαρέσος Σ. (2008), *Οικονομική του τουρισμού: Εννοιολογικές Θεωρητικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις από τον 19^ο έως τον 20^ο αιώνα*, Αθήνα: Προπομπός
- Βενετσανοπούλου Μ. (2006), *Η κρατική συμβολή στον τουρισμό: Εναλλακτικές μορφές τουρισμού*, Αθήνα: Interbooks
- Γκικόκας Μ. (1999): «*Η ξενοδοχία παρ’ Έλλησιν του Ν. Λέκκα*», στο Λαλούμης Δ. – Ρούπας Β. (2000): «*Διοίκηση τουριστικών επιχειρήσεων*», εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα.
- Διακομιχάλης, Μ. (2006). Ο θαλάσσιος τουρισμός: Η εκτίμηση των επιδράσεων του στην ελληνική οικονομία μέσω του δορυφορικού λογαριασμού τουρισμού και της σύνδεσής του με το εθνικολογιστικό σύστημα (Διδακτορική διατριβή). Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων.
- Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών- Γεννάδειος βιβλιοθήκη. (2007), *Στα βήματα του Παισάνια: Η αναζήτηση της ελληνικής Αρχαιότητας*, Αθήνα: Κότινος
- ΕΟΤ (2005), *Θρησκευτικά μνημεία στην Ελλάδα*, Αθήνα
- Ηγουμενάκης Ν. και Κραβαρίτης Κ. και Λύτρας Π. (1998) *Εισαγωγή στον τουρισμό*, Αθήνα: Interbooks
- Καρούζος Χ. (1974) *Δελφοί*, Αθήνα: Ερμής
- Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π., Γρίμπα Ε. (2011) *Ειδικές και Εναλλακτικές μορφές Τουρισμού*, Αθήνα: ΚΡΙΤΙΚΗ
- Κραβαρίτης Κ. (1992). *Επαγγελματικός τουρισμός*. Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα.
- Λαγός Δ., Σταυρινούδης Θ., Καμπάνη Χ. (2008) «*Τουρισμός Πόλεων, μια δυναμικά αναπτυσσόμενη αγορά στην Ευρώπη: Η περίπτωση της Αθήνας*», Πρακτικά του 2^{ου} Εθνικού Επιστημονικού Συνεδρίου Τουρισμού, Ακαδημία Τουριστικών Ερευνών και Μελετών (Α.Τ.Ε.Μ.), 21–22 Μαρτίου, Αθήνα.

- Λαλούμης Δ. (1998): «*Διοίκηση τουριστικών επιχειρήσεων*», εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα
- Μαρή Ε. (2009), Ο Ιαματικός τουρισμός στην Ελλάδα, ΤΕΙ Κρήτης, Σχολή Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, Τμήμα Τουριστικών επιχειρήσεων
- Μοίρα Π., Μυλωνόπουλος Δ. (2005), *Η Κρουαζιέρα ως τουριστική υπηρεσία, κοινωνιολογική προσέγγιση*, e-Journal of Science and Technology (e-JST), Τ.Ε.Ι. Αθήνας, σελ 28-38
- Μοίρα Π., Παράσχη Α. (2015), *Από το προσκόνημα στο θρησκευτικό-πολιτισμικό τουρισμό: Μελέτη περίπτωσης “Ζάκυνθος”*, e-Journal of Science and Technology (e-JST), Τ.Ε.Ι. Αθήνας, σελ. 1-53
- Ξανθουδάκη Ε. και Φελλά Μ. (2010) Ελληνικός τουρισμός και διεθνής οικονομική κρίση, ΤΕΙ Κρήτης, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, Τμήμα Λογιστικής
- Σιτάρας Θ. και Τζένος Χ. (2007), *Εισαγωγή στη θεωρία του τουρισμού*, Αθήνα: Interbooks
- Σφακιανάκης Μ (2000), *Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού*, Αθήνα: Ελλην
- Τσάρτας Π. (1996), *Τουρίστες, ταξίδια, τόποι*, Αθήνα: Εξάντας
- Φωκά, Ι. Και Βαλαβάνης Π. (1999), *Architecture and City Planning: Rediscovering Ancient Greece*. Αθήνα: Κέδρος
- Andriotis, K. (2009), *Early Travellers to Greece and their Modern Counterparts*. Paper presented at the Tourist Experiences: Meanings, Motivations, Behaviours, April 1st - 4th 2009, University of Central Lancashire, Preston, UK.
- Branislav R. (2014), *Special-Purpose Travel in Ancient Travel: “Tourism” Before Tourism?*, (pp. 99-114). Belgrade: College of Tourism.
- Casson L. (2003) *Το Ταξίδι στον Αρχαίο Κόσμο*, Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης (MIET)
- Dillon, M. (1997). *Pilgrims and Pilgrimage in Ancient Greece*, Routledge: London & New York
- Garland R. (1998) *Οι Αρχαίοι Έλληνες, Η καθημερινή τους Ζωή* Αθήνα: Βασδέκης
- Habicht C. (1998), *Pausanias : Guide to ancient Greece*, για την ελληνική γλώσσα: Ινστιτούτο του βιβλίου- Α. Καρδαμίτσα, Γ.Α. Πίκουλας, Αθήνα: Ινστιτούτο του βιβλίου
- Likorish L. και Jenkins C. (2004), *Μια εισαγωγή στον Τουρισμό*, Κριτική

- Lofgren O. (1999), *On holiday: A history of vacationing*, Barkeley and Los Angeles, California, University of California Press
- Metreveli, M. and Dallen, T.J. (2010), Religious heritage and emerging tourism in the Republic of Georgia. *Journal of Heritage Tourism*, 5(3), pp. 237
- Mylonas G. (1961), *Eleusis: And the Eleusinian mysteries*, New Jersey Princeton university press
- Olsen, D.H. and Dallen, T..J. (2006), Tourism and religious journeys. In Dallen, T.J. and Olsen, D.H. (eds) *Tourism, Religion and Spiritual Journeys*, (pp.1-21), London: Routledge
- Raschke W. (1998), *The Archaeology of the Olympics: The Olympics and other festivals in antiquity*, United states of America: The University of Wisconsin Press
- Verhoeven, G. (2013) *Foreshadowing Tourism: Looking for modern and obsolete features – or some missing link – in early modern travel behavior (1675–1750)*. *Annals of Tourism Research*, 42, 262–283.
- Vukonić, B. (2012) *An outline of the history of tourism theory: source material (for future research)*. In: C. H. C. Hsu, and W. C. Gartner (eds.), *The Routledge Handbook of Tourism Research* (pp. 3–26). Oxon: Routledge.
- Walton, J. K. (2009a) *Histories of Tourism*. In: T. Jamal, and M. Robinson (eds.) *The SAGE Handbook of Tourism Studies* (pp. 483-503). London: SAGE.

ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

- Αβδελλή Θ. (2004), Σύγχρονος τουρισμός και Εναλλακτικές τουριστικές συμπεριφορές, http://www.oikologos.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=208:0108&catid=67:ecotourism&Itemid=197, [Πρόσβαση: 5/9/2016]
- Ανδρόνικος Μ. (2010) *Τουριστικά*, http://www.e-keimena.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=232:2010-10-14-16-05-05&catid=132:2010-10-13-20-10-42&Itemid=27 [Πρόσβαση: 17/10/2016]
- Ανδρόνικος Μ. (2011) *Τα ταξίδια των αρχαίων Ελλήνων* <http://history-of-macedonia.com/2011/02/24/manolis-andronikos-taxidia-arxaioi-ellines/> [Πρόσβαση:6/9/2016]
- Γκουζιουπας Γεώργιος Ι.Μ (2006). «Αθλητικός Τουρισμός: Δεδομένα και ζητούμενα στην ελληνική πραγματικότητα 2003-2006» www.traveldailynews.gr [Πρόσβαση:3/10/2016]

- Τερζάκης Δ.,(2007) ημερίδα "Αθλητισμός και Περιφέρεια – Αθλητικός Τουρισμός", Κρήτη, Ανακτήθηκε από τη σελίδα <http://www.world.gr/forum/world-sports/Αθλητικός-Τουρισμός-1701.html> [Πρόσβαση: 3/10/2016]
- Ψαθά Ε. (2016) Εισαγωγή στη Διαχείριση Μεγάλων Γεγονότων, Σημειώσεις, http://eclass.uth.gr/eclass/modules/document/file.php/MHXA183/2015-16/Lectures%202015-16/MATHIMA1_2016_black%26white.pdf [Πρόσβαση:12/11/2016]
- Αρχαία Ελληνικά, Η φιλοξενία στην αρχαία Ελλάδα (2013), <http://arxaia-ellinika.blogspot.gr/2013/03/filoksenia-sthn-arxaia-ellada.html> [Πρόσβαση: 15/8/2016]
- Δρόμοι του Παυσανία, (2010) <http://arcadia.ceid.upatras.gr/pausanias/article.php?id=99> [πρόσβαση: 15/9/2016]
- Ο θεσμός της φιλοξενίας, (2012) <https://stardust30.wordpress.com/2008/09/23/xeniosz%20eusoormostisfilokseniasstinarxaiaellada> [Προσβαση: 6/10/2016]
- Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, site: <http://www.gnto.gov.gr> [Πρόσβαση: 8/9/2016]
- Ταξίδι στην αρχαία Ελλάδα (2013), <http://archaia-ellada.blogspot.gr/2013/10/5.html> [Πρόσβαση: 3/11/2016]
- Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, Κλασσική εποχή, Ελευσίνα μυστήρια, (1998) <http://www.ime.gr/chronos/05/gr/culture/4140eleusinia.html> [Πρόσβαση: 20/11/2016]
- Σύνδεσμος Δήμων Ιαματικών Πηγών Ελλάδος, Ιστορικά στοιχεία <http://www.thermalsprings.gr/index.php/el/therapeies/menu-istorika-stoixeia> [Πρόσβαση: 6/11/2016]
- Ο Ηρόδοτος, ο Δίας και ο τουρίστας στην αρχαία Ελλάδα <http://astrospalio.gr/uploads/irodotos-tourismus.pdf> [Πρόσβαση: 12/9/2016]
- Τουριστική Αγορά, Συνεδριακός Τουρισμός, (2012) <http://www.touristiki-agera.gr/article.asp?ID=2089> [Πρόσβαση 15/10/2016]